

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

VELİ GÖRÜŞLERİ DOĞRULTUSUNDA 4-6 YAŞ KUR'AN
KURSU EĞİTİMİNİN AİLE ORTAMINDAKİ
YANSIMALARI: ERZİNCAN İLİ ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Büşra ŞİMŞEK

Danışman
Doç. Dr. Mehmet Zeki GÖKSU

Bu çalışma Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri
Birimi tarafından SYL-2025-1090 kodlu proje ile desteklenmiştir.

HAZİRAN 2026, ERZİNCAN

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

“Veli Görüşleri Doğrultusunda 4-6 Yaş Kur’an Kursu Eğitiminin Aile Ortamındaki Yansımaları: Erzincan İli Örneği” başlıklı **“Yüksek Lisans”** tezim tarafımda incelenmiştir. Buna göre tezimde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim. Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir biçimde elde edildiğini; aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim.

Büşra ŞİMŞEK

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Ana Bilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri

Program Adı : Tezli Yüksek Lisans

Tez Başlığı : Veli Görüşleri Doğrultusunda 4-6 Yaş Kur'an Kursu Eğitiminin Aile Ortamındaki Yansımaları: Erzincan İli Örneği

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Ön söz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 99 sayfalık kısmına ilişkin 25/06/2026 tarihinde **Turnitin** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı: %2'dir.

Filtrelemeye alıntılar dahil edilmiştir. Filtrelemede yedi (7) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 25/06/2026

Danışman: Doç. Dr. Mehmet Zeki GÖKSU

Öğrenci: Büşra ŞİMŞEK

KILAVUZA UYGUNLUK

“Veli Görüşleri Doğrultusunda 4-6 Yaş Kur’an Kursu Eğitiminin Aile Ortamındaki Yansımaları: Erzincan İli Örneği” başlıklı Yüksek Lisans Tezi Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Büşra ŞİMŞEK

Danışman

Doç. Dr. Mehmet Zeki GÖKSU

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Doç. Dr. Mehmet Zeki GÖKSU danışmanlığında **Büşra ŞİMŞEK** tarafından hazırlanan “**Veli Görüşleri Doğrultusunda 4-6 Yaş Kur’an Kursu Eğitiminin Aile Ortamındaki Yansımaları: Erzincan İli Örneği**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı’nda **Yüksek Lisans Tezi** olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

25/06/2026

JÜRİ:

Danışman	:	Doç. Dr. Mehmet Zeki GÖKSU	(İmza)
Üye	:	Doç. Dr. Fatih KAYA	(İmza)
Üye	:	Doç. Dr. Fatümetül Zehra GÜLDAŞ	(İmza)

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun /.... /2026 tarih vesayılı kararı ile onaylanmıştır.

.... /..... / 2026

Doç. Dr. Müge MANGA

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Günümüzde 2011 yılına kadar devlete bağlı kurumlarda, okul öncesi dönemde din eğitime yer verilmemiştir. 2011 yılında okul öncesi din eğitime getirilen yaş sınırlamasının kaldırılmasıyla birlikte, DİB tarafından 2012 yılında 4-6 yaş Kur'an kursları projesi başlatılmıştır. Proje ilk olarak 10 pilot ilde uygulanmış daha sonra ülke genelinde uygulamaya konulmuştur. Söz konusu kurslarda verilen eğitimin çocukların davranışlarına ne şekilde yansıdığını araştırmak oldukça öneme sahiptir. 4-6 yaş Kur'an kursu eğitiminin aile ortamındaki yansımalarını tespit etmek amacıyla bu çalışma hazırlanmıştır.

Çalışmanın giriş kısmında araştırmanın problemi, amacı, önemi ve sınırlılıkları ortaya konmuştur. Tezin birinci bölümü olan kavramsal çerçevede; eğitim, din, din eğitimi ve okul öncesi eğitimin tanımları yapılarak okul öncesi eğitimin amacı ve önemi üzerinde durulmuştur. Daha sonra yaygın din eğitimi ve 4-6 yaş Kur'an kursları hakkında bilgi verilerek, bu kurslarının tarihçesi, öğretim programı, öğretici yeterlilikleri ve öğrenme alanları ele alınmıştır. Bölümün son kısmında ise 4-6 yaş Kur'an kursu öğretim programının hazırlanmasına yardımcı olan 4-6 yaş dönemi çocukların gelişim özellikleri hakkında bilgi verilmiştir. Tezin ikinci bölümünde araştırmanın yöntemi ele alınmış, üçüncü bölümde ise velilerin görüşleri doğrultusunda 4-6 yaş Kur'an kursu eğitiminin aile ortamındaki yansımalarına ilişkin tespit edilen bulgular yer almıştır. Son olarak ise elde edilen veriler tartışılarak sonuçlara ulaşılmış ve bazı çözüm önerileri sunulmuştur.

Yüksek lisans yapmama olanak sağlayan Proje Kodu SYL-2025-1090 ile çalışmalarına destek veren Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi BAP Koordinatörlüğüne teşekkür ederim. Ayrıca tezimin bu aşamaya gelmesinde bilgi ve tecrübesiyle bana rehberlik eden, sürecin her aşamasında destek olan değerli danışmanım Doç. Dr. Mehmet Zeki GÖKSU'ya teşekkürlerimi sunuyorum.

Eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen başta babam ve annem olmak üzere ablama, kardeşime, tez yazım sürecimde yanıma gelerek benden ilgi bekleyen minik yeğenime ve her zaman yanımda durarak bana olan inançlarını koruyan arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Büşra ŞİMŞEK, ERZİNCAN, 2026

**VELİ GÖRÜŞLERİ DOĞRULTUSUNDA 4-6 YAŞ KUR’AN KURSU
EĞİTİMİNİN AİLE ORTAMINDAKİ YANSIMALARI: ERZİNCAN İLİ
ÖRNEĞİ**

Büşra ŞİMŞEK

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Haziran 2026

Danışman: Doç. Dr. Mehmet Zeki GÖKSU

ÖZET

Okul öncesi dönem bireyin sadece fiziksel, bilişsel, sosyal-duygusal ve dil gelişiminde değil aynı zamanda dini ve ahlaki gelişimi için de son derece kritik bir evredir. Araştırma, çocuklar için büyük öneme sahip olan bu dönemde 4-6 yaş Kur’an kursu eğitiminin aile ortamındaki yansımalarını tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden olgu bilim (fenomenoloji) deseni kullanılmış, veri toplama aracı olarak ise yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, Erzincan il merkezinde tam gün eğitim veren İbrahim Duman ve Pir-i Sami 4-6 Yaş Kur’an Kurslarında eğitim alan çocukların velileri arasından amaçlı örnekleme yöntemiyle belirlenen 16 kişi oluşturmaktadır. Araştırma sürecinde elde edilen veriler, MAXQDA veri analiz programına aktarılmış benzerliklerine ve farklılıklarına göre kodlama işlemi yapılarak, alt temalar ve ana temalar belirlenmiş içerik analizi gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda, kurs eğitiminin çocukların günlük dini pratiklerine, sosyal davranışlarına ve ahlaki değerlerine olumlu yansıdığı görülmüştür. Çocukların kurslarda edinilen bilgi ve kazanımları genel olarak aile içerisinde aktif bir şekilde aktarabildikleri saptanmıştır. Çocukların gelişim özellikleri nedeniyle soyut kavramları anlamlandırmada ve Kur’an-ı Kerim harflerini çıkarmada sınırlılıklar yaşadığı ve öğrenme süreçlerinde taklit, model alma ve oyunun öne çıktığı belirlenmiştir. Ayrıca kursta kazanılan bilgilerin kalıcı olması ve davranışa dönüşebilmesi için okul-aile iş birliğinin, ebeveynlerin destek/teşvikinin ve öğreticilerin pedagojik yeterliliklerinin önemli rol oynadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, 4-6 Yaş Kur’an Kursu, Okul Öncesi Dönem

**REFLECTIONS OF 4-6 AGE QUR'AN COURSE EDUCATION ON THE
FAMILY ENVIRONMENT IN LINE WITH PARENTS' OPINIONS: THE CASE
OF ERZINCAN PROVINCE**

Büşra ŞİMŞEK

Graduate School of Social Sciences

Master's Thesis, June 2026

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Mehmet Zeki GÖKSU

ABSTRACT

The preschool period is critical not only for physical, cognitive, socio-emotional and language development but also for religious and moral formation. This study examined the family-level reflections of 4–6-year-old Quran course education. Employing a phenomenological qualitative design, data were gathered through semi-structured interviews. The sample comprised 16 parents selected purposively from the full-day İbrahim Duman and Pir-i Sami 4–6 Quran Courses in Erzincan city center. Collected data were imported into MAXQDA and analyzed via content analysis: codes were generated, then grouped into subthemes and main themes. Findings indicate that the course positively influenced children's daily religious practices, social behaviors, and moral values, and that children generally transferred learned knowledge actively within the family. Due to developmental characteristics, children showed limitations in comprehending abstract concepts and in producing Quranic letters, with imitation, modeling and play emerging as dominant learning modes. Sustaining learning and translating it into behavior depended on school–family cooperation, parental encouragement, and instructors' pedagogical competence.

Keywords: Religious Education, 4-6 Age Quran Course, Preschool Period

İÇİNDEKİLER

VELİ GÖRÜŞLERİ DOĞRULTUSUNDA 4-6 YAŞ KUR’AN KURSU EĞİTİMİNİN AİLE ORTAMINDAKİ YANSIMALARI: ERZİNCAN İLİ ÖRNEĞİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK.....	i
TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI	ii
KILAVUZA UYGUNLUK.....	iii
KABUL VE ONAY TUTANAĞI	iv
ÖN SÖZ.....	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
TABLolar LİSTESİ	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Kavramlar	10
1.1.1. Eğitim.....	10
1.1.2. Din.....	11
1.1.3. Din Eğitimi.....	11
1.2. Okul Öncesi Eğitim	12
1.2.1. Okul Öncesi Eğitimin Tanımı.....	12
1.2.2. Okul Öncesi Eğitimin Önemi.....	13
1.2.3. Okul Öncesi Eğitimin Amacı	14

1.3.Yaygın Din Eğitimi	14
1.4.4-6 Yaş Kur'an Kursları	15
1.4.1. 4-6 Yaş Kur'an Kurslarının Tarihçesi	15
1.4.2. 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları Öğretim Programı	18
1.4.3. 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları Öğretim Programının Genel Amaçları	22
1.4.4. 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları Öğretici Yeterlilikleri	22
1.4.5. 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları Öğrenme Alanları	24
1.5.4-6 Yaş Dönemi Çocuklarının Gelişim Özellikleri	25
1.5.1. Bedensel (Fiziksel) ve Psikomotor Gelişim	27
1.5.2. Bilişsel Gelişim	31
1.5.3. Dil Gelişimi	35
1.5.4. Sosyal ve Duygusal Gelişim	38
1.5.5. Ahlak Gelişimi	41
1.5.6. Dini Gelişim	45

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Deseni	49
2.2. Çalışma Grubu	49
2.3. Veri Toplama Araçları	52
2.3.1. Demografik Bilgi Formu	52
2.3.2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	52
2.4. Etik Kurul Onayı	53
2.5. Verilerin Analizi	53
2.6. Geçerlik ve Güvenirlilik	53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

3.1. Ana Tema 1: Dini Bilgi ve Pratiklerin Yansıması	55
3.2. Ana Tema 2: Kur'an-ı Kerim Eğitiminin Yansıması.....	66
3.3. Ana Tema 3: Allah Algısının Yansıması	71
3.4. Ana Tema 4: Ahlaki Değerlerin ve Sosyal Davranışların Yansıması.....	76
3.5. Ana Tema 5: Ailenin Rolü.....	82
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	89
KAYNAKÇA.....	100
EKLER.....	107
ÖZ GEÇMİŞ	108

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

Akt.	: Aktaran
Bkz.	: Bakınız
BAP	: Bilimsel Araştırma Projeleri
Çev.	: Çeviren
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
Ed.	: Editör
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
Sav	: Sallallahu Aleyhi ve Sellem
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
Vb.	: Ve Benzeri
Vd.	: Ve Diğerleri

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. 1: 2022-2023 Eğitim Öğretim Yılı 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları Öğretim Programı Yarım Gün Ders Kredileri Tablosu.	20
Tablo 1. 2: 2022-2023 Eğitim Öğretim Yılı 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları Öğretim Programı Tam Gün Ders Kredileri Tablosu.	21
Tablo 1. 3: 2025-2026 Yılı 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları Yıllık Planına Göre Öğrenme Alanları Tablosu.....	24
Tablo 2. 1: Görüşme Gerçekleştirilen Velilerin Demografik Bilgileri.....	51

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3. 1: Kelime Kombinasyonu	54
Şekil 3. 2: Ana Temalar	55
Şekil 3. 3: Dini Bilgi ve Pratiklerin Yansıması Ana Teması, Alt Teması ve Kodları	56
Şekil 3. 4: Kur'an-ı Kerim Eğitiminin Yansıması Ana Teması, Alt Temaları ve Kodları	66
Şekil 3. 5: Allah Algısının Yansıması Ana Teması, Alt Temaları ve Kodları	72
Şekil 3. 6: Ahlaki Değerlerin ve Sosyal Davranışların Yansıması Ana Teması, Alt Temaları ve Kodları	76
Şekil 3. 7: Ailenin Rolü Ana Teması, Alt Temaları ve Kodları	83

GİRİŞ

Okul öncesi dönem, bireyin bütün yaşamını şekillendirdiği ve gelişim alanlarını etkilediği için özen gösterilmesi gereken kritik bir dönemdir. İnsan hayatının temellerinin oluşmaya başladığı bu süreçte, çocuğun alacağı din eğitimi de büyük önem arz etmektedir. Bu sebeple, okul öncesi döneminde din eğitimi sıklıkla araştırma konusu olmuş ve bu konuya ilişkin birçok araştırma yapılmıştır.

Okul öncesi dönem, gelişimin en hızlı ilerlediği ve çevreye duyarlılığın en fazla olduğu bir evredir. Bu gelişim süreci; bilişsel, fiziksel, sosyal, duyuşsal, dil, ahlak ve dini olarak farklı alanlara ayrılmaktadır. Söz konusu gelişim alanları birbirinden bağımsız değil birbirini destekleyen niteliktedir. Ayrıca bu gelişim alanları bireyin kişilik gelişiminin sağlam temeller üzerinde inşa edilmesine imkân sağlamaktadır.¹

Din eğitimi her yaşta önemlidir. Fakat inanma duygusunun oluşmaya başladığı 4-6 yaş döneminde verilen din eğitiminin, kişinin sonraki dönemlerde inanç temellerini kazanması açısından farklı bir önemi bulunmaktadır. Bu sebeple milli, manevi ve ahlaki değerlerin düzgün bir şekilde gelişebilmesi için okul öncesi dönemde çocuğa sistemli bir din eğitimi verilmesi gerekmektedir. Eğitim verilirken bu dönemdeki çocuğun bilişsel, fiziksel ve ahlaki gelişim niteliklerinin bilinmesi, eğitimin etkili olmasına fayda sağlamaktadır.² Küçük yaşlarda verilen sağlıklı din ve ahlak eğitimi, çocuğun kendisini psikolojik olarak iyi hissetmesine yardımcı olmaktadır. Ayrıca çocuğun din ile ilgili merakına sağlıklı cevaplar sunarak bu konuda oluşabilecek olumsuzlukların önüne geçmektedir.³

Çocukların 0-6 yaş dönemini aile ortamlarında sevgi, güven ve huzur içerisinde geçirmeleri gelişim bakımından büyük bir öneme sahiptir. Fakat günümüzde bireylerin çoğunluğu böyle bir imkana sahip değildir. Kadınların iş hayatına atılması, teknolojinin olumsuz yönleri, çevredeki güven ortamının ve oyun yerlerinin kısıtlı olması, ailede din

¹ Emine İsaoglu, *Velilerin 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kurslarından Beklentileri Ve Memnuniyet Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma (Trabzon İli Örneği)* (Trabzon: Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2023), 1.

² Merve Akgül, *4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Eğitiminin Veli Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi (Amasya Örneği)* (Amasya: Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2020), 1.

³ Mehmet Nas, *Çocukluk Dönemi Gelişimi ve Din Eğitimi* (İzmir: İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018), 151.

eğitiminin verilememesi gibi nedenler; aileleri çocuklarının güvende hissedebileceği, sosyalleşebileceği aynı zamanda da dini eğitim alabileceği ve dini yönden meraklarını giderebileceği 4-6 yaş eğitim kurumları arayışına yönlendirmiştir.⁴ Ortaya çıkan bu talep devletin ilgili kurumlarının aktif olarak bir rol üstlenmesini sağlamıştır. Bu çerçevede dini hizmetlerin yürütüldüğü Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), 4-6 yaş grubuna yönelik hazırlamış olduğu eğitim programlarıyla bu ihtiyacın giderilmesine imkân sunmuştur.⁵

Araştırmanın Problemi

Okul öncesi eğitim, ülkemizde son yıllarda giderek önem kazanmaktadır. Ancak okul öncesinde din eğitimi, ülkemizde resmî kurumların eğitim programlarında hâlen yer almamaktadır. Konu ile ilgili Milli Eğitim Şûraları incelendiğinde, 14. Milli Eğitim Şûrasında okul öncesi eğitimin tanımı ve kapsamından bahsedildiği görülmektedir.⁶ 17. Şûrada ise “60-72 aylık çocukluk çağını kapsayan okul öncesi eğitim döneminin zorunlu hale getirilmesi”⁷ tavsiye edilmiş olmasına rağmen, söz konusu döneme ait programın yalnızca çocuğun sosyal gelişimini destekleyecek bazı ahlaki kuralların verilmesini hedeflediği, dini gelişim ve eğitime yönelik doğrudan bir amacın bulunmadığı anlaşılmaktadır.⁸

Ülkemizde erken yaşta din eğitimi ve öğretimi hususundaki katı sayılabilecek yaklaşım 2011 yılında yapılan yasal düzenleme ile ilk kez esnetilmiştir. Diyanet İşleri Başkanlığı’nın 4-6 Yaş Grubu Kur’an Kursu ile ilgili olan bölümünde detaylı olarak belirtildiği gibi, 17.09.2011 tarihli ve 28057 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Kanun Hükmündeki Kararname’nin 15. Maddesi ile 1999 yılında 633 sayılı Kanuna eklenen ve din eğitimine başlama yaşını sınırlandıran ek 3. madde yürürlükten kaldırılmıştır. Bu düzenleme, okul öncesi döneme yönelik din eğitimi uygulamalarının önün açılmasına imkân sağlamıştır. Bu değişikliğin ardından Diyanet İşleri Başkanlığı 2013-2014 yılında

⁴ Eda Özçulha, *4-6 Yaş Kur’an Kursu Eğitimi Hakkında Veli Görüşlerin Değerlendirilmesi (Çorum Örneği)* (Çorum: Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2024), 1.

⁵ Mehmet Öztürk, *Veli Görüşleri Göre 4-6 Yaş Kur’an Kurslarında Verilen Eğitimin Öğrencilerin Aile Ortamındaki Davranışlarına Etkisi* (Uşak: Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2024).

⁶ T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, *Ondördüncü Milli Eğitim Şûrası: Raporlar, Görüşmeler, Kararlar* (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1993).

⁷ T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, *17. Milli Eğitim Şûrası: Raporlar, Görüşmeler ve Kararlar* (Ankara, 2007).

⁸ T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü, *Okul Öncesi Eğitim Programı* (Ankara, 2024).

öncelikli olarak on pilot ilde uygulama yaparak “4-6 yaş Kur’an Kursu Projesi”ni başlatmıştır.⁹ Bu yıllarda başlayan eğitim-öğretim faaliyetleri daha sonraki yıllarda kısa sürede büyük ilerlemeler kaydederek yayılmaya devam etmektedir.¹⁰

4-6 yaş Kur’an kurslarının giderek artmasına rağmen, bu kurslarda verilen eğitimin aile ortamına nasıl yansıdığı, çocukların dini davranış ve tutumlarında ne tür değişimler oluşturduğu ve velilerin bu süreç içerisinde ne tür gözlemler yaptığı konusunda alan yazında sınırlı çalışma bulunmaktadır. Bu durum, 4-6 yaş Kur’an kursu eğitiminin aile ortamındaki yansımalarını ve ailelerin bu eğitim hakkındaki görüşlerini ortaya koymayı ihtiyaç haline getirmektedir. Bu doğrultuda, araştırmanın temel problemini “4-6 yaş Kur’an Kursu eğitiminin aile ortamındaki yansımaları nelerdir?” sorusu oluşturmaktadır. Bu kapsamda cevabı aranan alt sorular ise şunlar olmuştur:

1. Velilerin, çocuklarının almış olduğu eğitimden sonra evde bir işe başlarken besmele çekme durumlarına ilişkin görüşleri nelerdir?
2. Velilerin, çocuklarının Kur’an kursuna başladıktan sonra Kur’an-ı Kerim’e karşı gösterdikleri ilgiye ilişkin görüşleri nelerdir?
3. Velilerin, çocuklarının Kur’an-ı Kerim okuyabilme düzeylerine ilişkin görüşleri nelerdir?
4. Velilerin, çocuklarını kursta öğrendiği duaları evde ne sıklıkla tekrar ettiğine ilişkin görüşleri nelerdir?
5. Velilerin, çocuklarının Hz. Muhammed (sav)’in hayatından güzel davranışlara örnek verebilme durumlarına ilişkin görüşleri nelerdir?
6. Velilerin, çocuklarının Kelime-i Şehadet ve Kelime-i Tevhid’i bilme durumlarına ilişkin görüşleri nelerdir?
7. Velilerin, çocuklarının İslam’ın şartlarını bilme ve doğru şekilde sayabilme durumlarına ilişkin görüşleri nelerdir?

⁹ Recep Kaymakcan, “Türkiye’de Erken Çocuklukta Din ve Ahlak Eğitiminin İmkânı”, *Erken Çocuklukta Dini-Ahlaki Gelişim ve Öğrenme*, ed. Recep Kaymakcan (İstanbul: Dem Yayınları, 2023), 19.

¹⁰ Fatma Akdağ, *4-6 Yaş Grubu Kur’an Kursları Üzerine Bir Araştırma (Denizli İli Örneği)* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2022), 49.

8. Velilerin, çocuklarının aldığı eğitim sonrasında çevresine, büyüklerine ve arkadaşlarına saygıyla yaklaşabilme durumlarına ilişkin görüşleri nelerdir?

9. Velilerin, çocuklarının Muhammed'ül Emin kavramına ve Peygamberimizin dürüstlüğü konusunda söylediklerine ilişkin görüşleri nelerdir?

10. Velilerin, çocuklarının Allah'ın varlığı ve birliği hakkında konuşup örnek verebilme durumlarına ilişkin görüşleri nelerdir?

11. Velilerin, çocuklarının Kur'an kursunda kazandığı grup çalışmaları ya da iş birliği becerilerinin ev ortamındaki davranışlarına etkisine ilişkin görüşleri nelerdir?

12. Velilerin, çocuklarının Kur'an kursunda öğrendiklerinin ev içi davranışlarına yansıma durumlarına ilişkin görüşleri nelerdir?

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı, Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı 4-6 yaş Kur'an kurslarında eğitim alan çocukların kazandıkları dini bilgi, değer ve davranışların aile ortamındaki yansımalarını veli gözlemleri doğrultusunda değerlendirmektir. Çalışmada, eğitim süresince kazandırılması hedeflenen Kur'an-ı Kerim öğretiminin, dini bilgi ve değerler eğitiminin çocuk tarafından aile içerisinde ne ölçüde uygulandığı, bu kazanımların çocuğun davranışlarına nasıl yansıdığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın Önemi

2011 yılında yaş kısıtlamasının kaldırılmasıyla Diyanet İşleri Başkanlığı okul öncesi dönemde din eğitimi verilmesine yönelik birtakım çalışmalar başlatmıştır. 4-6 yaş Kur'an kurslarıyla ilgili olarak veliler ile yapılan araştırmalar incelendiğinde, araştırmalarda genelde kurslardan duyulan memnuniyet, velilerin kurslardan beklentileri, kursların fiziki şartları, kurs öğreticilerinin yeterlilikleri ve öğretim programı gibi konular üzerinde durulduğu görülmektedir. Fakat bu araştırmalar, öğretim programı içerisinde önemli bir yere sahip olan Kur'an-ı Kerim eğitimi, değerler eğitimi ve dini bilgiler alanındaki kazanımların, çocuklar üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi konusunda yetersiz kalmaktadır.

Okul öncesi dönemde çocuk, ilk defa Kur'an-ı Kerim'in yanı sıra dini ve ahlaki değerlerle tanışmaktadır. Bu nedenle alınan Kur'an kursu eğitiminde kazandırılmak istenen davranışların ve edinilen bilgilerin aile içerisine nasıl yansıdığını ve günlük

hayata ne ölçüde aktarıldığını incelemek önem arz etmektedir. 4-6 yaş Kur'an kursları gibi dini kurumların çocuk gelişimi üzerindeki etkileri hususunda yapılacak bu tür araştırmalar hem velilere hem de öğreticilere rehberlik edecek niteliktedir. Araştırma sonuçları Kur'an-ı Kerim eğitiminin, din ve değerler eğitiminin 4-6 yaş dönemi etkilerini daha iyi anlamaya ve aile-okul iş birliğinin güçlenmesine imkân sunacaktır. Aynı zamanda çalışmada elde edilen veriler, Diyanet İşleri Başkanlığı'na 4-6 yaş Kur'an Kursu eğitiminin kalitesini artırma konusunda katkıda bulunacaktır.

Araştırmanın varsayımları şu şekildedir:

- Araştırma kapsamında velilerin yarı yapılandırılmış görüşme formundaki soruları anladığı kabul edilmiştir.
- Araştırma kapsamında velilere soruları yanıtlamaları için yeterli süre tanınmıştır.
- Araştırma yöntemi, araştırmanın konusuna ve amacına uygundur.
- Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde veliler içtenlikle yanıt vermişlerdir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

- Araştırma 2025-2026 yılı I. Dönem eğitimini kapsayan, Ocak ayında elde edilen verilerle sınırlıdır.
- Araştırma, Erzincan İl Merkezi'nde bulunan, Erzincan İl Müftülüğüne bağlı tam gün eğitim veren İbrahim Duman 4-6 Yaş Kur'an Kursu ve Pir-i Sami 4-6 yaş Kur'an Kursu'nda eğitim alan çocukların velileriyle sınırlıdır.
- Araştırmadan elde edilen veriler, velilerin yarı yapılandırılmış görüşme formundaki sorulara verdikleri yanıtlarla sınırlıdır.

İlgili Çalışmalar

“Velilerin 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kurslarından Memnuniyet Düzeyleri ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma (Ankara Örneği)” başlıklı tez çalışmasında, Ankara'da 2015-2016 Yaz Kur'an kursları döneminde velilerin, eğitim verilen kursların fiziki şartları, verilen eğitimin niteliği ve içeriğine dair görüşlerini, beklentilerini ve memnuniyetlerini tespit etmek amaçlanmıştır. Çalışma kapsamında, tesadüfi örneklem ile seçilen 381 veliye anket uygulanmış ve elde edilen veriler SPSS programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmada, velilerin 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarından %90 oranında

memnun kaldıkları, fakat kursların fiziki ortamlarının ve öğretmenlerin pedagojik yeterliliklerinin geliştirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.¹¹

“Veli ve Öğretici Görüşleri Doğrultusunda 4-6 Yaş Grubu Kur’an Kursu Eğitimi (Samsun İli Örneği)” başlıklı çalışma, 2014-2015 eğitim-öğretim yılı kapsamında gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, Samsun ilindeki 4-6 yaş grubu Kur’an kursları hakkında veli ve öğretici görüşlerini almak ve veriler sonucunda alana katkı sağlamak amacıyla 18 öğretici ve 122 veliye anket uygulanmıştır. Araştırma bulgularında, öğretmenlerin pedagojik formasyonlarına dair eksikliklerinin bulunduğu, kurslarda uygulanan öğretim programının çocukların gelişim düzeylerine uygun olduğu, ancak öğrencilerin Kur’an harflerini öğrenirken bazı problemler yaşadıkları ve kursların fiziksel anlamda yetersizliklerinin olduğu tespit edilmiştir.¹²

“4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları Ebeveyn Memnuniyeti: Bayburt İl Örneği” başlıklı çalışmadaki hedef, çocukları 4-6 yaş Kur’an kursunda eğitim alan ebeveynlerin bu kurslardan beklentilerinin karşılanıp karşılanmadığı belirlemek olmuştur. Çalışma, Bayburt ilinde görüşme tekniği yapılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, kursların donanım ve materyal konusunda yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmış, ayrıca bütün ebeveynlerin bu kurslardan memnun kaldığı ve kursların beklentileri karşıladığı tespit edilmiştir.¹³

“Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 Yaş Kur’an Kursları Eğitiminin Öğretici ve Veli Görüşlerine Göre İncelenmesi” başlıklı çalışmada ise, iki ayrı çalışma grubuyla araştırma yapılmıştır. Kırıkkale ilinde yürütülen araştırma kapsamında, 4-6 yaş grubu Kur’an kurslarında görevli 30 öğretici ve bu kurslarda eğitim alan 30 öğrenci velisi ile bireysel görüşmeler yapılmıştır. Çalışma nitel araştırma yöntemlerinden biri olan fenomenoloji deseni ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı, öğretmenler ve veliler için geliştirdiği yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla verilerini toplamıştır. Araştırmacının elde ettiği veriler, içerik analizi kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmada, öğretmen ve velilerin 4-6 yaş döneminde din eğitimini önemli ve gerekli buldukları, velilerin verilen eğitimden

¹¹ İbrahim Kurt, *Velilerin 4-6 Yaş Grubu Kur’an Kurslarından Memnuniyet Düzeyleri ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma (Ankara Örneği)* (Çorum: Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2017).

¹² Aysegül Gün, “Veli ve Öğretici Görüşleri Doğrultusunda 4-6 Yaş Grubu Kur’an Kursu Eğitimi: Samsun İli Örneği”, *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7 (2016), 33-66.

¹³ Rabia Camadan - Ömer Demir, “4-6 Yaş Grubu Kur’an Kursları Ebeveyn Memnuniyeti: Bayburt İl Örneği”, *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9 (2019), 7-38.

memnun kaldıkları, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yürütülen 4-6 yaş grubu Kur'an kursu eğitiminin beklenen ihtiyaca cevap verebildiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğretici formasyonu, öğretim programı, ders materyalleri konusunda bazı yetersizliklerin mevcut olduğu ve eğitim-öğretim sürecinde öğreticilerin karşılaştıkları problemler için destek ihtiyacı duydukları tespit edilmiştir.¹⁴

Diğer bir çalışma olan "Diyanet İşleri Başkanlığı'nın 4-6 Yaş Kur'an Kursları Eğitiminin Velilerin Beklentileri Açısından Değerlendirilmesi (Sivas İli Örneği)" başlıklı yüksek lisans tezinde, çocukları 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarında eğitim alan velilerin bu kurslardan beklentileri, bu kursları tercih etme nedenleri ve din eğitimiyle ilgili beklentileri tespit edilmiştir. Çalışmada, nitel yönetime dayalı olan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşmeler, Sivas il merkezinde 4-6 yaş Kur'an kurslarına çocuklarını gönderen 40 veli ve bu kurslarda görev yapan 20 öğretici ile yapılmıştır. Öğreticiler için 7, veliler için ise 12 soruluk görüşme formu hazırlanmıştır. Araştırma sonucunda, verilen eğitimin büyük ölçüde velilerin beklentilerini karşıladığı belirlenmiştir. Ayrıca, velilerin çocuklarının erken dönemde uzman kişiler ve resmi kurum tarafından eğitim almaları için bu kursları seçtikleri görülmüştür. Araştırmada öğreticilerin hepsinin yükseköğretim mezunu olması, farklı yaş gruplarındaki öğrencilerin aynı sınıflarda eğitim görmelerinden duyulan rahatsızlık ve kursların fiziki ortamlarının aynı olmaması ulaşılan diğer sonuçlardır.¹⁵

"4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Eğitiminin Veli Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi (Amasya Örneği)" başlıklı çalışmada, 4-6 yaş Kur'an kursu eğitimin çocuğun seviyesine uygunluğu, öğreticinin yeterliliği ve kurs ortamının çocuklar için uygunluğu veli görüşlerine göre tespit etmek hedeflenmiştir. Araştırmada, literatür taramasıyla birlikte anket tekniği ve gözlem yöntemi kullanılmıştır. Çalışma, 2018-2019 yıllarında Amasya il merkezinde bulunan 8 Kur'an kursunda eğitim alan 214 öğrencinin velisi ile yapılmıştır. Araştırma sonucunda, velilerin Kur'an kurslarında verilen eğitimden genel olarak memnun oldukları belirlenmiştir. Ancak veliler, fiziki mekanların

¹⁴ Kevser Tüfekçi, *Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 Yaş Kuran Kursları Eğitiminin Öğretici ve Veli Görüşlerine Göre İncelenmesi* (Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2020).

¹⁵ Merve Gül, *Diyanet İşleri Başkanlığı'nın 4-6 Yaş Kur'an Kursları Eğitiminin Velilerin Beklentileri Açısından Değerlendirilmesi (Sivas İli Örneği)* (Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2024).

geliştirilmesine ihtiyaç olduğunu ve dini eğitimiyle birlikte çocuklara okul öncesi eğitimin de verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.¹⁶

“Okul Öncesi Kurum Yöneticileri ve Veli Görüşleri Işığında Okul Öncesinde Din Eğitimi” başlıklı araştırmada Erzincan il merkezinde Diyanet İşleri Başkanlığı’na bağlı olarak yürütülen dört okul öncesi 4-6 Yaş Kur’an Kursundaki öğretmenlerle ve 24 öğrenci velisi ile durum çalışması yapılmıştır. Çalışmada, Kur’an kurslarındaki uygulamaları incelemek, mevcut sorunları belirlemek ve çözüm önerileri sunmak amaçlanmıştır. Yapılan görüşmelerde, velilerin bu kursları tercih etme sebepleri arasında bu kursları güvenilir bulmaları, evlerine yakın olmaları ve verilen eğitimin kalitesi öne çıkmıştır. Ayrıca, görüşmeye katılan velilerin çoğunluğunun çocuklarının bu kurumlardan aldıkları eğitimden memnun kaldıkları tespit edilmiştir.¹⁷

“Velilerin 4-6 Yaş Grubu Kur’an Kurslarından Beklentileri ve Memnuniyet Düzeyleri (Trabzon ili Örneği)” isimli yüksek lisans tezi, velilerin 4-6 yaş grubu Kur’an kurslarında verilen eğitimden beklentilerini ve kurslardan memnuniyetlerini tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Karma yöntem desenine göre hazırlanan bu çalışmada 339 veliye anket uygulanmış, 9 veli ile görüşme yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda, velilerin genel anlamda kurslardan beklentilerinin karşılandığı; velilerin kurs ortamından, öğretmenlerle kurulan iletişimden ve kurslarda verilen eğitimden memnun oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca, bu kursların çocuğa akademik ve ahlaki beceriler kazandırması, onların tüm gelişim alanlarını destekleyerek ilkökul sürecine hazırlaması ve çocuğun sosyalleşmesine yardımcı olması da velilerin beklentileri arasında yer aldığı belirtilmiştir.¹⁸

“4-6 Yaş Kur’an Kursu Eğitimi Hakkında Veli Görüşlerinin Değerlendirilmesi (Çorum Örneği)” adlı yüksek lisans tezinde 4-6 Yaş Kur’an Kursu eğitiminin, veli görüşleri ile değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Bu çalışmayla, veli görüşleri göz önünde bulundurularak, daha etkin ve kaliteli bir din-ahlak eğitimi imkânı amaçlanmıştır. Araştırma, Çorum il merkezinde 2022-2023 eğitim-öğretim yılı içerisinde çocukları 4-6 yaş Kur’an Kurslarında eğitim gören 70 veli ile mülakat yapılarak gerçekleştirilmiştir.

¹⁶ Akgül, *4-6 Yaş Grubu Kur’an Kursu Eğitiminin Veli Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi (Amasya Örneği)*.

¹⁷ Mehmet Zeki Göksu, “Okul Öncesi Kurum Yöneticileri ve Veli Görüşleri Işığında Okul Öncesinde Din Eğitimi”, *EKEV Akademi Dergisi* 89 (2022), 121-140.

¹⁸ İsaoglu, *Velilerin 4-6 Yaş Grubu Kur’an Kurslarından Beklentileri Ve Memnuniyet Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma (Trabzon İli Örneği)*.

Mülakat sonucunda, 4-6 yaş Kur'an kurslarının öğretim programı, müfredat, materyal, fiziki ortam ve öğretici yeterliliği bakımından veliler tarafından yeterli görülmüştür.¹⁹

“Veli Görüşlerine Göre 4 -6 Yaş Kur'an Kurslarında Verilen Eğitimin Öğrencilerin Aile Ortamındaki Davranışlarına Etkisi” başlıklı yüksek lisans tez çalışmasında, 4-6 yaş Kur'an kurslarında verilen eğitimin, aile ortamındaki davranışlarına etkisini tespit etmek amaçlanmıştır. Çalışma, Uşak il merkezinde çocuğunu 4-6 yaş Kur'an kursuna gönderen 25 anne ile yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırma verilerinden, bu kurslarda verilen eğitimin, çocukların aile bireyleriyle olan iletişimlerine, tertip/düzen alışkanlıklarına, adab/nezaket kurallarına ve ibadet kapsamındaki davranışlarının gelişmesine katkı sağladığı, özgüven kazanmalarına ve sosyalleşmelerine yardımcı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca söz konusu eğitim sürecinin, sınırlı olmakla birlikte çocukların teknolojik araçları daha bilinçli ve amacına uygun biçimde kullanmaya başlamalarına olumlu faydalarının olduğu anlaşılmıştır.²⁰

¹⁹ Özçulha, *4-6 Yaş Kur'an Kursu Eğitimi Hakkında Veli Görüşlerin Değerlendirilmesi (Çorum Örneği)*.

²⁰ Öztürk, *Veli Görüşleri Göre 4-6 Yaş Kur'an Kurslarında Verilen Eğitimin Öğrencilerin Aile Ortamındaki Davranışlarına Etkisi*.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Kavramlar

1.1.1. Eğitim

Eğitim; insanların toplumsal hayatta etkin bir şekilde yer alabilmeleri için gerekli bilgi, beceri ve anlayış kazanmasına ve kişilik geliştirmelerine; okulda ya da okul dışında, doğrudan veya dolaylı olarak yardımda bulunma ve terbiye olarak tanımlanmaktadır.²¹ Bu perspektiften bakıldığında, eğitimin insanın yaşamı için son derece önemli olduğu açıktır. Okul öncesi dönemde eğitimin sağlıklı bir şekilde planlanması ve ele alınması, birey ve toplum için zorunluluk arz etmektedir. Toplumda kullanılan “Ağaç yaşken eğilir.” atasözü bu durumu kısaca özetlemektedir.²²

Eğitim, yetişkin bireylerin bir plan ve hedef çerçevesinde, gelecek kuşakların gelişimini sağlamak için yaptıkları faaliyetlerdir.²³ Başka bir ifadeyle söyleyecek olursak eğitim; insanın düşünce yapısında, tutum ve davranışlarında olumlu şekilde değişim ve gelişimin hedeflendiği bir süreçtir.²⁴ Eğitim bir süreçtir ve öğrenmeler bu süreç içerisinde gerçekleşmektedir. Eğitim, öğrenmeyi oluşturan süreçlerin ve bu süreçleri oluşturan unsurların sistematik olarak çalışması sonucunda oluşan davranışlardır. Ayrıca bu davranışların birey tarafından içselleştirmesini ve uygulamasını sağlayacak çabalara da eğitim denilmektedir.²⁵

²¹ Türk Dil Kurumu, “Eğitim”, *Türk Dil Kurumu | Sözlük* (Erişim 24 Kasım 2025).

²² Göksu, “Okul Öncesi Kurum Yöneticileri ve Veli Görüşleri Işığında Okul Öncesinde Din Eğitimi”, 122.

²³ Halis Ayhan, *Eğitim Bilimine Giriş* (İstanbul: Şûle Yayınları, 1997), 16.

²⁴ Osman Taştekin, *Kavram Atlası: Eğitim ve Din Eğitimi I* (Ankara: Gazi Kitabevi, 2020), 1.

²⁵ Şükrü Keyifli, “Eğitim ve Din Eğitimi”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/2 (2013), 106.

1.1.2. Din

Din sözcüğü, dil bilginleri tarafından Arapça “deyn” kökünden mastar ya da isim olarak kabul edilmektedir.²⁶ Din, tarif edilmesi en zor kavramlar arasında yer almaktadır. Din kavramını tüm yönleriyle kapsayan bir tarif henüz yapılamamış olsa da en kısa ve kapsamlı şekilde din, “insan-Allah ilişkisi” olarak tanımlanmaktadır. Başka bir ifadeyle din, insanın koşulsuz olarak var olan Mutlak Varlık’a yönelmesi ve Mutlak Varlık tarafından kuşatılmasıdır.²⁷

Genel anlamda din, Allah’ın insanlara hem dünyada hem ahiret hayatında huzur ve mutluluğa erişebilmelerini sağlamak amacıyla göndermiş ya da bildirmiş olduğu ilahi kuralların tümüdür. Bu ilahi güç ve otorite karşısında bireyin boyun eğmesi, O’na hayranlık duyması veya O’ndan korkması zamanla bir çeşit tapınmayı ortaya çıkarmıştır. İnsan, hayatının her anında kendisini aşan aşkın bir gücün varlığına, yardımına ihtiyaç duyar. Bu aşkın güç şüphesiz ki bütün evreni yaratan ve yöneten Allah’tır. Hakiki din ise, Allah’ın insanları doğruya, güzele, iyi olan şeylere yöneltmek; zararlı davranışlardan ve bütün kötülüklerden sakındırmak amacıyla Peygamberleri vasıtası ile bildirdiği ilahi kurallardır.²⁸

1.1.3. Din Eğitimi

Din eğitimi, dini bilgilerin bireylere beden, zihin ve duygusal gelişim özellikleri dikkate alınarak aktarıldığı ve onlarda dini bir kişiliğin oluşumunun hedeflendiği bir süreçtir.²⁹

Okul öncesi dönemde her çocuk, bilişsel, duygusal, sosyal, dil ve motor gelişimlerde olduğu gibi dini ve ahlaki yönden de birtakım gelişim evrelerinden geçmektedir. Doğuştan din duygusuna sahip olan çocuğun diğer duygusal gereksinimleri nasıl gideriliyorsa din duygusunun da aynı şekilde desteklenmesi ve eğitilmesi son derece önem taşımaktadır. Bu nedenle çocuğa eğitim verilirken doğuştan getirdiği inanma duygusunun biçimlendirilmesine yönelik hedeflerin dikkate alınması gerekmektedir. Çocuğun kişilik ve karakterinin büyük ölçüde şekillendiği okul öncesi dönemde, onun

²⁶ “Din”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 21 Ekim 2025).

²⁷ Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi* (Ankara: Yeni Çizgi Yayınları, 1995), 15.

²⁸ Mustafa Tavukçuoğlu - Hüsamettin Erdem, *Eğitim Fakülteleri İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi* (Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2005), 1.

²⁹ Hüseyin Yılmaz, *Din Eğitimi ve Sosyal Barış* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2003), 70.

fitratına uygun şekilde doğuştan getirdiği din duygusuna bağlı olarak bu süreçte din ve ahlak eğitimi verilmelidir. Verilecek bu eğitimle bireyin ilerleyen dönemlerde sahip olacağı dini ve ahlaki davranışları şekillenecektir.³⁰

1.2. Okul Öncesi Eğitim

1.2.1. Okul Öncesi Eğitimin Tanımı

İnsan hayatı, çeşitli evrelerden geçerek süreklilik gösteren bir yapıdadır. Bu evreler içerisinde çocukluk dönemi, özellikle de 0-6 yaş arasındaki yıllar, çocuğun çok yönlü gelişimi açısından kritik bir dönem olarak öne çıkmaktadır. Bu yaş grubuna yönelik yapılan çalışmalar incelendiğinde, genellikle bu dönemde çocukların çevresel uyarıcılara son derece açık oldukları ve dolayısıyla bu yaşlarda verilen eğitimin özel bir yaklaşımla ele alınması gerektiği görülmektedir. Bu bakımdan okul öncesi eğitim, çevresine ilgi duyan çocuğun, öğrenme isteğini destekleyen ve düşünme becerisini geliştiren bir süreç olarak önemli bir işlev üstlenmektedir.³¹

Okul öncesi dönemi, bebeklikten başlayarak ilkokul çağına kadar geçen, iki-altı yaş arasındaki süreci içeren ve çocukların sonraki yaşamının genel anlamda temellerinin atıldığı; bilişsel, duyuşsal ve psikomotor yeteneklerinin önemli ölçüde geliştiği ve karakterinin oluşmaya başladığı “erken çocukluk çağı” olarak da bilinir.³² Bu dönemde çocuk birçok yetenekle dünyaya gelir. Ancak bu yetenekler çocuğa uygun ortam ve rehberlik sağlandığında ortaya çıkar. Okul öncesi eğitim ise çocuğun ihtiyaç duyduğu bu şartları sağlayarak ona yeteneklerini gösterebilmesinde rehberlik eden kritik bir eğitim sürecidir.³³

On dördüncü Millî Eğitim Şurası’nda okul öncesi eğitime ilişkin tanım ve kapsam şöyle yapılmaktadır:

0-72 ay grubundaki çocukların gelişim düzeylerine ve bireysel özelliklerine uygun, zengin uyarıcı çevre imkanları sağlayan, onların bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal yönden gelişmelerini destekleyen, kendilerini toplumun kültürel değerleri doğrultusunda en iyi biçimde yönlendiren ve

³⁰ Zeynep Nezahat Cihandide, *Okul Öncesi Din ve Ahlâk Eğitimi* (İstanbul: Dem Yayınları, 2014), 264.

³¹ Nuray Senemoğlu, “Okulöncesi Eğitim Programı Hangi Yeterlikleri Kazandırmalıdır?”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 10/10 (1994), 21.

³² Neriman Aral vd., *Okul Öncesi Eğitim- I* (İstanbul: Ya-Pa Yayınları, 1981), 15.

³³ Meziyet Arı, “Türkiye’de Erken Çocukluk Eğitimi ve Kalitenin Önemi”, *Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitim Yeni Yaklaşımlar*, ed. Müzeyyen Sevinç (İstanbul: Morpa Kültür Yayınları, 2003), 31.

*ilköğretime hazırlayan, temel eğitim bütünlüğü içerisinde yer alan bir eğitim sürecidir.*³⁴

Başka bir tanıma göre ise okul öncesi eğitim şu şekilde ifade edilmektedir.

*Çocuğun doğumundan ilkokula kadar çocukların, gelişim özellikleri, bireysel farklılıkları ve yetenekleri göz önünde bulundurularak, onların sağlıklı bir biçimde gelişmelerini sağlayıcı, olumlu kişiliğin temelini atıldığı, yaratıcı yönlerinin ortaya çıkarıldığı, kendine güven duymalarının sağlandığı, bununla beraber ebeveyn ve eğitimcilerin de etkin olduğu sistemli bir eğitim.*³⁵

Ayrıca 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'ndaki 19. maddede okul öncesi eğitime dair kapsam şöyle açıklanmaktadır: “Okul öncesi eğitimi, mecburi ilköğrenim çağına gelmemiş çocukların eğitimini kapsar. Bu eğitim isteğe bağlıdır.”³⁶

Türkiye’de okul öncesi kurumları, bağlı bulundukları kuruma ve hizmet verdikleri yaş grubuna göre çeşitli isimlerle tanımlanmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde yer alan kurumlar arasında 4-6 yaş grubuna yönelik “anaokulları” ve 5-6 yaş grubuna yönelik “anasınıfları” bulunmaktadır. Diğer yandan, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’na bağlı olarak faaliyet gösteren “kreşler” 0-2 yaş, “çocuk yuvaları” ise 2-4 yaş grubundaki çocukların bakım ve eğitiminden sorumlu olmaktadır.³⁷

1.2.2. Okul Öncesi Eğitimin Önemi

Çocuğun hayatının ilk beş yılında aldığı eğitimin, beslenme ve sağlık kadar önemli olarak görülmeye başlanması, XX. yüzyıl toplumlarının eğitim anlayışında öne çıkan temel özelliklerden biri olarak kabul edilebilir. Tarih boyunca her ne kadar çocuklukta erken yaşların önemi bazı toplumlarda farkındalık oluşturmuş olsa da bu döneme verilen değerin yaygın bir şekilde kabul görmesi XX. yüzyıla özgü bir gelişmedir. Konuyla ilgili yapılan çalışma ve araştırmalar, bu yaş aralığında verilen eğitimin çocuğun tüm yaşamı üzerinde kalıcı izler bıraktığını göstermektedir.³⁸ İnsan hayatı için çok kritik

³⁴ T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, *Ondördüncü Millî Eğitim Şûrası: Raporlar, Görüşmeler, Kararlar*, 233.

³⁵ Rengin Zembat, “Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Yönetici Özellikleri”, *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 6/6 (1994), 313.

³⁶ Milli Eğitim Temel Kanunu (Milli Eğitim Temel Kanunu), 1739 (14 Haziran 1973).

³⁷ Cihandide, *Okul Öncesi Din ve Ahlâk Eğitimi*, 88.

³⁸ Ayla Oktay, “Türkiye’de Okul Öncesi Eğitimin Dünü ve Bugünü”, *Eğitim ve Bilim Dergisi* 7/42 (1983), 3.37 d

olan bu evre, çocuğun gelecek hayatını büyük oranda şekillendirmektedir. Bu nedenle, okul öncesi dönemini iyi anlamak, en verimli ve etkili şekilde değerlendirmek gerekmektedir.³⁹

Çocuklara verilen eğitimin en önemli hedeflerinden biri, bireyin içerisinde bulunduğu sosyal çevreye dengeli bir şekilde uyum sağlamasına yardımcı olmaktır. Bu uyumu sağlamak için gerekli olan temellerin, okul öncesi dönemde atılması gerekmektedir. Dolayısıyla, eğitim sistemimizin ilk başlangıç noktasını oluşturan okul öncesi eğitiminin bireyin ve ülkemizin geleceği için hayati bir önemi bulunmaktadır.⁴⁰

1.2.3. Okul Öncesi Eğitimin Amacı

Ülkemizde okul öncesi eğitimin hedef ve görevleri, millî eğitimin genel hedef ve ilkelerine uyumlu olacak şekilde belirlenmiştir. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen hedefler şu şekildedir:

- Çocukların fiziksel, duygusal ve bilişsel gelişimlerini desteklemek ve güzel alışkanlıklar edinmelerine katkı sağlamak,
- Çocukların sosyal yaşama uyum süreçlerine yardımcı olmak,
- Çocukları ilkokul sürecine hazırlamak,
- Elverişli eğitim imkânlarına sahip olmayan aile ve çevrelerden gelen çocuklara ortak ortam oluşturmak,
- Türkçeyi düzgün ve doğru bir biçimde kullanmalarını sağlamak.⁴¹

1.3. Yaygın Din Eğitimi

Genel çerçevede eğitim, formal ve informal olarak iki kategoride değerlendirilmektedir. Formal eğitim ise kendi içerisinde örgün eğitim ve yaygın eğitim şeklinde iki alt gruba ayrılmaktadır. Yaygın eğitim, belirli plan ve program çerçevesinde yürütülen, amaçlı ve sistematik bir yapıya sahip olması nedeniyle formal eğitim sistemi içerisinde yer almaktadır. Bu eğitim türü, yaş ve eğitim düzeyi fark etmeksizin bütün bireylerin ihtiyaçlarına göre uygulanmaktadır. Yaygın eğitim, gereksinim duyulan alan ve

³⁹ Melek Güleç Durukan, *4-6 Yaş Kur'an Kursu Öğreticilerinin Materyal Hazırlama Durumları* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2025), 17.

⁴⁰ T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, *Ondördüncü Millî Eğitim Şûrası: Raporlar, Görüşmeler, Kararlar*, 231.

⁴¹ T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü, *Okul Öncesi Eğitim Programı*, 2.

zamanlarda gerçekleştirilen eğitim faaliyetlerini kapsamaktadır.⁴² Yaygın din eğitimi ise, örgün din eğitimi sistemine hiç dahil olmamış veya herhangi bir kademesinde yer almış veya bu kademelerden ayrılmış bireylere dinî bilgileri kazandırmak ve dinin kabul gördüğü hayat biçimini benimsetmek amacıyla yaşam boyu sürdürülen eğitim, öğretim, rehberlik ve uygulama etkinliklerini içermektedir.⁴³

Yaygın din eğitimi, örgün eğitimin dışında yürütülen, bireylerin istek ve ihtiyaçları doğrultusunda din eğitimi vermeyi amaçlayan işlevsel bir eğitim alanıdır. Din eğitimi faaliyetleri, milli birlik ve beraberlik bilinci içerisinde gerçekleştirilmektedir. Ayrıca verilen din eğitiminin sonunda herhangi bir diploma ya da görev hakkı kazandırma gibi bir özelliği bulunmamaktadır.⁴⁴

Türkiye’de yaygın din eğitimi faaliyetleri, resmi olarak Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) sorumluluğunda gerçekleştirilmektedir. Kur’an Kursları, DİB’e ait olan yaygın din eğitimi kurumlarındanıdır.⁴⁵

1.4. 4-6 Yaş Kur’an Kursları

1.4.1. 4-6 Yaş Kur’an Kurslarının Tarihçesi

Kur’an kursları, Kur’an-ı Kerim’in doğru ve düzgün bir şekilde okutulması ve kurallarına uygun şekilde öğretilmesini sağlamanın yanı sıra toplumun bu konuda bilinçlenmesine yardımcı olmak, din ve değerler eğitimindeki eksikliği gidermek amacıyla açılan yaygın eğitim kurumlarıdır.⁴⁶ Kur’an-ı Kerim öğretimi ilk olarak Hz. Muhammed’e (sav) “Oku”⁴⁷ ayetinin indirilmesi ile başlamıştır.⁴⁸ İslam dininin tebliğ edilmeye başlanmasıyla birlikte Müslümanlar, Hz. Muhammed (sav)’in tebliğ ettiği bu dini en güzel şekilde öğrenmeye ve yaşamlarına geçirmeye çalışmışlardır. Nitekim Hz. Peygamber’in “Sizin en hayırlınız Kur’an’ı öğrenen ve öğretenidir.”⁴⁹ hadisi Müslümanlara bu amacı teşvik etmiştir. Mekke döneminde Müslümanlara yönelik baskı

⁴² Suat Cebeci, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2005), 15.

⁴³ Ahmet Koç, “Diyanet İşleri Başkanlığı ve Yaygın Din Eğitimi”, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 8 (2001), 149.

⁴⁴ Kurt, *Velilerin 4-6 Yaş Grubu Kur’an Kurslarından Memnuniyet Düzeyleri ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma* (Ankara Örneği), 8.

⁴⁵ Mehmet Korkmaz, “Kur’an Kurslarında Din Eğitimi ve Sorunları”, *Türkiye’de Din Eğitimi ve Sorunları*, ed. Mustafa Köylü (İstanbul: Dem Yayınları, 2018), 319.

⁴⁶ Camadan - Demir, “4-6 Yaş Grubu Kur’an Kursları Ebeveyn Memnuniyeti: Bayburt İl Örneği”, 11.

⁴⁷ Alak, 96/1.

⁴⁸ Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, 23.

⁴⁹ Muhammed b. İsa et-Tirmizî, *Sünen* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), “Fazâilü’l-Kur’ân”, 15.

ve işkenceler, toplumdaki okuryazarlık oranının düşük olması, Kur'an-ı Kerim öğretiminin planlı, programlı ve sistemli bir şekilde gerçekleştirilmesine engel olmuştur. Bu süreçte Kur'an-ı Kerim öğretimi ev ortamlarında yapılmış; Hz. Muhammed (sav), Hz. Ebu Bekir ve Hz. Erkam b. Ebi'l Erkam'ın evleri, ayrıca Kâbe'nin çevresi ve Ammar b. Yasir'in mescidi İslam'ın ilk eğitim yuvaları arasında yer almıştır.⁵⁰ Daha sonra “Mescid-i Nebevi” eğitim amaçlı kullanılmıştır. Bu durum din eğitiminin toplumun geniş kesimlerince daha kolay ulaşılabilmesine katkı sağlamıştır. Ardından bir eğitim kurumu niteliğinde oluşturulan “Suffe”de Hz. Muhammed'in (sav) bizzat kendisi ders vermiştir⁵¹

Bu dönemde 4-6 yaş Kur'an kursları bulunmamasına rağmen dönemin toplumsal ve dini yapısında çocukların eğitimi oldukça önemli bir yere sahip olmuştur. Hz. Muhammed (sav) zamanında çocuklar genellikle anne-baba, akrabalar ya da dini bilgiye sahip kişiler aracılığıyla temel dini bilgilerle tanıştırılır ve Kur'an-ı okumayı öğrenirlerdi. Medine döneminde, Hz. Muhammed'in (sav) çocukların ve gençlerin eğitimine önem vermesi sebebiyle “Küttab” adı verilen özel bir bölüm hazırlanmıştı. Bu özel bölümde çocuklara Kur'an-ı Kerim okuma, dua etme ve İslam'ın temel şartları gibi bilgiler öğretilirdi. Bu uygulama, toplumun dini eğitimi ve okur-yazarlık düzeyinin artmasına katkı sağlamıştır.⁵²

Dönemin toplumsal yapısı ve kültürel pratikleri dikkate alındığında, bu süreçte çocukların dini eğitimi, büyük ölçüde aileleri ya da toplumdaki diğer kişiler tarafından edindikleri bilgiler sayesinde biçimlenmiştir. Bu süreçte din eğitimi evlerde, camilerde ya da toplumun çeşitli dini merkezlerinde yürütülmüştür.⁵³

Osmanlı döneminde ise Küttapların sorumluluklarını üstelenen kurumlara, “mektep”, “mektephane”, “muallimhane”, “daru'l ilim” ve “daru't talim” şeklinde isimlendirmeler yapılmıştır. Bu eğitim kurumlarına toplum tarafından genellikle “Sıbyan

⁵⁰ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, çev. ed. Adnan Demircan, çev. Hikmet Akdemir (İstanbul: Siyer Yayınları, 2014), 3: 143; İlhan Yıldız, “Hz. Peygamber'in Mekke Dönemi Yaygın Eğitim Çalışmaları- Din Eğitimi Açısından Bir Temellendirme Denemesi-”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/2 (1998), 313.

⁵¹ Zehra Güzel, *4-6 Yaş Kuran Kursu Öğreticilerinin Yeterlilik Düzeyleri Görüşleri ve Beklentilerinin Tespit Edilmesi* (Mardin: Mardin Artuklu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2025), 17.

⁵² Ziya Kazıcı - Halis Ayhan, “Tâlim ve Terbiye”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 08 Kasım 2025).

⁵³ Güzel, *4-6 Yaş Kuran Kursu Öğreticilerinin Yeterlilik Düzeyleri Görüşleri ve Beklentilerinin Tespit Edilmesi*, 18.

Mektepleri” denilmiştir.⁵⁴ 4-5 yaşlarındaki çocuklar “Âmin Alayı” adı verilen törenle Sıbyan Mektebi’ne başlamaktaydılar. Bu tören, çocukları eğitime başlamak için teşvik ve onları öğrenmeye motive edici bir nitelik taşımaktaydı. Sıbyan Mekteplerinde eğitim dört yıl kadar sürmekle birlikte, öğrenim sürecindeki asıl kriterleri çocukların zekâsı, çalışkanlıkları ve bilgi seviyeleri belirlemekteydi. Bu süre zarfında ise çocuklara namaz sureleri, Kur’an-ı Kerim okuma, tecvit ve namaz gibi temel bilgiler, ilmi hal, tekbir, salat ve dini musiki eğitimi verilmekteydi.⁵⁵

Cumhuriyet döneminde eğitimle ilgili önemli değişiklikler yapılmış, 3 Mart 1924 Tevhid-i Tedrisat kanunu ile eğitim kurumları Maarif Vekâleti’ne bağlanmış, bu doğrultuda medreseler kapatılmış ve Diyanet İşleri Başkanlığı kurulmuştur. Örgün din eğitimi Maarif Vekâleti sorumluluğunda gerçekleştirilirken, yaygın din hizmetleri ise Diyanet İşleri Başkanlığı’na verilmiştir.⁵⁶ 10 Aralık 1930 tarihinde 12 yaşından küçüklere hiçbir bilginin öğretilmemesi; 12 yaşından büyüklere ise yalnızca Kur’an-ı Kerim ve namaz kılmak için gerekli dua ve surelerin öğretilmesi kararlaştırılmıştır.⁵⁷ 1925 ve 1930 yılları arasında eğitim seviyesi 4-6 yaş grubundan ilkokul seviyesine çıkarıldığı için anaokulları kapatılmıştır.⁵⁸

Cumhuriyet’in ilk yıllarında din eğitimi ile ilgili yapılan araştırmalarda, okul öncesi kurumlara ait herhangi bir din eğitimi uygulamasıyla karşılaşılmamıştır. Ülkemizde okul öncesi dönem din eğitimi, toplumun istek ve taleplerine rağmen resmî kurumların programında yer bulamamıştır. Millî Eğitim Bakanlığına (MEB) bağlı okul öncesi kurumlarda çocukların dini gelişimine yönelik kazanımlar yer almamış ve bu alan önemli bir boşluk olarak görülmüştür. Bu durum Türkiye’de okul öncesi dönem çocuklarının, kurumsal eğitim ortamlarında dini gelişimlerinin desteklenmesine engel olmuştur. 22 Temmuz 1999 tarihinde, Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanun’a eklenen 3. Madde ile Kur’an kurslarındaki yaygın eğitime yaş

⁵⁴ Ziya Kazıcı, *Osmanlı’da Eğitim Öğretim: Osmanlı Medeniyet Tarihi-I* (İstanbul: Kayıhan Yayınları, 2020), 90.

⁵⁵ Bilal Yorulmaz, *Kur’an Kursları Öğretici Kitabı 4-6 Yaş Grubu* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2014), 17.

⁵⁶ Zeki Salih Zengin, “Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Kur’an Kurslarının Kurulması ve Gelişimi”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/2 (2011), 4.

⁵⁷ Turgay Gündüz, “Türkiye’de Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Öğretimi Kronolojisi (1923-1998)”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/7 (1998), 547.

⁵⁸ Güzel, *4-6 Yaş Kuran Kursu Öğreticilerinin Yeterlilik Düzeyleri Görüşleri ve Beklentilerinin Tespit Edilmesi*, 19.

sınırlaması getirilmiş ve bu sınırlama çocukların belli bir yaş ve döneme ulaşmadan bu eğitime katılamayacaklarını göstermiştir. Örgün eğitimde ise bireylere dördüncü sınıf itibarıyla din eğitimi alma imkânı sunulmuştur. Ancak örgün eğitimde bulunan derslerle ülke genelindeki din eğitimi ihtiyacı yeteri kadar karşılanamamıştır. Bu nedenle örgün eğitimin dışında kalan ya da yaygın eğitime dahil olmak istemeyen bireylerin gereksinim duydukları din eğitimini, yaygın eğitim aracılığı ile karşılayabilmelerini sağlamak amacıyla 17.09.2011 tarih ve 28057 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan kanun hükmünde kararnamenin 15. maddesi ile Kur’an kurslarındaki yaş sınırı kaldırılmıştır. Bu durum din eğitimine yeni imkanlar sağlamıştır.⁵⁹ Yaş sınırlandırmasının kaldırılmasından hareketle Diyanet İşleri Başkanlığı 26.01.2012 tarihinde Kur’an Kursları 4-6 Yaş Din Eğitimi Projesi’ni başlatmıştır.⁶⁰

2013-2014 yılında 4-6 Yaş Grubu Kur’an Kursları uygulaması ilk Ankara, İstanbul, Kayseri, İzmir Gaziantep, Adana, Diyarbakır, Samsun, Rize ve Erzincan olmak üzere 10 pilot ilde gerçekleştirilmiştir. Pilot uygulama sonrası değerlendirmeler yapılmış ve gelen istekler üzerine 4-6 yaş grubu Kur’an kursları ülke genelinde açılmaya başlamıştır.⁶¹

1.4.2. 4-6 Yaş Grubu Kur’an Kursları Öğretim Programı

Diyanet İşleri Başkanlığı, 2013-2014 eğitim-öğretim döneminde 10 pilot ilde başlattığı “4-6 Yaş Grubu Kur’an Kursları Projesi’nden hareketle, 2013 yılında “Kur’an Kursları Öğretim Programı (04-06 Yaş Grubu)” nı hazırlamıştır. Programın hazırlanması için oluşturulan komisyonda; DİB merkez teşkilatında görevli olan personeller, okul öncesi öğretmenleri, çocuk yayıncıları, Kur’an Kursu öğrencileri, akademisyenler ve pedagoglar yer almıştır. Program, Okul Öncesi Eğitim ve Program Geliştirme alanındaki yaklaşım ve ilkeler ile, İlahiyat Bilimlerinin verileri temel alınarak geliştirilmiştir. Bu bağlamda; çocukların bilişsel, sosyal, duygusal yönleri ve bireysel farklılıkları dikkate alınmış ve öğretim programı esnek bir yapıda olacak şekilde planlanmıştır.⁶²

⁵⁹ Gül, *Diyanet İşleri Başkanlığı’nın 4-6 Yaş Kur’an Kursları Eğitiminin Velilerin Beklentileri Açısından Değerlendirilmesi (Sivas İli Örneği)*, 25.

⁶⁰ Diyanet İşleri Başkanlığı, *Kur’an Kursları Öğretim Programı (04-06 Yaş Grubu)* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2013).

⁶¹ Tüfekçi, *Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 Yaş Kuran Kursları Eğitiminin Öğretici ve Veli Görüşlerine Göre İncelenmesi*, 26.

⁶² Diyanet İşleri Başkanlığı, *Kur’an Kursları Öğretim Programı (04-06 Yaş Grubu)*, 5-6.

Oluşturulan program, iki farklı öğrenme alanını kapsamıştır. Bu öğrenme alanları; Kur'an-ı Kerim 1-2 ve Dini Bilgiler 1-2'dir. Kur'an-ı Kerim alanında Kur'an-ı Kerim'i ses ve şekil olarak tanıma, sure ve duaların öğrenilmesi gibi içerikler hazırlanmıştır. Dini Bilgiler alanında ise ahlak ve değerler eğitimi konularına ağırlık verilmiştir.⁶³

2014 yılında programda küçük yenilikler yapılmıştır. 2014'teki "Kur'an Kursları Öğretim Programı'na (4-6 Yaş Grubu)" bakıldığında, 2013 yılında hazırlanan öğretim programının temel amaçları, temel yaklaşımları, programda yer alan konu başlıkları ve kazanımlar açısından bir değişikliğe gidilmediği görülmüştür. Ancak 2013 yılındaki programda, kursların fiziksel özelliklerine dair olan bölüm yeni programda yer almamış; programın temel ilkeleri kısmına bazı maddeler eklenmiştir. Eklenen maddeler arasında, öğrencilerin ders kitabında yer alan oyun ve dramalardaki aktif rolleri üstlenmelerine yönelik vurgu, programın çocukların gelişim özellikleri bağlamında iyileştirilmeye çalışıldığını göstermiştir. Ayrıca 2014 yılına ait olan programda, programın ders kredileri tablosunda değişiklik yapılmış ve bu tablo yeniden oluşturulmuştur.⁶⁴

2014 yılına ait öğretim programı ilerleyen yıllar içerisinde uygulayıcıların geri bildirimleri doğrultusunda değerlendirilmiştir. Anket çalışmaları, atölye etkinlikler ve çalıştaylarla uzman görüşlerine başvurularak, programa dair geri dönüşler alınmıştır. Ulaşılan verilerin ve değerlendirmelerin ardından 2018 yılında programda bazı güncellemeler yapılmış, bazı konuların yerleri değiştirilmiş ve çocuklar için değerlendirme formları oluşturulmuştur. Programa, "Öğretici Yeterlilikleri" bölümü ve 2 haftalık "Kursa Uyum Süreci" alanı eklenmiştir. Ayrıca temel yaklaşımlarda çocuğun gelişiminde ve eğitiminde ailenin öneminden bahsedilerek, eğitim sürecine aile katılımını sağlamak için "Aile Eğitimi Talep Formu" ilave edilmiştir.⁶⁵

2022 yılında programda tekrar yeniliğe gidilerek, "Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu)" program başlığı "4-6 yaş Grubu Kur'an Kursları Öğretim Programı" şeklinde yeniden hazırlanmıştır. Programdaki Dini Bilgiler ve Kur'an-ı Kerim alanlarına "Değerler Eğitimi Alanı", "Tamamlayıcı Kazanımlar Alanı", "Beslenme ve Temizlik Alanı" dahil edilmiştir. Yapılan değişiklikle, çocuklara Kur'an-ı Kerim'i

⁶³ Diyanet İşleri Başkanlığı, *Kur'an Kursları Öğretim Programı (04-06 Yaş Grubu)*, 7.

⁶⁴ Diyanet İşleri Başkanlığı, *Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu)* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2014).

⁶⁵ Diyanet İşleri Başkanlığı, *Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu)* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2018).

tanıtmak, gelişim düzeylerine uygun dini bilgiler ve değerler eğitimi vermek amaçlanmıştır. Aynı zamanda çocukların kendilerine ve başkalarına yararlı bireyler haline gelmelerine katkı sağlanması hedeflenmiştir. Tamamlayıcı kazanım alanı ile onların çeşitli gelişim boyutlarını desteklemek ve ihtiyaç duyacakları kavramları öğretmek amaçlanmıştır. Ayrıca, bu dönem çocuğun doğru beslenme ve temizlik alışkanlıklarının temellerinin atıldığı kritik bir dönem olduğundan, “Beslenme ve Temizlik Alanı” ile çocuklara dini, kişisel ve toplumsal anlamda da önemli olan temizlik ve sağlıklı yaşam alışkanlıklarının kazandırılması hedeflenmiştir.⁶⁶

Programın uygulanmasında haftalık ders ve kredileri esas alınmıştır. Programın ilk iki haftasında kursa uyum süreci yer alırken, yarım gün ve tam gün verilen eğitimler için farklı alternatifler sunulmuştur.⁶⁷

Tablo 1. 1: 2022-2023 Eğitim Öğretim Yılı 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları Öğretim Programı Yarım Gün Ders Kredileri Tablosu

4-6 YAŞ GRUBU KUR'AN KURLARI ÖĞRETİM PROGRAMI (Yarım Gün)			
ALTERNATİF-1 (Haftada 25 Saat)	ALAN ADI	HAFTALIK KREDİSİ	TOPLAM KREDİSİ
	Kursa Uyum Süreci (2 Hafta)	25	25x2=50
	Dini Bilgiler Alanı	5	5x32=160
	Değerler Eğitimi Alanı	5	5x32=160
	Kur'an-ı Kerim Alanı	5	5x32=160
	Tamamlayıcı Kazanımlar Alanı	5	5x32=160
	Beslenme ve Temizlik Alanı	5	5x32=160
ALTERNATİF-2 (Haftada 30 Saat)	ALAN ADI	HAFTALIK KREDİSİ	TOPLAM KREDİSİ
	Kursa Uyum Süreci (2 Hafta)	30	30x2=60
	Dini Bilgiler Alanı	7	7x32=224
	Değerler Eğitimi Alanı	8	8x32=256
	Kur'an-ı Kerim Alanı	5	5x32=160
	Tamamlayıcı Kazanımlar Alanı	5	5x32=160
	Beslenme ve Temizlik Alanı	5	5x32=160

Kaynak: Diyanet İşleri Başkanlığı, 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları Öğretim Programı, (2022, s. 10)

⁶⁶ Diyanet İşleri Başkanlığı, *4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları Öğretim Programı* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2022).

⁶⁷ Diyanet İşleri Başkanlığı, *4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları Öğretim Programı*, 6.

Tablolarda belirtildiği üzere program kapsamında yarım ve tam gün programların ilk iki haftası kursa uyum süreci olarak planlanmıştır. Yarım günlük programlar iki alternatif şeklinde hazırlanmıştır.

Alternatif 1; haftada 25 saatlik bir program olup, haftanın 5 günü günde 5 saat eğitim verilmesi uygun görülmüştür. Bu alternatifte, Dini Bilgiler, Değerler Eğitimi, Kur'an-ı Kerim, Tamamlayıcı Kazanımlar ve Beslenme ve Temizlik Alanlarının her biri için haftalık 5'er saat ders süresi ayrılmıştır.

Alternatif 2 ise; haftada 30 saatlik bir program olup, haftanın 5 günü günde 6 saat ders yapılması planlanmıştır. Bu alternatifte, Dini Bilgiler Alanı için haftada 7 saat, Değerler Eğitimi Alanı için haftada 8 saat eğitim verilirken; Kur'an-ı Kerim, Tamamlayıcı Kazanımlar ve Beslenme ve Temizlik Alanları ise yine haftada 5'er saat olacak şekilde ayarlanmıştır.⁶⁸

Tablo 1. 2: 2022-2023 Eğitim Öğretim Yılı 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları Öğretim Programı Tam Gün Ders Kredileri Tablosu

4-6 YAŞ GRUBU KUR'AN KURLARI ÖĞRETİM PROGRAMI (Tam Gün)		
ALAN ADI	HAFTALIK KREDİSİ	TOPLAM KREDİSİ
Kursa Uyum Süreci (2 Hafta)	60	60x2=120
Dini Bilgiler Alanı	10	10x32=320
Değerler Eğitimi Alanı	15	15x32=480
Kur'an-ı Kerim Alanı	10	10x32=320
Tamamlayıcı Kazanımlar Alanı	10	10x32=320
Beslenme ve Temizlik Alanı	15	15x32=480

Kaynak: Diyanet İşleri Başkanlığı, 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları Öğretim Programı, (2022, s. 11)

Tam gün olan programa bakıldığında ise program haftada 60 saat olup, programın iki öğretici tarafından uygulanması kararlaştırılmıştır. Program haftada 5 gün ve günde 12 saat olacak şekilde hazırlanmıştır. Programda Dini Bilgiler, Kur'an-ı Kerim ve Tamamlayıcı Kazanımlar Alanlarının her biri için haftada 10'ar saat, Değerler Eğitimi ve

⁶⁸ Diyanet İşleri Başkanlığı, 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları Öğretim Programı.

Beslenme ve Temizlik Alanları için ise haftada 15’ er saat olarak uygulama uygun görülmüştür.⁶⁹

1.4.3. 4-6 Yaş Grubu Kur’an Kursları Öğretim Programının Genel Amaçları

Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), Kur’an Kurslarında faaliyet yürütmekte olan 4-6 Yaş Kur’an Kursu eğitiminin amaçlarını öğretim programında belirtmektedir. Bu amaçlar, Türk Milli Eğitiminin amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak çocukların kendi seviyelerinde;

1. İslam dininin değerlerini bireyin yaşamına anlam ve yön veren unsurlar arasında yer aldığını fark etmelerini,
2. Öğrenecekleri değerleri günlük yaşamlarında kullanmalarını,
3. İslam’ın ana kaynağı kabul edilen Kur’an-ı Kerim’i hem ses hem şekil özellikleri bakımından tanımalarını,
4. Allah’ı sevgi merkezli bir yaklaşımla tanımalarını, yaratıştaki düzeninin ve mükemmelliğin farkına varmalarını,
5. Peygamber Efendimiz (sav)’in güzel ahlakını ve kişiliğini tanımalarını, O’nu sevmelerini ve kendi hayatlarına örnek almalarını,
6. Sağlıklı ve etkili bir şekilde dini ve ahlaki gelişimi gösterebilmelerini,
7. Dini kavramlar, değerler ve davranışlarla ilişkili olumlu tecrübeler kazanmalarını,
8. Dini ve ahlaki eğitimle birlikte bilişsel, motor, dil, sosyal-duygusal ve kişisel bakım gelişim alanlarını çok yönlü aktivitelerle destekleyecek nitelikte bir eğitim almalarını, sağlayacak nitelikli bir ortam oluşturmayı hedeflenmektedir.⁷⁰

1.4.4. 4-6 Yaş Grubu Kur’an Kursları Öğretici Yeterlilikleri

Yeterlilik, “yeterli olma”, “bir işi yapabilecek yetenekte olma” ve “görevi yerine getirme gücü” gibi anlamlara gelmektedir.⁷¹ Kurslarda uygulanan programın hedeflerinin gerçekleştirilmesi, programları uygulayan öğreticilerin yeterlilik düzeyleri ve yeterlilik algılarıyla doğrudan ilişkilidir.⁷²

⁶⁹ Diyanet İşleri Başkanlığı, *4-6 Yaş Grubu Kur’an Kursları Öğretim Programı*.

⁷⁰ Diyanet İşleri Başkanlığı, *4-6 Yaş Grubu Kur’an Kursları Öğretim Programı*, 6.

⁷¹ Türk Dil Kurumu, “Yeterlilik”, *Türk Dil Kurumu | Sözlük* (Erişim 23 Ekim 2025).

⁷² Muhammed Şevki Aydın, *Bir Din Eğitimi Kurumu Olarak Kur’an Kursu* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2010).

Kur'an kursu üreticilerinin görevlerini etkili bir şekilde yerine getirebilmesi için alan bilgisi, eēitim-üretim bilgi ve becerisi ile genel kültürü bilgileri alanlarında yeterli olmaları gerekmektedir.⁷³ Kur'an kurslarında da diēer eēitim kurumlarında olduēu gibi, en önemli rolü üreticiler üstlenmektedir. Kurslarda eēitim faaliyetlerinin planlanması, yürütülmesi, düzenlenmesi ve deēerlendirilmesi üretici sorumluluēundadır. Bu nedenle kursların baēarısı, üretici yeterlikleriyle yakından iliēkilidir.⁷⁴

4-6 Yaē grubu Kur'an kursu üretici yeterliklerinden ilk defa 2018 yılındaki üretim programında bahsedilmiētir. Bu yaē grubunda görev alan üreticiler, Kur'an kursu üreticisinin temel ve özel yeterliklerini saēlamanın yanında;

1. Kur'an Kursları retim Programının amaçlarını ve ilkelerini bilmelidir.
2. Okul ncesi dönemindeki çocukların geliēim özelliklerini bilmelidir.
3. Çocuklarla etkili bir iletiēim kurabilmeli ve iletiēim kurarken de onların düzeylerine inebilmelidir.
4. Okul öncesine ait deēerler eēitiminin temel niteliklerini bilmelidir.
5. Eēitim sürecini planlandığı haliyle uygulayabilmelidir.
6. Eēitim yapılacak ortamı çocukların özelliklerine göre dzenleyebilmelidir.
7. Programın ilkelerine uygun etkinlikler oluēturup uygulayabilmelidir.
8. Çocukların düzeylerine göre neyi ne kadar uygulayacaēını belirleyebilmelidir.
9. Programın ieriēine uygun olarak etkin materyal tasarlama yeteneēine sahip olmalıdır.
10. Eēitim sürecine aile katılımını saēlayarak bu süreci aile ile yürütmelidir.
11. Alanıyla ilgili aile, meslektaē ve kurumlarla olumlu iliēkiler kurabilmelidir.
12. Çocukların bireysel farklılıklarını göz önünde bulundurarak aktif renmelerini saēlayabilmelidir.⁷⁵

2022 yılında güncellenen programa "Belirli periyotlar halinde meslektaēları ile tecrübe paylaēımında bulunur." eklinde bir madde dahil edilmiētir. Ayrıca aile ile ilgili olan madde 'ihtiyaç halinde' şeklinde dzeltilmiētir.⁷⁶

⁷³ Süleyman Akyürek, "Kur'an Kursu reticisinin Mesleki Yeterlikleri", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1/18 (2005), 175.

⁷⁴ Korkmaz, "Kur'an Kurslarında Din Eēitimi ve Sorunları", 336.

⁷⁵ Diyanet İēleri Baēkanlığı, *Kur'an Kursları retim Programı (4-6 Yaē Grubu)*, 2018, 10.

⁷⁶ Diyanet İēleri Baēkanlığı, *4-6 Yaē Grubu Kur'an Kursları retim Programı*, 9.

Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB)'nin Uygulama Esaslarında öğretmenlerin görevlendirilmesinde bazı ölçütler yer almaktadır. 4-6 yaş grubuna ait Kur'an öğretiminde görev alacak öğretmenlerde öncelikle çocuk gelişimi ve eğitimi alanında temel eğitim almış olma şartı aranmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın belirlediği ölçütlere göre 19.01.2017 tarihinden önce çocuk gelişimi ve eğitimi alanında en az 296 saatlik sertifika ya da kurs bitirme belgesine sahip olanlar 19.01.2017 tarihinden sonra Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü tarafından verilen Okul Öncesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi (380 saat) sertifikasına sahip kişiler görevlendirilmektedir. Ayrıca bu yaş gurubu kurslarında öğretici görevlendirirken öncelikle kadrolu/sözleşmeli personeller seçilmektedir. Dört (4) yıllık dini öğrenim (lisans) mezunu olan kadrolu/sözleşmeli öğretmenler sertifikaya sahip olmasa da dahi bu kurslarda görev alabilmektedir. Ancak sertifikaya sahip olmayan kişilerin eğitim-öğretim süreci içerisinde ders saatleri haricinde bu sertifikayı almalarına imkân sağlanmaktadır.⁷⁷

1.4.5. 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları Öğrenme Alanları

Tablo 1. 3: 2025-2026 Yılı 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları Yıllık Planına Göre Öğrenme Alanları Tablosu

KUR'AN-I KERİM ALANI I. DÖNEM ÜNİTELERİ	DEĞERLER EĞİTİMİ ALANI I. DÖNEM ÜNİTELERİ
- Kur'an'ı Kerimi Tanıma	- Saygı
- ا، ب، ت، ث Harflerini Tanıma ve Ezber	- İş Birliği
- Harekeleri Tanıma	- Doğruluk ve Dürüstlük
- Harfleri Harekeler ile Okuma ve Ezber	- Sorumluluk
- ح، خ، ج Harflerini Tanıma ve Ezber	- Yardımlaşma/Paylaşma
- د، ذ، ز، ر Harflerini Tanıma ve Ezber	
- س، ش، ص، ض Harflerini Tanıma ve Ezber	
	TAMAMLAYICI KAZANIM ALANI I. DÖNEM ÜNİTELERİ

⁷⁷ Diyanet İşleri Başkanlığı, 2025-2026 Eğitim Öğretim Yılı Uygulama Esasları- Yaygın Din Eğitimi ve Çocukluk Dönemi Yaygın Din Eğitimi- (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2025), 14.

Tablo 1. 4: 2025-2026 Yılı 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları Yıllık Planına Göre Öğrenme Alanları Tablosu "(devamı)"

- ط, ظ, ع, غ Harflerini Tanıma ve Ezber	- Renkler
- ل, ك, ق, ف Harflerini Tanıma ve Ezber	- Geometrik Şekiller
- ی, ه, و, ن, م Harflerini Tanıma ve Ezber	- Boyut
DİNİ BİLGİLER ALANI I. DÖNEM ÜNİTELERİ	- Miktar
	- Yön/Mekân/Konum
- Temel Bilgiler	- Sayılar
- Allah'ı Tanıyorum	- Duyular
- Peygamberimizi Tanıyorum	- Duygular
- Kitabımı Tanıyorum	- Zıt Kavramlar
	- Zaman
	- Semboller

2025-2026 Yılı 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları için hazırlanan yıllık ders planına göre I. Dönem öğrenme alanları tabloda belirtilen ünitelerdeki kazanımlardan ve etkinliklerden oluşmaktadır. Beslenme ve Temizlik Alanı da günlük konuşmalarda beslenme ve temizlikle ilgili kazandırılması beklenen kazanımları içermektedir.⁷⁸

1.5. 4-6 Yaş Dönemi Çocuklarının Gelişim Özellikleri

Gelişim; organizmanın fiziksel, bilişsel, dil, sosyal ve duygusal yönlerden, olgunlaşma ve öğrenme aracılığıyla ilerleme göstermesidir. Başka bir ifadeyle, gelişim döllemeden başlayarak hayat boyu kesintisiz olarak devam eden bir süreçtir.⁷⁹ Bu süreç; kalıtım, çevre, aile ve eğitim gibi birçok unsurdan etkilenmektedir. Gelişim, bireyin

⁷⁸ Diyanet İşleri Başkanlığı, 2025-2026 Öğretim Yılı Kur'an Kursu 4-6 Yaş Yıllık Ders Planı (Ankara, 2025).

⁷⁹ Nuray Senemoğlu, *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim: Kuramdan Uygulamaya* (Ankara: Anı Yayıncılık, 2020), 3.

fiziksel, bilişsel, duygusal, sosyal, ahlaki ve dini boyutlarını kapsamaktadır. Büyüme, olgunlaşma ve öğrenme gerçekleşmeden gelişim meydana gelmez.⁸⁰

Bu çalışmanın konusu olan 4-6 yaş aralığı, çocuğun gelişiminde kritik bir evredir. Çocuğun bu dönemde öğrenme kapasitesi yüksektir.⁸¹ 4-6 yaşlarında çocuk, çevresinden edindiği bilgileri zihinsel ve duygusal dünyasında işleyerek anlamlandırabilme yeteneğine sahiptir.⁸² Bu alanda yapılan araştırmalar, öğrenme sürecinin yaklaşık üçte ikisinin 3-6 yaş aralığında gerçekleştiğini göstermektedir.⁸³

Gelişim uzmanları, bireylerin gelişimlerinin daha iyi incelenebilmesi amacıyla fiziksel, bilişsel, psikomotor, sosyal, duygusal, dil, ahlaki ve dini gelişim alanları şeklinde sınıflandırma yapmaktadır.⁸⁴ Bu gelişim alanları birbiriyle etkileşim içerisinde.⁸⁵ Dolayısıyla gelişim alanlarının her biri diğerini olumlu ya da olumsuz olarak etkileyebilmektedir.⁸⁶ Örneğin, yalnızca bilişsel ve bedensel gelişimin desteklenip duygusal ve sosyal gelişimin önemsenmemesi, çocuğun ileriki yaşlarında sosyal ilişkilerinde ve iletişim becerilerinde zorluklar yaşamasına neden olabilmektedir.⁸⁷ Dolayısıyla , çocuğun bir alandaki gelişimi diğer alanlardaki gelişimlerle bağlantılıdır ve onun genel gelişimine etki etmektedir.

4-6 yaş döneminde çocukların dini ve ahlaki gelişimleri de öneme sahiptir. Dini ve ahlaki gelişim, göz ardı edilmemesi ve diğer bütün gelişim alanlarıyla birlikte desteklenmesi gereken alanlardandır. Doğuştan din duygusuna sahip olan çocuğun, bu gelişim alanlarının ihmal edilmesi, onun dini ve ahlaki açıdan toplumun kültür ve

⁸⁰ Mücahide Dayan, *4-6 Yaş Kur'an Kursları Öğretim Programının Dini Bilgiler-1 Öğrenme Alanının Kazanımlar Açısından Değerlendirilmesi* (Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2022), 18.

⁸¹ Recep Kaymakcan, *Türkiye'de Okul Öncesi Din ve Ahlak Eğitimi Raporu* (Ankara: Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi (EBSAM), 2021), 23.

⁸² Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, 126.

⁸³ Cihandide, *Okul Öncesi Din ve Ahlak Eğitimi*, 15.

⁸⁴ Nas, *Çocukluk Dönemi Gelişimi ve Din Eğitimi*, 20.

⁸⁵ Deniz Erken, *Üç-Altı Yaş Grubu Çocuklarında Din Eğitimi* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2003), 6.

⁸⁶ Merve Gürmeşe, *4-6 Yaş Kur'an Kursu Öğretim Programındaki (2018) Kazanımların Çocukların Gelişim Düzeyi Açısından İncelenmesi* (Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2022), 9.

⁸⁷ Kadriye İşgören, *Diyanet 4-6 Yaş Kur'an Kurslarında Değerler Eğitiminde Uygulanan Aile Katılım Etkinlikleri ve Bu Konuya İlişkin Öğretici Görüşleri (Kocaeli İli Örneği)* (Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2023), 23.

değerlerine uyum sağlamakta güçlük yaşamasına; hatta bazen toplum içerisinde uygun olmayan davranışlarda bulunmasına neden olabilmektedir.⁸⁸

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yürütülen 4-6 yaş Kur'an Kursları Öğretim Programı da bu yaş dönemindeki çocukların gelişimsel nitelikleri dikkate alınarak hazırlanmaktadır. Kursların hedef ve kazanımları, çocukların bedensel, bilişsel, duygusal ve dini gelişimleri dikkate alınarak oluşturulmaktadır. Böylece eğitim süreci, onların gelişimsel ihtiyaçlarına uygun hale gelmektedir. Durumun böyle olması da 4-6 yaş dönemindeki çocukların gelişim niteliklerinin bilinmesini zorunlu kılmaktadır.⁸⁹ Araştırmamız 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarını ele aldığından, çalışmada bu yaş grubundaki çocukların gelişim niteliklerine yer verilmiştir.

1.5.1. Bedensel (Fiziksel) ve Psikomotor Gelişim

Bedensel gelişim genellikle “büyüme” terimi ile açıklanır. Büyüme ise, vücudun boy, kilo ve hacim gibi niteliklerde görülen artışı ifade eder. Bu kavram, organizmadaki sayısal değişikliklerle bağlantılıdır ve gelişimin gözlenebilir yönünü oluşturur.⁹⁰

Bedensel gelişim; kas, beyin, duyu organları ve tüm vücut sisteminin gelişimini kapsar. Ayrıca insanın kişiliği üzerinde en fazla etkiye sahip olan gelişim alanlarından biridir. Bedensel gelişim baştan ayağa, merkezden dışa doğru ilerler ve temel ilkelere uygun bir şekilde gerçekleşir. Bu süreç, bireyin sadece bedeni ile sınırlı değildir. Aynı zamanda onun psikomotor, duygusal, sosyal ve bilişsel hayatını da etkiler. Dolayısıyla, bu gelişim alanı bireyin kişiliğinin oluşmasında önemli bir rol üstlenir.⁹¹

Bedensel gelişim, çocuğun davranışlarını doğrudan ve dolaylı şekilde etkiler. Fiziksel olarak yeteri kadar gelişme gösterememiş bir çocuk, katıldığı oyunlarda ya da aktivitelerde başarılı olamayabilir. Bu da onun gruptan geri kalmasına, dışlanmasına ve psikolojik açıdan olumsuz etkilenmesine yol açabilir. Ayrıca, bedensel gelişim yönünden eksik ya da dengesiz bir çocuk, kişisel yetersizlik ve aşağılık duygusu yaşayabilir.⁹²

⁸⁸ İşgören, *Diyanet 4-6 Yaş Kur'an Kurslarında Değerler Eğitiminde Uygulanan Aile Katılım Etkinlikleri ve Bu Konuya İlişkin Öğretici Görüşleri (Kocaeli İli Örneği)*, 24.

⁸⁹ Gürmeşe, *4-6 Yaş Kur'an Kursu Öğretim Programındaki (2018) Kazanımların Çocukların Gelişim Düzeyi Açısından İncelenmesi*, 8.

⁹⁰ Didem Aydoğan, “Gelişimle İlgili Temel Kavramlar”, *Eğitim Psikolojisi*, ed. Şerife Işık (Ankara: Pegem Akademi, 2021), 27.

⁹¹ Neriman Aral vd., *Çocuk Gelişimi 1* (İstanbul: YA-PA Yayın, 2001), 45.

⁹² Haluk Yavuzer, *Çocuk Psikolojisi* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2004), 34.

Dört-altı yaş döneminde çocuğun büyüme ve gelişim hızı, sonraki yaşam evrelerine kıyasla çok daha hızlıdır. Ancak bu dönemde bedensel gelişim, bebeklik dönemine göre daha yavaş şekilde ilerler. Yaşamın ilk ve üçüncü yılları arasında gerçekleşen büyüme oranı, üçüncü ve beşinci yılları arasında gerçekleşen büyüme oranının yaklaşık iki katıdır. Üç yaşındaki kız çocukları yaklaşık 94 cm uzunluğuna ve 13 kg ağırlığına sahiptir. Altı yaşına ulaştıklarında ise boy uzunlukları 115 cm'ye ağırlıkları 15 kg'ye ulaşır. Erkek çocuklarda bu durum farklıdır. Onlar kız çocuklarına göre biraz daha uzun ve ağırdır.⁹³

Çocukların bedensel büyüme ve gelişim süreçleriyle birlikte beyin-omurilik gelişimi sonucunda hareket yeteneği kazanmasına motor gelişimi denir. Hareket gelişimi fiziksel gelişimle uyumlu şekilde ilerler.⁹⁴ Motor gelişimi süreci, kaba motor gelişimi ve ince motor gelişimi olmak üzere ikiye ayrılır. Yürüme, koşma, zıplama, ayakta durma, eğilip doğrulma gibi hareketler kaba motor gelişimini kapsarken tutma, yakalama, çizme, kesme ve buruşturma gibi el-ayak koordinasyonunu içeren eylemler ince motor gelişimi kapsamında değerlendirilir. Bu çerçevede, 4-6 yaş grubu çocuklarda motor gelişimlerine paralel olarak beden dengelerini sağlayabilmeleri, bir nesneyi atma-yakalama gibi koordinasyon gerektiren eylemleri yapabilmeleri ve ritmik hareketlerde bulunabilmeleri beklenir.⁹⁵

Psikomotor açısından bakıldığında, 4-6 yaş dönemindeki çocukların gelişim özellikleri şöyledir: Dört yaşındaki çocuk, önceki yıllara göre çok daha iyi bir motor gelişimine sahiptir. Bu dönemde iskelet ve diğer kasları bağımsız hareket edebilecek duruma geldiği için çocuk, hareketlerini çevresinden yardım almadan gerçekleştirebilir. Üç yaş dönemiyle karşılaştırıldığında, bu yaşta vücut bölümleri arasındaki koordinasyonun daha uyumlu hale geldiği görülür. Enerjik bir yapıya sahip olan dört yaş çocuğu, fiziksel etkinliklerden zevk alır. Yürümek, koşmak, zıplamak gibi temel becerileri rahatlıkla gerçekleştirir. Bu yaştaki bir çocuk merdivenleri destek almadan ve

⁹³ Mehmet Bilgin, “Bedensel ve Devinsel Gelişim”, *Eğitim Psikolojisi: Gelişim-Öğrenme-Öğretim*, ed. Binnur Yeşilyaprak (Ankara: Pegem Akademi, 2012), 62.

⁹⁴ Rumeysa Şimşek, *5-6 Yaş Çocukların Dini Kavramları Algılama Düzeyleri (Arifiye Örneği)* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2014), 25.

⁹⁵ Milli Eğitim Bakanlığı, *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Okul Öncesi Eğitim Programı* (Ankara, 2016), 10.

ayak değiştirerek çıkabilir, destek aldığında ise uzun bir merdiveni ayak değiştirerek inebilir.⁹⁶

İnce motor becerilerine bakıldığında, dört yaş çocuğunun el-göz koordinasyonu geliştiği için ustaca hareket ettiği görülür. ocuk, kalemi bir yetişkin gibi tutup başarılı bir şekilde kullanabilir; ancak makas kullanımında aynı seviyede beceri gösteremez. Kâğıdı köşelerinden katlamada zorlanabilir. Diğer yandan, küp ve bloklarla basit yapılar inşa edebilir. Kıyafetlerini tek başına giyebilir ve düğmelerini ilikleyip çözme konusunda yeterli beceriye sahiptir. Ayrıca el yıkama, diş fırçalama, sa tarama ve ayakkabı giyinme gibi kişisel bakım alanlarında da tek başına hareket edebilir.⁹⁷ Büyüklerinin yardımıyla iplik geçirilmiş bir iğneye boncuk dizerek kolye yapabilir. Basit şekillerin örneğine bakarak aynısını çizebilir. Kplerle 3 basamaklı merdiven inşa edebilir. Bu yaştaki ocuk üç tekerlekli bisikleti ustaca kullanarak kolay şekilde U dönüşlerini gerçekleştirebilir. Yerden nesneleri dizlerini bükmeden alabilir. Dört temel rengin isimlerini doğru şekilde söyleyebilir ve renkleri uygun şekilde eşleştirebilir.⁹⁸

Beş yaşına geldiğinde ocuk, motor becerileri açısından yetişkinlere benzer özellikler sergiler. Bu dönemde hareket etme ve duruş istikrarlı bir yapıdadır. Denge neredeyse mükemmeldir ve kas kontrolü artmıştır. Bu yaş dönemindeki ocuk, ayak değiştirerek sıçrayabilir, parmak ucunda ve hızlı bir şekilde koşabilir. Ayrıca tırmanma, kaydırdan kayma ve salıncakta sallanma gibi motor becerilerini başarıyla yerine getirebilir. Alçak engellerin üzerinden atlama ve ip atlama gibi hareket becerilerini de gerçekleştirebilir. Çocuğun bu yaşta hareket koordinasyonu düzgündür. Duvar, tahta ya da çizgi üzerinde yürüme ve bisiklet sürme gibi denge gerektiren etkinliklerde etkili bir performans sergileyebilir. Tek ayak üzerinde 8-10 saniye durabilme yeteneğine sahiptir.⁹⁹

Beş yaşındaki bir çocuğun ince kas becerileri de belirgin bir şekilde gelişmiştir. ocuk yazı yazma, resim çizme gibi etkinliklerde kalem ve boya fırçalarını rahatlıkla kullanabilir. İsmi yazabilir, kare ve üçgen gibi geometrik şekillerini doğru bir şekilde

⁹⁶ Zeynep Nezahat zeri, *Okul ncesi Eğitim Kurumlarında Din ve Ahlâk Eğitimi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2001), 13.

⁹⁷ zeri, *Okul ncesi Eğitim Kurumlarında Din ve Ahlâk Eğitimi*, 14.

⁹⁸ Haluk Yavuzer, *Bedensel, Zihinsel ve Sosyal Gelişimiyle ocuğunuzun İlk 6 Yılı* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1998), 202.

⁹⁹ zeri, *Okul ncesi Eğitim Kurumlarında Din ve Ahlâk Eğitimi*, 19.

çizebilir, resimleri taşırmadan boyayabilir ve kesme- yapıştırma gibi aktiviteleri severek, dikkatli şekilde yapabilir.¹⁰⁰

Altı yaş çocuğu ise kaba ve ince motor becerileri konusunda önemli ilerleme kaydeder. Bu çocuk, engellerin üzerinden atlayabilir, dengede durabilir ve tek ayağının üzerinde zıplayabilir. Ayrıca belirli bir mesafeden hedefe atış yapabilir. Yatay ve dikey çizgiler oluşturabilir. Koordineli hareket etme yeteneğine sahiptir. İki elini tek bağımsız olarak kullanabilir.¹⁰¹ İki tekerlekli bisiklet sürebilir ve müzikteki ritme uyum sağlayabilir. Hareket gelişimi bu yaştan sonra yavaşlamaya başlar.¹⁰²

Genel olarak, dört-altı yaş döneminde çocuğun motor gelişim özelliklerine bakıldığında, bu dönemde motor gelişimi ile oyun anlayışı da gelişim gösterir. Çocukta kazandırılmak istenen davranışlar, ilgi çeken ve keyif alınan aktiviteler ile daha kalıcı ve etkili biçimde yerleşir. Çocuğun kabiliyetlerini ortaya çıkaran ve doğal olarak kullanmasına yardımcı olan etkinliklerin başında oyun gelir. Grup oyunları ile dayanışma duygusu geliştiren çocuk, oyuncak araç-gereçlerini arkadaşlarıyla ya da sevdikleriyle ortaklaşa kullanmayı öğrenir. Aynı zamanda diğer arkadaşlarının haklarına saygı gösterme, onların oyuncaklarını zorla ya da izinsiz alıp kullanmama, sırasını bekleme ve öğretmenin söylediklerine uyma gibi temel toplumsal kuralları fark eder.¹⁰³

Çocuk, dinî uygulamalarla tanışma sürecinde oyun temelli yaklaşımlarla desteklenmelidir. Örneğin, çocuğun namaza karşı ilk ilgisi oyun şeklinde kendini gösterebilir. Namaz sırasında sırta atlama ya da secdeye yanına uzanma ve sırta binme gibi davranışlar çocuğun namaza ilgisinin olduğunu gösterebilir. Peygamberimizin (sav) de namaz sırasında sırtına ya da başına binen çocuklara karşı anlayış ve hoşgörüyle yaklaştığı, çocukları incitmemek için secdeyi uzattığı ve namaz esnasında kendisi ile oyun oynamalarına izin verdiği bilinir.¹⁰⁴

¹⁰⁰ Özeri, *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Din ve Ahlâk Eğitimi*, 20.

¹⁰¹ Yavuzer, *Bedensel, Zihinsel ve Sosyal Gelişimiyle Çocuğunuzun İlk 6 Yılı*, 225.

¹⁰² Yavuzer, *Çocuk Psikolojisi*, 90.

¹⁰³ Mualla Selçuk, *Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991), 89.

¹⁰⁴ Abdurrezzak b. Hemmâm, *el-Musannef* thk. Habîbürrahman el-A'zamî (Beyrut: el-Mektebetü'l -İslâmî, 1403/1983), 2/32.; Kurt, *Velilerin 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kurslarından Memnuniyet Düzeyleri ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma (Ankara Örneği)*, 26.

1.5.2. Bilişsel Gelişim

Biliş (cognition) kavramı, bireyin çevresini tanıma, anlama ve öğrenme sürecinde gerçekleştirdiği zihinsel faaliyetleri ifade eder. Biliş sözcüğü şu süreçleri içerir:

- Algılama: İç ve dış dünyadan elde edilen bilgilerin yorumlanması, yapılandırılması ve zihinsel olarak düzenlenmesidir.
- Bellek: Algılanan bilgilerin insan zihninde depolanması ve ihtiyaç halinde geri çağırılarak kullanabilmesidir.
- Muhakeme: Elde edilen bilginin, mantıksal çıkarımlar yaparak sonuçlara ulaşmak amacıyla kullanılabilmesidir.
- Düşünme: Bilginin nitelik bakımından analiz edilmesi, çeşitli çözüm yollarının değerlendirilmesidir.
- Kavrama: Bilginin parçaları arasında yeni ilişkiler oluşturabilmesi ve bu ilişkilerin anlamlandırılmasıdır.¹⁰⁵

Dünyaya geldiği andan itibaren çevresini anlamlamaya çalışan çocuk, ilk olarak basitten karmaşığa doğru zihinsel bir yapı geliştirerek çevresine uyum sağlamaya çalışır. Uyum süreci, çocuğun çevresini keşfetme çabasıyla başlar. Bu çaba ise onun doğuştan sahip olduğu duyu ve motor becerileri sayesinde gerçekleşir. Başta dokunma, tutma ve emme gibi temel duysal ve motor becerileri edinen çocuk, bu beceriler aracılığıyla bilişsel bir yapı oluşturur.¹⁰⁶

Jean Piaget bilişsel gelişim üzerine çalışmaları olan en önemli kuramcılardandır. Piaget'e göre çocuk dünyanın basit bir alıcısı değildir; aksine onun bilgiyi kazanma sürecinde aktif bir görevi bulunur. Bu bağlamda çocuk, çevresiyle aktif bir etkileşimde bulunarak öğrenme sürecini “yaparak ve yaşayarak” gerçekleştirir. Bu sebeple, çocukla iletişim içerisinde olan öğretmenlerin ve yetişkinlerin bilgiyi pasif bir şekilde aktarmak yerine, çocuğun çevresinde bulunan nesnelerle, olaylarla, akranlarıyla, öğretmenleriyle ve diğer yetişkinlerle etkileşimde bulunabilecekleri öğrenme ortamlarını oluşturmaları gerekir. Dolayısıyla çocukların öğrenme sürecine etkin olarak katılmaları desteklenerek,

¹⁰⁵ Yavuzer, *Çocuk Psikolojisi*, 39.

¹⁰⁶ Doğan Cüceloğlu, *İnsan ve Davranışı* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2006), 346.

onlara öğrenme materyalleri ve olaylar üzerinde denemeler yapabilecekleri imkânlar tanınmalıdır.¹⁰⁷

Piaget, 4-6 yaş dönemini “İşlem öncesi dönem” diye adlandırır. İşlem öncesi dönemdeki çocuk, keşfetmeye ve yeni bilgiler edinmeye fazla isteklidir. Fakat çocuğun sınırlı kelime dağarcığına sahip olması, onun birçok olguyu ifade etmesine engel olur. Ayrıca çocuk, yer ve zamanı doğru algılayamadığından hafızasına güvenemez. Bu sebeple bazı bilgilerin çocuk tarafından anlaşılması için tekrar tekrar anlatılması gerekebilir.¹⁰⁸

Okul öncesi dönemde çocuklar, davranışlarında, düşüncelerinde ve bakış açılarında benmerkezci özellikler sergilemektedir. Olayların merkezinde olduğunu düşünen çocuk, dünyayı yalnızca kendi perspektifinden değerlendirdiğinden başkalarının dünyayı nasıl algıladığını anlayamaz.¹⁰⁹ Bu sebeple, çocukta “sen benim gördüğümü görürsün, benim düşündüğümü düşünürsün.” anlayışı hakimdir. Böylelikle çevresindeki kişilerin de dünyayı onun baktığı açıdan gördüklerini ve kendisiyle aynı düşünceye sahip olduklarını varsayar. Örneğin, çocuk saklanmak için bir yere gizlendiğinde ve gözlerini kapattığında, elleri ve ayakları dışarıda kalmış olsa bile kendisinin görünmediğine inanabilir. Bu durum, çocuğun kendisinin göremediği bir şeyi başkasının da göremediğini düşünmesinden kaynaklanmakta ve mantıksal düşünme becerisinin henüz gelişmediğini göstermektedir.¹¹⁰ Diğer yandan benmerkezci düşünme biçiminin etkisiyle çocukta paralel oyun ve toplu monolog gibi sosyal etkileşim biçimleri ortaya çıkar. Paralel oyun, çocukların aynı ortamda bulunmalarına rağmen birbirlerinden bağımsız olarak oyun oynamalarını ifade etmektedir. Toplu monolog ise çocukların aynı ortamda bulunduklarında birbirlerini dinlemeden kendi düşüncelerini söylemeye devam etmeleridir.¹¹¹

¹⁰⁷ Mehmet Kandemir, “Bilişsel Gelişim”, *Eğitim Psikolojisi*, ed. Şerife Işık (Ankara: Pegem Akademi, 2021), 85.

¹⁰⁸ Valerie Wilson, "Infant and Preschoolers", *Christian Education: Foundations for the Future*, ed. Robert E. Clark - Lin Johnson - Ally K. Sloat (Chicago: Moody Press, 1991), 206; Mustafa Köylü - Cemil Oruç, *Çocukluk Dönemi Din Eğitimi* (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2022), 14.

¹⁰⁹ Yavuzer, *Bedensel, Zihinsel ve Sosyal Gelişimiyle Çocuğunuzun İlk 6 Yılı*, 222.

¹¹⁰ Danuta Bukatko - Marvin W. Daehler, *Child Development: A Thematic Approach* (Boston; New York: Houghton Mifflin Company, 2004), 275; Köylü - Oruç, *Çocukluk Dönemi Din Eğitimi*, 15.

¹¹¹ Kandemir, “Bilişsel Gelişim”, 99.

İşlem öncesi dönemin diğer bir özelliği de animizmdir. Piaget'e göre, bu dönemde bulunan çocuk canlı ve cansız varlıkları ayırt etmekte zorlanmaktadır. İşlem öncesi dönemde "canlılık" kavramını henüz anlamayan çocuk, hareket etmeyi canlılığın temel göstergesi olarak kabul etmektedir. Dolayısıyla çocuk, bitkileri cansız olarak değerlendirebilmekteyken Güneş'i canlı olarak görebilmektedir. Çocuğun canlı ve cansız ayırt edememesinden kaynaklanan bu durum canlandırmacılık (animizm) olarak adlandırılmaktadır. Çocuğun oyuncak bebeğine biberonla su ve süt vermesi ya da bebeği üşümesin diye bebeğinin üzerini giydirmesi canlandırmacılığın bir göstergesidir. Aynı şekilde çocuğun oyuncaklarına nasıl davranıyorsa hayvanlara da öyle davranması bu duruma örnek olarak gösterilebilmektedir.¹¹²

Bu dönemdeki bir başka bilişsel özellik de çocuğun korunum kavramını henüz kazanmamış olmasıdır. Korunum, bir nesnenin görüntüsü, biçimi ve niceliği değişse bile niteliğinin aynı kaldığını anlama becerisidir. Fakat işlem öncesi dönemdeki çocuk söz konusu durumu algılamakta zorlanmaktadır. Örneğin, çocuğun aynı miktardaki sıvının farklı şekil ve boyutlardaki kaplara konulduğunda daha uzun ya da daha ince olan kaptaki sıvının arttığını söylemesi çocukta korunum özelliğinin kazanılmadığının işaretidir.¹¹³

Tersine çevrilemezlik, işlem öncesi dönemin bir başka özelliğidir. Bu dönemdeki çocuk, bir işlemin ters yönde gerçekleştirilerek başlangıçtaki haline dönülebileceğini algılayamaz. Örneğin, çocuk bir bardaktan başka bir bardağa boşaltılan sıvının tekrar ilk bardağa boşaltıldığında miktarının değişmeyeceğini, iki bardaktaki sıvının da eşit olduğunu anlayamaz¹¹⁴ Ayrıca çocuk bu dönemde işlemleri geri alamaz. Bu sebeple, dışarıya çıktığında geriye dönmek için evinin yolunu bulamayabilir. 1'den 10'a kadar sayabilen çocuk 10'dan geriye doğru sayamayabilir.¹¹⁵

İşlem öncesi dönemde çocuk ileri seviyede bir sınıflama yapamaz. Nesneleri renk ve biçimlerine göre sınıflandırabilirken aralarında nasıl bir bağlantı olduğunun farkına varamaz. Bu çocuk, parça ve bütün arasında bağlantı kuramaz. Örneğin, erkek sayısının fazla olduğu bir sınıf için erkekler mi çok yoksa kızlar mı diye sorulduğunda erkeklerin çok olduğunu söyleyebilmektedir. Ardından erkekler mi çok yoksa sınıftaki tüm

¹¹² Banu Yazgan İnanç vd., *Gelişim Psikolojisi: Çocuk ve Ergen Gelişimi* (Ankara: Nobel Kitabevi, 2005), 158.

¹¹³ Alim Kaya (ed.), *Eğitim Psikolojisi* (Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2007), 91.

¹¹⁴ Senemoğlu, *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim: Kuramdan Uygulamaya*, 45.

¹¹⁵ Kandemir, "Bilişsel Gelişim", 110.

öğrenciler mi diye sorulduğunda ise yine erkeklerin çok olduğu cevabını verebilmektedir.¹¹⁶

Bilişsel açıdan bakıldığında, 4-6 yaş dönemindeki çocukların gelişim özellikleri şöyledir: Dört yaş çocuğu bu dönemde “ne, neden, nasıl ve niçin” gibi sorular yöneltir. Çocuğun bu tür sorularına kayıtsız kalmak, yeterli cevap vermemek ya da sorularını önemsememek onun bilişsel gelişimini olumsuz şekilde etkilemektedir. Bu bağlamda çocuğun merak duygusunu artıracak ve onu araştırmaya teşvik edecek materyaller sunmak bilişsel gelişim açısından son derece önemli olacaktır.¹¹⁷

Dört-beş yaşındaki çocuk olayların oluş sırasını belirleyebilir ve nesnelerin hangi malzemeden üretildiğini dile getirebilir. Bu yaş çocukları 10 tane küpten kule inşa edebilir. Farklı dokuya sahip nesneleri birbirinden ayırabilirler ve temel renkleri söyleyebilirler. Daha önce karşılaştığı kişi, nesne veya resim hakkında sorulan sorulara anlamlı cevaplar verebilirler. Neden-sonuç ilişkisi içeren soruları uygun şekilde yanıtlayabilirler. Örneğine bakarak bir resimdeki eksik öğeleri tamamlayabilirler. Kendilerine gösterilen resimlerden öykü ya da hikâye oluşturabilirler. 4-10 parçadan oluşan yapbozları tamamlayabilirler.¹¹⁸

Beş- altı yaş döneminde çocuklar, bedenine ait organ ve uzuvları kendi bedenleri üzerinde isimlendirebilirler ve görsellerle eşleştirebilirler. Materyal kullanarak özgün ürünler tasarlayabilirler. 10-20 parçadan oluşan yapbozları tamamlayabilirler. Benzer dokudaki 6-10 nesneyi eşleştirip gruplandırabilirler. 1’den 20’ye kadar sayabilirler, 1-10 arasındaki nesne gruplarıyla rakamları eşleştirebilirler ve nesneler yardımıyla basit toplama-çıkarma işlemleri yapabilirler. Bu yaşta çocuklar yaşadıkları şehir ve sokağın ismini söyleyebilirler. Dün, bugün ve yarın gibi zaman kavramları hakkında konuşabilirler. Önceden dinledikleri öyküleri kronolojik sıraya göre yeniden sıralayabilirler. Kendilerine yöneltilen sorulara özgün ve yaratıcı cevaplar verebilirler. Nesneleri renk, biçim ve boyut gibi niteliklerine göre gruplandırabilirler. Haftanın

¹¹⁶ Senemoğlu, *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim: Kuramdan Uygulamaya*, 45.

¹¹⁷ Köylü - Oruç, *Çocukluk Dönemi Din Eğitimi*, 16.

¹¹⁸ Zarife Seçer vd. (ed.), *Bilişsel ve Dil Gelişimi* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi), 92.

günlerini söyleyebilirler. Sağ ve sol ayrımının farkına varabilirler. Yarım ve bütün kavramlarını ayırt ederek gösterebilirler. Basit neden-sonuç ilişkilerini açıklayabilirler.¹¹⁹

1.5.3. Dil Gelişimi

Dil, insanların düşüncelerini ve duygularını aktarmalarına yardımcı olan, sembollerden oluşan ve belirli kurallar çerçevesinde işleyen bir sistemdir. Bu sistem, konuşma, dinleme ve yazma gibi temel iletişim araçlarını içermektedir.¹²⁰

Dil gelişimi, çocuğun dünyaya gelmesiyle başlayan ve kademeli olarak ilerleyen bir süreçtir. Bu süreç içerisinde çocuk, ilk olarak çevresindeki sesleri algılar, ardından duyduğu sesleri taklit etmeye yönelir. Böylelikle çocuk içinde yaşadığı toplumun dilini öğrenmeye başlar. Normal gelişim gösteren her çocuk çevresel etkileşimler ve deneyimler aracılığıyla zamanla dilin bütün kurallarını kazanır.¹²¹

Yapılan araştırmalar, dil gelişim modelinin öğrenilen dilden bağımsız olarak bütün çocuklarda benzer olduğunu ve konuşmayı öğrenme yaşının kültürler arasında büyük farklılıklar göstermediğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte sosyo-ekonomik koşullar, çevresel faktörler ve öğrenme sürecinde verilen rehberlik gibi unsurlar, dil gelişiminin hızını ve niteliğini etkileyen etkenler arasında yer almaktadır.¹²²

Çocuğun dil gelişimi, psikomotor gelişim süreciyle birlikte ilerler. Çocukların yaşlarının artması ve merkezi sinir sistemlerinin olgunlaşmasıyla dil becerileri de gelişim gösterir. 4-6 yaş dönemi dil gelişimiyle ilgili kuramlar incelendiğinde Piaget ve Vygotsky'nin ön plana çıktığı görülür. Piaget'e göre çocukta dil gelişimi, bilişsel gelişimle birlikte gerçekleşir. Vygotsky ise dil gelişim sürecini çocukların gelişim süreci boyunca gerçekleştirecekleri bir aktivite olarak görür.¹²³

Okul öncesinde çocukların dil gelişimi açısından, merak duygusunun arttığı görülür. Bu dönemde çocuklar “ne, nerede, niçin ve nasıl?” gibi pek çok soru sorarak hem

¹¹⁹ Ayşe Canay, *Çocuğunuz ve Siz* (İstanbul: Morpa Kültür Yayınları, 2004), 63.

¹²⁰ Kandemir, “Bilişsel Gelişim”, 117.

¹²¹ Hatice Selen Aslan, *48-66 Aylık Çocuklarda Dil Gelişimi ve Sosyal Beceri İle İlişkili Değişkenlerin Araştırılması* (Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019), 26.

¹²² Füsün Altıok, “Çocukta Dilin Oluşumu ve Gelişimi”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 4/1 (1971), 121.

¹²³ Hakan Gür, “Dil Ediniminin Psiko-Sosyal Yönleri” 35-37, akt. Fahri Temizyürek, “Çocukta Dil Gelişim Süreci”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)* 7 (2007), 171.

meraklarını gidermeye hem de çevrelerini anlamlandırmaya çalışırlar. Özellikle, 4 yaştan sonra çocuğun dil becerilerinde olumlu yönde ilerleme kaydedilir.¹²⁴

Beş yaşına gelindiğinde çocukların dil gelişiminde belirgin bir ilerleme dikkat çeker. Bu yaş grubunda çocuklar şiir, şarkı, bilmece ve tekerleme gibi sözlü ifadeleri ezberlemekten ve söylemekten zevk duyarlar. Aynı zamanda çocuklar, anlatılan öykü ve hikâyeyi ayrıntılarıyla canlandırabilir ve içerikle ilgili sorulan soruları doğru şekilde yanıtlatabilirler.¹²⁵ Altı yaşına gelen çocuklarda ise, dil bilgisi kurallarına uygun ve akıcı konuşma, cümlede kipleri uygun şekilde kullanma ve ses tonunu ayarlama gibi olumlu gelişmeler görülür.¹²⁶

Çocuğun dil gelişiminde çevresindeki insanlarla olan ilişkisinin önemi büyüktür. Özellikle 4-6 yaş döneminde çocukların benmerkezci düşünce yapısından uzaklaşabilmesi için, diğer bireylerle iletişim kurmasına olanak tanınmalıdır. Bu bağlamda en etkili yöntemlerden biri, veli ve öğretmenlerin çocuklarla sözlü iletişim becerilerini artıracak aktiviteler yapmalarıdır. Çocuğun kendini güvende hissettiği bir ortamda günlük deneyimlerinin tartışılması onun kavram gelişimine katkı sağlar. Çocuk ile göz teması kuran onu dinleyen ve olumlu geri bildirimde bulunan bireyler, çocukların iletişim kurmak isteyeceği güvenilir kişiler arasında yer alacaktır. Bu süreçte karşılaşılan hatalardan biri, çocuğu konuşmaya zorlamak ve yaptığı dil yanlışlarından dolayı onu utandırmak olacaktır.¹²⁷

Okul öncesi dönemde, pek çok ülkede ebeveynler, çocuklarıyla iletişim kurarken çocuğa odaklanarak konuşurlar. Bu iletişim tarzında ebeveyn ile çocuk arasında yakın bir mesafe bulunur. Ebeveyn kısa cümleler kullanarak yüksek ve tiz bir ses tonunu tercih eder. Konuşma esnasında açık telaffuzla, abartılı vurgularla ve sözcükler arasında duraksamalar yapar. Ayrıca yeni öğrenilen kelimeleri farklı bağlamlarda tekrarlayarak kullanır. Bu yöntemde amaç doğrudan bir dil öğretimi yapmak değil, çocuğun dil

¹²⁴ Atalay Yörükoğlu, *Çocuk Ruh Sağlığı* (İstanbul: Özgür Yayınları, 1998), 60.

¹²⁵ Yavuzer, *Bedensel, Zihinsel ve Sosyal Gelişimiyle Çocuğunuzun İlk 6 Yılı*, 219.

¹²⁶ Ayşenur Şen, *4-6 Yaş Kur'an Kurslarında Uyum Süreci İçerisinde Karşılaşılan Problemler: İstanbul Örneği* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2021), 8.

¹²⁷ Köylü - Oruç, *Çocukluk Dönemi Din Eğitimi*, 22.

gelişimini desteklemek, geliştirmek ve akranlarına göre hızlı öğrenmesine yardımcı olmaktadır.¹²⁸

Çocukların dil gelişimini desteklemek amacıyla kelime dağarcıklarını zenginleştirmek ve iletişim becerilerini geliştirmek için, ebeveynler ve öğretmenlerinin başvurabileceği bazı stratejiler şöyledir:¹²⁹

- Çocukların kelimelere karşı ilgilerini uyandırmak: Okul öncesi dönemde çocukların dil gelişimini desteklemek için kelimelere yönelik ilgi ve alakanın canlı tutulması gerekir. Çocuğun motivasyonu, kavram öğretiminde önemli bir yere sahiptir. Çocuklar ilgisiz ve tepkisiz görünseler bile, bu ilgi ve alakayı canlı tutmaya çalışmak onların dil gelişimini olumlu olarak etkiler. Bu dönem eğitimde öğreticinin, çocuklara hikâye anlatımı sırasında çocuğu sürece aktif olarak dâhil etmeye yönelik teknikler kullanması, çocukların dikkat ve ilgisini artırarak dil gelişimlerini destekler.
- Sıklıkla kullanılan kavramların vurgulu ve dikkat çeken bir ses tonuyla kullanılması, çocukları da bu kavramları kullanmaya teşvik eder. Okul öncesi dönemde hızlı şekilde konuşmak dil gelişimi açısından bazı problemlere yol açtığı için bu dönemde kısa cümleler tercih edilmeli ve önemli kavramlar vurgulanmalıdır. Ayrıca konuşma esnasında jest ve mimikleri aktif şekilde kullanmak ve bazen duraklamalar yapılarak çocuğun konuşmaya katılımını sağlamak, onun dil gelişimini olumlu yönde etkiler.
- Çocuğun öğrendiği yeni kavramları kullanmasını desteklemek: Çocuğun yeni öğrendiği kavramları aktif olarak kullanabilmesi için, günlük rutinler oluşturulmalı, bu kavramları cümle içerisinde kullanabileceği ve yaşadığı olayları bu kavramlarla ifade edebileceği fırsatlar sunulmalıdır. Özellikle resimli hikâye kitapları bu durum için etkili bir araç olabilir. Okul öncesi din eğitiminde çocuğa “Kâbe” resimlerinin sunulması veya namaz, oruç, zekât gibi İslam’ın temel

¹²⁸ Köylü - Oruç, *Çocukluk Dönemi Din Eğitimi*, 22; Patricia K. Kuhl, “A New View of Language Acquisition”, *Proceedings of the National Academy of Science* 97/22 (2000), 11854.

¹²⁹ Marry D. Sheridan, *From Birth to Five Years: Children’s Developmental Progress*, thk. Ajay Sharma - Helen Cockerill (London: Routledge, 2008), 74; Köylü - Oruç, *Çocukluk Dönemi Din Eğitimi*, 24; Emine Balbay, *4-6 Yaş Kur’an Kurslarının Öğretici Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Diyarbakır ve Batman Örneği)* (Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2022), 48.

ibadetleriyle ilgili resimlerin gösterilmesi ve çocuğun bu resimler hakkında konuşmaya teşvik edilmesi onun dil gelişimine katkı sağlar.

- Çocukların tek başlarına zaman geçirmelerine imkân sağlamak: Gelişim psikolojisi kuramcılarında Lev S. Vygotsky çocukların sosyal etkileşim sürecinde diğer bireylerle gerçekleştirdikleri konuşmaların, bireysel problem çözme süreçlerinde etkili olduğunu belirtir. Yapılan araştırmalar da kendi kendine konuşan çocukların problemleri çözmede akranlarına göre daha başarılı olduklarını ortaya koyar.

Dil gelişimi açısından bakıldığında 4-6 yaş aralığındaki çocukların, çevrelerinden duydukları dini kavramlara ilgi göstermekte ve bunları tekrar etmeye yönelmekte oldukları görülmektedir. Bu süreçte “Allah”, “Kelime-i Tevhit” ve “Kelime-i Şahadet” gibi temel dini ifadeler öğrenilebilmektedir. Çocuklar yetişkinlerden ve ailelerinden duydukları bu kavramların anlamlarını merak ederek sorular sormakta ve aldıkları cevaplar onların kavramsal öğrenmelerine yardımcı olmaktadır. Ayrıca dua ifadeleri, ilahiler, tekerlemeler ve bilmece gibi sözlü materyaller çocukların hem dil gelişimini desteklemekte hem de dini terimlerin daha kalıcı biçimde öğrenilmesine katkı sağlayabilmektedir.¹³⁰

Dilbilimciler, okul öncesi dönemde yaşanabilecek olumsuzlukların çocuğun dil gelişimini ve tüm hayatını etkileyebileceğini dile getirmektedir. Bu nedenle söz konusu yaş dönemi, dil gelişimi açısından kritik bir evre olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca okul öncesi eğitim programlarının hazırlanmasında çocukların bilişsel ve dil gelişimlerinin dikkate alınmaması, programın dil gelişimine yönelik beklenen katkıyı sağlamamasına yol açabilmektedir.¹³¹

1.5.4. Sosyal ve Duygusal Gelişim

Sosyal gelişim; bireyin içinde bulunduğu sosyal çevreye ve sosyal uyaranlara karşı duyarlılık geliştirerek, yaşadığı toplumun norm ve kurallarına uygun biçimde davranışlar sergileyebilmesidir. Sosyalleşme süreci bireyin ahlaki gelişimini, ailesi ve çevresiyle olan iletişimini de içerir.¹³² Duygusal gelişim ise bireyin içsel ve dışsal etkenler

¹³⁰ Erken, *Üç-Altı Yaş Grubu Çocuklarında Din Eğitimi*, 22.

¹³¹ Yasemin Aydoğan - Nurcan Koçak, “Okul Öncesi Çocukların Dil Gelişimlerine Etki Eden Faktörlerin İncelenmesi”, *Milli Eğitim Dergisi-159* (2003).

¹³² Yavuzer, *Çocuk Psikolojisi*, 46.

sonucunda edindiği yaşantılara olumlu ya da olumsuz tepkiler geliştirmesidir.¹³³ Bu iki gelişim alanı birbiriyle bağlantılı ve sürekli birbirini destekleyen bir yapı içerisinde.¹³⁴

Çocuğun sosyal gelişimi bebekken kendi varlığının dışında toplumsa bir çevrenin var olduğunu algılamasıyla başlar. Zamanla çevresindeki her insanın ayrı bir kişilik olduğunu fark etmesi de onu sosyal bir varlık haline getirerek ona insani özellikler kazandırır.¹³⁵ Çocuğun sosyal gelişimini etkileyen başlıca etmenler arasında bireysel kişilik algısı ve özellikleri, çocuğun sahip olduğu yetenekler, aile içi etkileşimler, akraba ve komşu ilişkileri, akran grupları, okul ve kitle iletişim araçları yer alır. Özellikle okul öncesi dönemde çocuğun sosyal gelişiminin şekillenmesinde aile büyük bir öneme sahiptir. Bu dönemde ailenin en önemli işlevi çocuğa hangi davranışların toplumsal açıdan uygun olduğunu hangilerinin uygun olmadığını öğretmek, onun sağlıklı bir kişilik yapısı oluşturmaya yardımcı olmak ve onu sosyal hayata hazırlamaya çalışmaktır. Yaşamın ilk yıllarından itibaren beslenme, sevilme, bağlanma ve güven gibi ihtiyaçlarının karşılandığı sıcak bir aile ortamında büyüyen çocuk, kendisine ve çevresine güven duyarak sosyal gelişimini sağlıklı bir şekilde gerçekleştirir.¹³⁶

Aile, çocuğun sosyal gelişiminde olduğu kadar duygusal gelişiminde de önemli bir rol üstlenir. Çocuğun duygularının ve ifade biçimlerinin şekillenmeye başladığı ilk yer ailedir. Bazı aileler duygularını açıkça ifade edebilirken, bazıları bundan kaçınabilir. Aynı şekilde bazı çocuklar yabancı insanlarla yakınlaşıp rahatlıkla iletişim kurabilirler. Bu çocuklar, genellikle anlayışlı ve iletişim kurma becerisi yüksek olan ailelere sahiptirler. Bazı çocuklar ise, tanımadıkları insanlardan utanırlar. Bu durumda onların sessizliğine saygı göstermek önemlidir. Sosyal ve duygusal etkileşim süreçlerinde, çocukların duygu ve düşüncelerine dair ipuçlarını onların davranışlarından çıkarmak gerekir.¹³⁷

Sosyal gelişim yönünden okul öncesi dönemde çocukların ilgi odakları genelde arkadaşlarıdır. Bu yaşlar çocukların paylaşmaya, empati yapmaya ve başka insanlara

¹³³ Rohrer, *Einführung in die Psychologie*, 450, akt. Hüseyin Peker, *Din Psikolojisi* (İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2008), 102.

¹³⁴ Müdriye Yıldız Bıçakçı - Ender Durualp, “Sosyal ve Duygusal Gelişim”, *Çocuk Gelişimi*, ed. Neriman Aral (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, 2018), 129.

¹³⁵ Köylü - Oruç, *Çocukluk Dönemi Din Eğitimi*, 24.

¹³⁶ Gürhan Can, “Kişilik Gelişimi”, *Eğitim Psikolojisi: Gelişim-Öğrenme-Öğretim*, ed. Binnur Yeşilyaprak (Ankara: Pegem Akademi, 2012), 123-162.

¹³⁷ David Elkind, *Çocuk ve Toplum: Gelişim ve Eğitim Üzerine Denemeler*, çev. Demet Öngen (Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, 1999), 136.

saygı göstermeye başladıkları bir evredir. Çocuklar bu süreçte hayali oyun arkadaşlarına sahiptirler ve grup oyunlarında daha etkindirler. Ayrıca 4-6 yaş aralığındaki çocuklar, yetişkinler gibi davranarak kendilerini ebeveynlerine kabul ettirmeye çalışırlar.¹³⁸

Sosyal öğrenme kuramının öncüsü olarak kabul edilen Albert Bandura'ya göre öğrenme, sadece deneyimleyerek değil aynı zamanda gözlemleyerek ve duyarak gerçekleşmektedir. Bandura, özellikle pekiştirmekten ziyade model almanın öğrenme üzerinde daha etkili olduğunu kanıtlamıştır.¹³⁹ Dolayısıyla çocuklar okul öncesi dönemde sosyal öğrenme yaklaşımından etkilenmektedir. Bu dönemde çocuklar, çevrelerindeki bireylerin davranışlarını ve davranışlarının sonuçlarını gözlemlemektedir. Pekiştirilen ve onaylanmış davranışlar çocuklar tarafından hızlı bir şekilde taklit edilirken, onaylanmayan davranışlardan da kaçınılmaktadır.¹⁴⁰

Okul öncesi dönemde çocuklar sosyal ilişkiler alanında hızlı bir gelişim süreci göstermektedirler. Bu gelişim sürecinde çocuğun kendisi psikolojisi ile çevresine uyum sağlama şekli onun psiko-sosyal gelişimini oluşturmaktadır.¹⁴¹ Psiko-sosyal gelişim konusunda Erikson'un teorisi büyük öneme sahiptir. Erikson'a göre insan yaşamı içerisinde sekiz gelişim evresinden geçmektedir. İnsan bu gelişim evrelerinin her birinde farklı bir karmaşa ile karşılaşır ve bu karmaşalarla başa çıkabildiğinde dengeli bir kişilik geliştirebilir.

Araştırmanın konusunu kapsayan 4-6 yaş dönemi "girişimciliğe karşı suçluluk duygusu (3-6 yaş)" evresi içerisinde değerlendirilmektedir. Bu evrede çocuk tek başına girişimlerde bulunmaya başlar. Erikson'un teorisine göre çocuğun bu konuda gelişebilmesi, onun girişimlerinin desteklenmesine ve merakının giderilebilmesine bağlıdır. Bu durumdaki çocuk davranışlarından ve ilgi duyduğu konulardan dolayı eleştirilirse, suçlanma eğilimi gösteren bir kişilik özelliğine sahip olur. Ayrıca çocuğun girişkenliği anne-babası ya da öğretmeni tarafından cezalandırılırsa, çocuk yaptıklarının yanlış olduğunu düşünerek bu dönemde ve yaşamının sonraki dönemlerinde kendisini suçlu olarak görebilir. Öte yandan çocuğun yaptığı bütün davranışların onaylanması da

¹³⁸ Sefa Saygılı, *Çocuk Psikolojisi (0-7 Yaş)* (İstanbul: Nesil Yayınları, 2012), 39.

¹³⁹ Kemal Sayar – Mehmet Dinç, *Gelişim Psikolojisi* (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2008), 45.

¹⁴⁰ Münire Erden - Yasemin Akman, *Eğitim Psikolojisi Gelişim-Öğrenme- Öğretme* (Ankara: Arkadaş Yayınevi, 2012), 141.

¹⁴¹ Şen, *4-6 Yaş Kur'an Kurslarında Uyum Süreci İçerisinde Karşılaşılan Problemler: İstanbul Örneği*, 6.

onun ahlak gelişimini olumsuz şekilde etkileyebilir. Dolayısıyla çocuğun yapması ve yapmaması gerekenler konusunda düzgün bir denge kurularak girişkenliklerinin desteklenmesine dikkat edilmelidir.¹⁴²

Sosyal ve duygusal gelişim açısından 4-6 yaş arasındaki dönemde çocuklar şöyle gelişim özellikleri gösterir: Dört yaşındaki çocuk genelde bağımsız ve inatçıdır. Bu çocuklar istedikleri olmadığı zamanlarda büyükleriyle ve arkadaşlarıyla tartışabilirler.¹⁴³ Çocuklar konuşurken aşırıya kaçarak, küfrederek ve ayıp sözcükler kullanarak başkalarının yanında üstünlük kurmaya çalışabilirler.¹⁴⁴

Okul öncesi dönemin düğüm noktasını, aile ve çocuk için “altın yaş” olarak nitelendirilen beş yaş oluşturur.¹⁴⁵ Beş yaş çocuğu başladığı işi bitirir. Gösteriştten uzak, dikkatli ve kendinden emindir ayrıca kolaylıkla karar verebilir.¹⁴⁶ Bu yaş grubu çevresiyle ve kişisel ilişkilerinde daha uyumludur.¹⁴⁷ Cinsiyet kavramı beş yaşta gelişmeye başlar ve çocuklar artık seçimlerini cinsiyet ayrımına dikkat ederek yaparlar. Kızlar kız akranlarıyla, erkekler ise erkek arkadaşlarıyla oynamak isterler. Aynı şekilde kız çocukları evcilik oyunlarını severken erkek çocuklar savaş, dövüş ve polis oyunları gibi oyunları tercih ederler.¹⁴⁸ Beş yaş çocuğu, büyük ölçüde sosyalleşmiş bir birey görünümündedir.¹⁴⁹

Altılı yaşların başlarında daha dengesiz ve olumsuz bir profil görülür.¹⁵⁰ Bu yaş, okul hazırlık dönemi olduğu için anne-baba desteği son derece önemlidir. Ebeveyn ve öğretmen, çocuğun başarılı olabilmesinde birlikte hareket edebilirler.¹⁵¹

1.5.5. Ahlak Gelişimi

Ahlak “bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kurallardır.”¹⁵² Ahlak gelişimi; insanın toplumun değer yargılarını tanıyarak ve içselleştirerek içerisinde bulunduğu çevreye uyum sağlamasını, kendi kişisel ilke ve değer yargılarını oluşturmalarını hedefler. Bu bağlamda ahlak gelişimi, toplumun tüm değerlerine

¹⁴² Erik H. Erikson, *İnsanın 8 Evresi*, çev. Gonca Akkaya (İstanbul: Okyanus Yayınevi, 2022), 161.

¹⁴³ Yavuzer, *Bedensel, Zihinsel ve Sosyal Gelişimiyle Çocuğunuzun İlk 6 Yılı*, 207.

¹⁴⁴ Mehmet Emin Ay, *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım?* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2012), 18.

¹⁴⁵ Yavuzer, *Bedensel, Zihinsel ve Sosyal Gelişimiyle Çocuğunuzun İlk 6 Yılı*, 215.

¹⁴⁶ Yavuzer, *Çocuk Psikolojisi*, 109.

¹⁴⁷ Ay, *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım?*, 18.

¹⁴⁸ Cihandide, *Okul Öncesi Din ve Ahlak Eğitimi*. 45.

¹⁴⁹ Yavuzer, *Çocuk Psikolojisi*, 107.

¹⁵⁰ Yavuzer, *Bedensel, Zihinsel ve Sosyal Gelişimiyle Çocuğunuzun İlk 6 Yılı*, 225.

¹⁵¹ Yavuzer, *Bedensel, Zihinsel ve Sosyal Gelişimiyle Çocuğunuzun İlk 6 Yılı*, 229.

¹⁵² “Ahlâk”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 17 Mayıs 2026).

körü körüne uymaktan ziyade topluma etkin bir şekilde uyum sağlayabilmek için bireyin kendine özgü değerler sistemini inşa etme sürecidir.¹⁵³

Ahlaki gelişim bireyin gelişiminde önemli unsurlardan biridir. İnsan doğumundan itibaren biyolojik, psikolojik ve sosyal yönden çeşitli gelişim süreci yaşarken bu gelişim alanlarıyla paralel olarak ahlaki yapısı da şekillenir.¹⁵⁴

Ahlak kurallarına uyum sağlamada yaşanabilecek güçlüklerin önüne geçebilmek için bireye erken yaşlarda bu kuralların gerekliliği öğretilmelidir. Çocuk ahlaki gelişiminin temelini ilk olarak ailesi, okul ve çevresi aracılığıyla atar.¹⁵⁵ Çocuğun ailesi ya da içerisinde bulunduğu sosyal çevre aracılığıyla hangi davranışların doğru hangilerinin yanlış olduğunun öğretilmemesi veya çocuğun çevrede ahlaki ilkelere aykırı davranışlarla karşılaşması onun olumsuz değerleri benimseme olasılığını artıracaktır.¹⁵⁶

Çocuğun ahlak gelişimiyle ilgili ilk olarak Freud'un kuramından bahsetmek uygun olacaktır. Freud'a göre çocuk, Oedipus kompleksi sürecinin bir uzantısı olarak anne ve babasıyla özdeşim kurmaktadır. Bu özdeşim çocuğun yetişkinlerin ve aynı zamanda toplumun ahlaki normlarını benimsemesine zemin hazırlamaktadır. Oedipus kompleksinin sonunda çocuk dürtü ve arzularını bastırmayı aynı zamanda toplumsal olarak kabul edilen davranışlara uyum sağlamayı öğrenmektedir. Bu süreç çocukta ahlaki gelişimin temelini oluşturmaktadır. Çocuk ebeveynlerinin ahlaki değer ve ölçütlerini benimseyerek süperegonun gelişimini başlatmaktadır. Süperegonun bir parçası olan vicdan, bu özdeşleşme sürecinin sonucudur. Freud'un bu kuramı genel olarak erkek çocuklar üzerinden şekillenmektedir.¹⁵⁷

Freud, ahlaki gelişimin ve kişiliğin temel yapısının genellikle 4-6 yaş civarında şekillendiğini, bu yaş döneminde sonra ise belirgin herhangi bir değişim ya da gelişim yaşanmadığını ifade etmektedir.¹⁵⁸

¹⁵³ Kübra Cevherli, *Okul Öncesinde Değerler Eğitimi: Boğaziçi Eğitim Modeli* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2014), 47.

¹⁵⁴ Mustafa Şengün, "Ahlak Gelişimin Psiko-Sosyal Dinamikleri", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 23/23 (2007), 201.

¹⁵⁵ Ahmet Güven, *Çocukta Benlik Gelişiminde Aile İçi İletişimin Rolü: İslam Dini Açısından Bir İnceleme* (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2013), 59.

¹⁵⁶ Mustafa Köylü, "Çocukluk Dönemi Ahlak Gelişimi", *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 12 (2003), 70.

¹⁵⁷ Hasan Bacanlı, *Eğitim Psikolojisi* (Ankara: Pegem Akademi, 2013), 108.

¹⁵⁸ Cemil Oruç, "Okul Öncesi Dönem Çocuğunda Ahlaki Değerler Eğitimi", *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama* 1/2 (2010), 42.

Jean Piaget'e göre ise ahlak gelişimi bireyin bilişsel gelişimiyle eş zamanlı olarak ilerleyen birbirinden farklı niteliklere sahip ve hiyerarşik bir sıraya göre düzenlenen dönemler halinde ortaya çıkmaktadır.¹⁵⁹ Piaget ahlak gelişimini ahlak öncesi dönem (0-5 yaş), dışa bağımlı dönem (6-10 yaş) ve bağımsız özerk dönem (11 ve üzeri) şeklinde ayırmaktadır.¹⁶⁰ Bu dönemlerden ahlak öncesi ve dışa bağımlı dönem bizim konumuzu kapsamaktadır.

Jean Piaget, çocukların zihinsel gelişimini anlamak amacıyla, onların düşünce biçimlerini inceleyerek yaşlarına göre doğru ve yanlışla ilişkin yargılarındaki değişimleri araştırmıştır. Ona göre çocukların yaşlarına bağlı olarak değişen yargı kalıplarını anlamının en etkili yolu, onların oyun sırasında kurallara nasıl yaklaştıklarını gözlemlemektir. Piaget, 7 yaşından küçük çocukların oyun kurallarına, bu kuralların anlamını tam olarak kavramadan ve çevrelerinden öğrendikleri şekilde taklit ederek uyduklarını belirtmektedir. Bu yaş grubundaki çocuklar kuralların değiştirilemez ve bozulamaz olduklarına inandıkları için bu kuralları sorgulamadan kabul etmektedirler.¹⁶¹ 7-10 yaşındaki çocuklar ise, oyunlardaki kuralların anlamını yavaş yavaş fark etmeye başlamaktadırlar. Piaget, 10 yaşından sonra çocukların oyun kurallarını sadece uygulamakla kalmak yerine bu kuralları tartışabilir ve değiştirilebilir olduklarını ifade etmektedir. Örneğin, saklambaç gibi oyunlarda 10 yaş öncesindeki çocuklar akranlarından öğrendikleri kurallara sorgulamadan uyarken, 10 yaşlarından sonra oyun başlamadan önce kuralların ne olacağı hakkında tartışmaya ve karar vermeye başlamaktadırlar. Ayrıca Piaget'e göre, 10 yaşından küçük çocuklar sadece oyunların kurallarına değil, gündelik hayatta karşılaştıkları toplumsal kurallara da uyum gösterebilmektedirler. Ancak bu kuralları belirleyen kişilerin ortamda bulunmaması durumunda çocuklar belirlenen kurallara uymamayı tercih edebilmektedirler. Mesela, annesi tarafından misafirler için ayrıldığı belirtilerek şekerleri yemesi yasaklanan bir çocuk, annesinin o ortamda bulunmadığı bir zamanda tüm şekerleri tüketebilmektedir.¹⁶²

¹⁵⁹ Asiye Fatma Tatar, *Okul Öncesi Eğitiminde (5-6 Yaş) Hoşgörü Eğitimi* (Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2009), 22.

¹⁶⁰ Kurt, *Velilerin 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kurslarından Memnuniyet Düzeyleri ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma (Ankara Örneği)*, 27.

¹⁶¹ Ramazan Arı, *Eğitim Psikolojisi* (Ankara: Nobel Yayınları, 2008), 129.

¹⁶² Erden - Akman, *Eğitim Psikolojisi Gelişim-Öğrenme- Öğretme*, 109.

Çocuklar bir davranışı iyi-kötü ya da doğru-yanlış olarak değerlendirirken, davranışın altında yatan niyet unsurunun önemini yaklaşık 10 yaşlarında anlamaya başlarlar. Bu yaşlardan önce ise çocuklar için ahlaki açıdan bir davranışın doğru veya yanlış sayılmasında, davranışı gerçekleştiren kişinin niyetinden çok, davranışın toplumsal kurallara uygunluğu veya meydana getirdiği sonuçlar belirleyici olmaktadır.¹⁶³ Örneğin yanlışlıkla dökülmüş bir kova süt, bilinçli olarak dökülen bir bardak süte göre daha büyük bir zarara yol açtığı için çocuklar tarafından daha ağır bir ceza gerektiren eylem olarak değerlendirilebilmektedir. Çocukların ceza konusundaki düşünceleri basittir. Çocuklar suçun niteliği ile cezanın ölçüsü arasında rasyonel bir ilişki kurmadan, cezanın keyfi ve sembolik yönüyle ilgilenmektedirler. Onlar için esas olan cezanın acı verici olmasıdır. Bu nedenle en iyi, en güzel ceza en fazla acı veren cezadır.¹⁶⁴

Lawrence Kohlberg, Piaget'in ahlak kuramını esas alarak bu yaklaşımı yeniden yapılandırarak ve geliştirerek daha sistematik bir ahlak gelişimi ortaya koymaktadır. Bu kuramı geliştirirken ahlaki düşüncenin gelişimine, sergilenen davranıştan daha fazla önem vermektedir. Kohlberg'in bu yaklaşımı bireylerin belirli durumlarda nasıl davranış sergilediklerinden çok, o durumda doğru olanı nasıl kavradıklarını ve değerlendirdiklerini anlamaya yöneliktir.¹⁶⁵

Kohlberg'in ahlaki gelişim kuramı üç temel gelişim düzeyinden oluşmaktadır. Bu düzeyler: gelenek öncesi dönem, geleneksel dönem ve gelenek sonrası dönemdir. Her düzey iki evreden meydana gelir ve her insan bu evreleri sırasıyla geçerek ahlaki gelişimini devam ettirmektedir. Okul öncesindeki çocuklar, gelenek öncesi dönem içerisinde değerlendirilmektedir. Gelenek öncesi dönemin evreleri; itaat- ceza yönelimi ve saf çıkarıcı yönelim evresidir.¹⁶⁶

İtaat- ceza yönelimi evresinde çocuklar bir davranışın ahlaki değerini niyetinden çok o davranışın sonuçlarına göre değerlendirirler. Cezalandırılan davranışlar kötü, cezalandırılmayan davranışlar iyi olarak kabul edilir. Davranışlar tamamen dışsal denetimle şekillenir. Çocuklar için otoriteye itaat etmek ve cezadan kaçınmak önemlidir. Bu dönemde çocuk, otoriteye karşı eleştirel bir sorgulama gerçekleştiremediğinden

¹⁶³ Erden - Akman, *Eğitim Psikolojisi Gelişim-Öğrenme- Öğretme*, 110.

¹⁶⁴ Mustafa Koç vd., *Gelişim ve Öğrenme* (Ankara: Nobel Yayın, 2001), 100.

¹⁶⁵ Köylü - Oruç, *Çocukluk Dönemi Din Eğitimi*, 30.

¹⁶⁶ Erden - Akman, *Eğitim Psikolojisi Gelişim-Öğrenme- Öğretme*, 112.

cezadan korkarak otoritenin söylediklerini aynen tekrar eder. Yani bu evrede otoriteye körü körüne bağlılık söz konusudur.¹⁶⁷ Ancak otorite olmadığında çocuklar ceza görmeyeceklerine emin olduklarında kurallara uymayabilirler. Çevrede trafik polisinin bulunmadığı zamanda kırmızı ışıkta geçmeleri bu duruma örnek verilebilir.¹⁶⁸

Saf çıkarıcı evresinde ise çocuklar ahlaki yargılarını oluştururken karşılıklı faydaya dayalı somut bir adalet anlayışı geliştirirler. Aynı zamanda bu evrede çocuklar “ne kadar verirsem o kadar alırım” mantığıyla düşünürler. Diğeri taraftan çocuk, kurallara kendi ihtiyaçları karşılandığı takdirde uyum sağılar. Bu gelişim evresinde çocuk yalnız kendi gereksinimlerin değıl, başkalarının gereksinimlerini de gözetmeye başlar. Sosyal ilişkilerde eşitlik ve karşılıklı çıkarların gözetilmesi gerekir. Bir tarafın diğeriinden fazla alması ya da vermemesi çocuk tarafından adaletsizlik olarak algılanır.¹⁶⁹

1.5.6. Dini Gelişim

İslam inancına göre her insan belirli bir fıtrat üzerine yaratılmıştır. Kur’an-ı Kerim’de bu durum “O halde sen hanıf olarak bütün varlığıyla dine, Allah insanları hangi fıtrat üzere yaratmışsa ona yönel! Allah’ın yaratmasında değışme olmaz. İşte doğıru din budur; fakat insanların çoğı bilmezler.”¹⁷⁰ ayeti ile vurgulanmaktadır. Yaratılışın saf ve bozulmamış hali olarak tanımlanan fıtrat, insanın ilk varoluşunda Allah’ı anlamaya, O’na yönelmeye ve bağlanmaya eğilimli olduğınu göstermektedir.¹⁷¹ Yapılan araştırmalarda çocuğın doğarken sadece “tabula rasa” olarak gelmediğinin, ruhen dine karşı yabancı olmadığının kanıtlandığı görölmektedir.¹⁷² Bu durum Hz. Peygamber’in (sav) “Dünyaya gelen her insan fıtrat üzere doğar; sonra anne ve babası onu Yahudi, Hristiyan, Mecusi (başka bir rivayete göre hatta müşrik) yapar.” şeklindeki hadisi ile desteklenmektedir.¹⁷³ Fıtrat, insanın davranışları üzerinde belirleyici bir role sahiptir fakat zorlayıcı bir etki göstermez. Çevresel unsurlardan etkilenebilen fıtrat esnek bir yapıdadır. İnsan, Allah’a inanma eğilimi ile yaratılmış olmasına rağmen, çevresel faktörlerin etkisiyle İslam

¹⁶⁷ Aslı Taylı, “Ahlak Gelişimi”, *Eğitim Psikolojisi*, ed. şerife Işık (Ankara: Pegem Akademi, 2021), 199.

¹⁶⁸ Koç vd., *Gelişim ve Öğrenme*, 101.

¹⁶⁹ Arı, *Eğitim Psikolojisi*, 133.

¹⁷⁰ Rüm, 30/30.

¹⁷¹ Hayati Hökelekli, *Din Psikolojisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2020), 124.

¹⁷² Kerim Yavuz, *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi (7-12 Yaş)* (İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 2012), 29.

¹⁷³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned* thk. şuayb el-Arnaüd vd. (Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 2001), 16/173.

dışında bir din ve inanç sistemine yönelerek kendisini bu yönde geliştirebilir ya da bu eğilimini köreltebilir veya tamamen ortadan kaldırabilir.¹⁷⁴

Okul öncesi dönemi, çocuğun ilerleyen süreçlerde hayatındaki dini inanç, duygu, tutum ve davranışlarının oluşmasında önemli bir dönem olarak görülmektedir. Bu yaşlarda verilen nitelikli ve doğru bir din eğitimi, çocuğun dini duygularının sağlıklı bir biçimde gerçekleşmesine imkân tanımaktadır. Fakat hatalı ya da baskıcı bir din eğitimi, dini duyguların olumsuz etkilenmesine ve çocuğun dinden uzaklaşmasına yol açabilmektedir. Dolayısıyla etkili bir din eğitimi için çocuğun bilişsel, fiziksel, psiko-sosyal ve duyuşsal gelişim alanlarıyla birlikte dini gelişim niteliklerinin de dikkate alınması gerekmektedir.¹⁷⁵

Dini gelişim, çocuğun diğer gelişim alanlarıyla paralel ilerleyen bir süreçtir. Çocukta dini duygu ve düşüncelerin meydana gelmesi ile gelişmesi, bilişsel ve ruhsal gelişimle doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle dini gelişim, tek başına değil çocuğun diğer gelişim özellikleri göz önünde bulundurularak bütüncül bir bakış açısıyla ele alınmalıdır.¹⁷⁶

Bu dönemde çocuklar bazı dini gelişimsel nitelikler sergilemektedir. Bu nitelikler: kolay inanırlık, soru sormaya düşkünlük, taklit, benmerkezcilik ve antropomorfizmdir.¹⁷⁷ Kolay inanırlık okul öncesi dönemdeki dini gelişimin temel niteliklerden biri olarak öne çıkmaktadır. Bu dönemde çocuk, çevresinden edindiği bilgileri sorgulamadan ve şüphe etmeden kabul etme eğilimine sahiptir. Bu sebeple, dini içerikli anlatılar çocuk tarafından olduğu gibi benimsenmektedir. Ancak bu durum, çocukların düşünme faaliyetinden tamamen uzak olduğu anlamına gelmez. Aksine, bu özellikleri nedeniyle ilgi uyandırıcı masallar, hikâyeler ve efsaneler, onların dini gelişiminde etkili bir dini uyarıcı unsur olarak kullanılabilir.¹⁷⁸

Okul öncesi döneminde, çocuğun yaşadığı çevreye olan ilgisi ve bu çevrenin sırlarını keşfetme arzusu oldukça güçlüdür. Çocuk kendi varoluşunu, nereye ve kime ait

¹⁷⁴ Hökelekli, *Din Psikolojisi*, 125.

¹⁷⁵ Mustafa Köylü, “Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11 (2004), 137.

¹⁷⁶ Cemal Tosun - Fatma Çapcıoğlu, “4-6 Yaş Kur’an Kursları Öğretim Programının Dini Gelişim Kuramları Çerçevesinde İncelenmesi”, *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi* 5/5 (2015), 708.

¹⁷⁷ İsmail Arıcı, “Çocukluk Dönemi Dini Eğitim”, *Din Eğitimi*, ed. İbrahim Turan - Bayramali Nazıroğlu (Ankara: Bilimsel Araştırma Yayınları, 2023), 240.

¹⁷⁸ Faruk Karaca, *Din Psikolojisi* (Trabzon: Eser Ofset Matbaacılık, 2014), 167.

olduğunu sorgular. Bu sorgulama onun temel ihtiyacıdır. Okul öncesi dönemde, çocuk için Allah, peygamber, melek, cennet ve cehennem gibi kavramlar gizemini korumaktadır. Ancak çocuk bu gizemleri çözmek için merak ederek sorular yöneltir. Bu süreçte çocuğun sorularını ertelemek veya yanıtsız bırakmak, onun öğrenme isteğini olumsuz etkileyerek merak etme duygusunu köreltebilir. Böyle bir durumda, çocuğun ileriki dönemlerde öğrenme süreçleri de olumsuz etkilenebilir. Dolayısıyla çocukların anlayışı, sorularına uygun ve tatmin edici cevaplar aldığında kısacası kendilerine yardım edildiğinde en verimli şekilde gerçekleşir.¹⁷⁹

Dört- altı yaş arası dönem dini gelişim özelliklerinden biri de taklittir. Bu yaş aralığı çocukların model alma ve taklit davranışlarının belirgin olduğu bir evredir. Bu dönemde bilişsel gelişimleri soyut kavramları tam olarak kavrayacak düzeyde olmadığından, çocuk çevresindeki bireylerin davranışlarını bilinçsiz bir şekilde tekrar etmeye yönelir.¹⁸⁰ Çocukların dine karşı ilgi ve merakları da bu çerçevede oluşur. Çocuklar 4-6 yaşlarında anne-baba ya da çevrelerindeki bireylerin namaz kılma, abdest alma ve dua etme gibi ibadetlerini gözlemlemekte ve zamanla bu davranışları taklit ederek uygulamaya çalışmaktadır.¹⁸¹ Taklit yoluyla dini davranışlarla tanışan çocuk, aileden gelen dini tutum ve davranışları da benimseyerek bu davranışları uygulamaya yönelmektedir. Özellikle sevdiği bireylerin dini davranışlarını taklit ederek örnek almak, onun dini hayatının şekillenmesinde önemli bir işlev görmektedir.¹⁸² Nitekim bu dönemde görülen baş eğme, elleri birleştirme ya da basit duaları tekrar etme gibi dini davranışlar, çocuğun dini hayata uyum sağlamaya başladığını göstermektedir.¹⁸³

Bu dönemde çocukların Allah tasavvuru genellikle antropomorf nitelikler taşımaktadır.¹⁸⁴ Çocukların, henüz soyut düşünme becerileri gelişmediği için Allah'ı kendi zihinsel sınırları çerçevesinde, insana benzer şekilde tahayyül etmektedirler.¹⁸⁵ Nitekim çocukların Allah'ı “gökyüzünde oturan sakallı bir dede” olarak ifade etmeleri veya insan resimlerine bakınca “Allah bu mu?” diye sormaları bu duruma örnek olarak

¹⁷⁹ Mualla Selçuk, “Çocuk Eğitiminde Dini Motifler (Okul Öncesi Çağ)”, *İslami Araştırmalar Dergisi* 4/2 (1990), 112.

¹⁸⁰ Peker, *Din Psikolojisi*, 167.

¹⁸¹ Köylü - Oruç, *Çocukluk Dönemi Din Eğitimi*, 95.

¹⁸² Peker, *Din Psikolojisi*, 167.

¹⁸³ Gordon Willard Allport, *The Individual And His Religion* (New York, London: Macmillan; Collier-Macmillan, 1960), 28.

¹⁸⁴ Ay, *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım?*, 74.

¹⁸⁵ Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, 122-123.

gösterilebilmektedir.¹⁸⁶ Bu bağlamda bilişsel gelişimin ilerlemesiyle birlikte çocuklar, soyut düşünceyi daha iyi kavrayabilmekte ve daha soyut bir Allah tasavvuru geliştirmeye başlayarak Allah-insan benzerliğini çözebilmektedirler.¹⁸⁷

¹⁸⁶ Ay, *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım?*, 75.

¹⁸⁷ Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, 122-123.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde araştırma desenine, çalışma grubuna, veri toplama araçlarına, verilerin toplanmasına ve verilerin analizine yer verilmiştir.

“Veli Görüşleri Doğrultusunda 4-6 Yaş Kur’an Kursu Eğitiminin Aile Ortamındaki Yansımaları: Erzincan İli Örneği” adlı bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada, 4-6 yaş grubundaki çocukların Kur’an kurslarında aldıkları eğitimin aile ortamına nasıl yansıdığını ve öğrenilen bilgilerin uygulanıp uygulanmadığını veli gözlemleri ile tespit etmek amacıyla veriler toplanmıştır.

2.1. Araştırmanın Deseni

Araştırma nitel araştırma desenlerinden biri olan olgu bilim (fenomenoloji) deseni ile hazırlanmıştır. Fenomenoloji deseni günlük hayatta karşılaşılan fakat detaylı olarak bilgi sahibi olunmayan olayları, deneyimleri ya da durumları ayrıntılı şekilde incelemeyi amaçlamaktadır.¹⁸⁸

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2025-2026 eğitim-öğretim yılında Erzincan İl Merkezinde bulunan Erzincan Müftülüğüne bağlı tam gün eğitim veren İbrahim Duman 4-6 Yaş Kur’an Kursu ve Pir-i Sami 4-6 yaş Kur’an Kursunda eğitim alan çocukların velileri oluşturmaktadır. Çalışma, çocuğunu en az bir dönem 4-6 yaş Kur’an kursuna gönderen velilerle yapılmıştır. Bu çalışma grubu içerisinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılarak 8+8 toplamda 16 veli örneklem olarak seçilmiştir. Maksimum çeşitlilik örnekleminde amaç küçük bir örneklem

¹⁸⁸ Ali Yıldırım - Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2011), 75.

oluşturarak bu örnekleme çalışılan duruma yönelik farklı bakış açısı olabilecek bireylerin çeşitliğini maksimum derecede yansıtmaktır.¹⁸⁹ Araştırmada iki Kur'an kursu için de farklı sosyo-ekonomik ve eğitim düzeyine sahip velilerin araştırmaya dahil edilmesine dikkat edilmiştir. Çalışmaya katılan veliler V1, V2, V3, V16 şeklinde kodlanmıştır. Velilerin yaş, eğitim durumu, meslek, gelir düzeyi, çocuk sayısı, kursta eğitim alan çocuk sayısı, çocuğa yakınlık derecesi, çocuğun yaşı ve çocuğun cinsiyetine ilişkin bilgiler Tablo 2.1'de verilmiştir

¹⁸⁹ Yıldırım – Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 136.

Tablo 2. 1: Görüşme Gerçekleştirilen Velilerin Demografik Bilgileri

Veli Numarası	Yaş	Eğitim Durumu	Meslek	Gelir Düzeyi	Ailenin Çocuk Sayısı	Kursta Eğitim Alan Çocuk Sayısı	Çocuğa Yakınlık Derecesi	Çocuğun Yaşı	Çocuğun Cinsiyeti
V1	31	Lisans	Öğretmen	Orta	2	1	Anne	5	Kız
V2	28	Lise	Ev Hanımı	Orta	1	1	Anne	5	Erkek
V3	34	Lisans	Memur	Orta	2	1	Anne	6	Kız
V4	37	Lisans	Öğretmen	Orta	1	1	Anne	6	Erkek
V5	43	Ön Lisans	Terzi	Orta	7	3	Anne	5	Erkek
V6	40	Lisans	Öğretmen	Orta	3	3	Anne	4,5	Kız-Erkek
V7	38	Lise	Ev Hanımı	Orta	3	1	Anne	5	Kız
V8	35	Ön lisans	Muhasebeci	Orta	2	2	Anne	5	Erkek
V9	39	Lisans	Memur	Düşük	2	2	Anne	4,5	Erkek
V10	36	Ortaokul	Ev Hanımı	Orta	1	1	Anne	6	Kız
V11	40	Lisans	Öğretmen	Orta	2	2	Baba	5	Kız
V12	36	Ön Lisans	Memur	Orta	3	3	Anne	6,5	Erkek
V13	42	Lisans	Öğretmen	Orta	2	1	Anne	4,5	Erkek
V14	38	Lisans	Öğretmen	Orta	3	1	Anne	6	Erkek
V15	35	Lisans	Öğretmen	Orta	2	1	Anne	5,5	Erkek
V16	38	Lisans	Öğretmen	Orta	2	1	Anne	6	Kız

Tablo 2.1'e bakıldığında çalışma grubunu oluşturan 16 velinin demografik verilerinde, bütün katılımcıların yaşlarının 28-43 arasında değiştiği saptanmıştır. Katılımcıların eğitim durumları çoğunlukla lisans düzeyinde, mesleki dağılımlarının ise en fazla öğretmen daha sonra memur ve ev hanımı olduğu belirlenmiştir. Gelir düzeyine bakımından incelendiğinde katılımcılardan büyük çoğunluğu durumlarını orta düzey olarak tanımlarken, sadece bir katılımcının (V9) düşük gelir düzeyine sahip olduğu dikkat çekicidir. Velilerin çoğunluğunun iki çocuk sahibi olduğu, görüşme yapılan çocuklarının yaşlarının ise 4,5- 6 arasında değişiklik gösterdiği tespit edilmiştir. Ayrıca katılımcıların, V11 hariç hepsinin çocukların annesi olduğu görülmüştür. Araştırma sürecinde maksimum çeşitliğin sağlanması için babalarla da görüşme gerçekleştirilmesi hedeflenmiş, ancak erkek velilerin büyük çoğunluğu birincil bakım veren anneler olduğu için görüşmeye katılmak istemediğini belirterek araştırmacıyı annelere yönlendirmiştir. Bu durum sonucunda örnekleme sadece bir baba dahil edilebilmiştir. Çocukların cinsiyet dağılımlarının da birbirine yakın olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerinin toplanması amacıyla “Demografik Bilgi Formu” ve “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” kullanılmıştır.

2.3.1. Demografik Bilgi Formu

Demografik bilgi formunda, örneklem grubunun yaş, eğitim, meslek, çocuk sayısı ile ilgili kurslarda eğitim gören çocuğun yaş ve cinsiyetine ilişkin sorular yer almaktadır.

2.3.2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Yarı yapılandırılmış görüşme formu, sorular ve sondalardan oluşmaktadır. Sorular 4-6 Yaş Kur'an Kursu Öğretim Programı'ndaki Kur'an- ı Kerim, dini bilgiler ve değerler eğitimi kazanım alanlarından kolay, orta ve zor derece olmak üzere 12 soru hazırlanmıştır. Bu çalışmada, tamamlayıcı alan ve beslenme ve temizlik alanındaki kazanımlara yer verilmemiştir. Katılımcılara görüşmeye başlamadan önce sunulacak olan bilgilendirilmiş onam formunda; çalışmanın amacının ne olduğu, çalışma süreci, istenecek veriler, verilerin gizliliğinin nasıl korunacağı, görüşme sırasında izin dahilinde ses kaydı alınacağı ve bu kayıtların nasıl saklanacağı gibi bilgiler açık bir şekilde ifade edilmiştir. Görüşmeler ortalama 45-60 dakika olarak planlanmıştır.

2.4. Etik Kurul Onayı

Bu araştırma Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İnsan Araştırmaları Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu tarafından 01.07.2025 tarihli ve 07/08 sayılı kararı ile onaylanmıştır. İlgili etik kurul onay belgesi ekte sunulmuştur. (bkz. Ek-1)

2.5. Verilerin Analizi

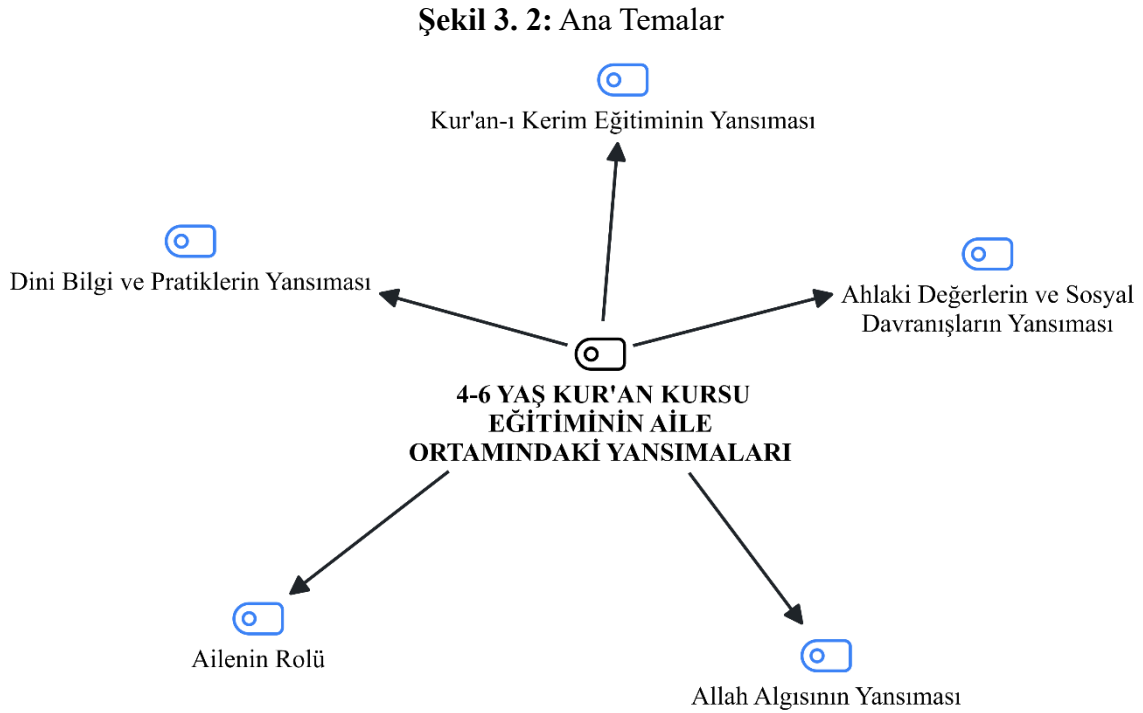
Araştırmanın veri analizinde nitel veri analiz yöntemlerinden içerik analizi kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler MAXQDA programı ile analiz edilmiştir. Araştırmada yapılan görüşmelerin ses kayıtları yazıya geçirilerek bulguların benzerliği ve farklılığına dair kodlamalar program aracılığıyla yapılmıştır. Kodlama işlemi yapılırken, benzer görüşler aynı kodlar altında sınıflandırılmıştır. Kodlama işlemi tamamlandıktan sonra, elde edilen kodlar alt temalar halinde gruplanarak ana temalara ayrılmıştır. Son aşamada ise her bir ana tema ayrı ayrı analiz edilip yorumlanmıştır.

2.6. Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmanın geçerliliği konusunda gereken önlemler alınmıştır. Bu amaçla, veri toplama aracı olan yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanırken iki alan uzmanına danışılmış, gelen geri dönüşlere uygun şekilde gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Soruların herhangi bir yönlendirme içermeyen, açık uçlu ve katılımcıların anlayabileceği şekilde sade olmasına özen gösterilmiş, görüşme formları pilot uygulama ile iki velinin katılımıyla ön teste tabi tutulmuş, sonuçlar doğrultusunda uzmanlarla yapılan son görüşmeler neticesinde forma son şekli verilmiştir.

Kur'an kursu eğitimine ve çocukların bu eğitimi aile ortamında yansıtmalarına yönelik olumlu bir algının olduğu söylenebilir.

Araştırmada elde edilen veriler detaylı olarak incelenmiş ve içeriklerine göre kodlanmıştır. Benzer anlam taşıyan kodlar bir araya getirilerek alt temalar oluşturulmuş, bu alt temalar arasındaki ilişki dikkate alınarak ise ana temalar belirlenmiştir. Araştırmada oluşturulan ana temalar Şekil 3.2’de verilmiştir:

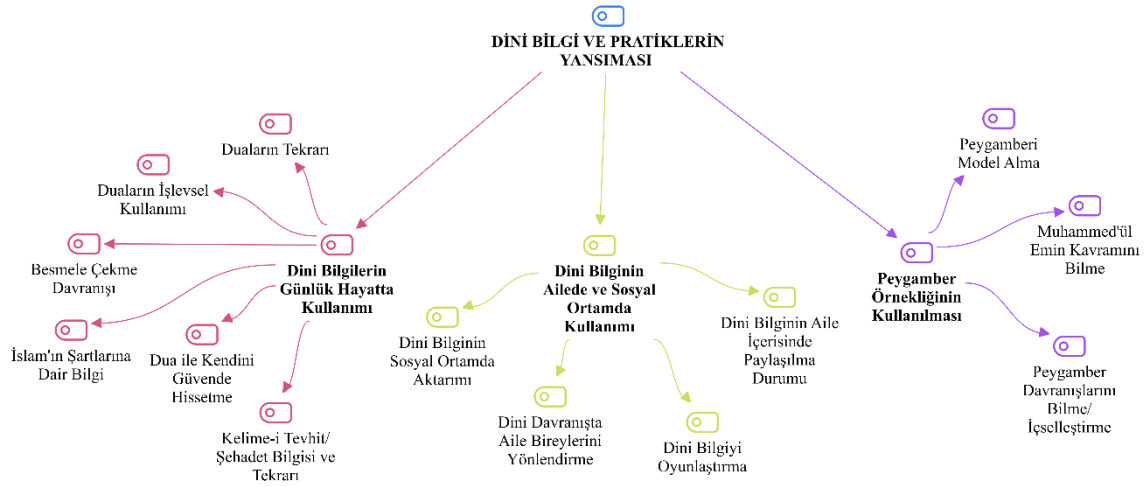

Şekil 3.2’de görüldüğü üzere çalışmanın beş ana teması şunlardır: “Dini Bilgi ve Pratiklerin Yansıması”, “Kur’an-ı Kerim Eğitiminin Yansıması”, “Allah Algısının Yansıması”, “Ahlaki Değerlerin ve Sosyal Davranışların Yansıması” ve “Ailenin Rolü.” Bundan sonraki başlıklarda bu ana temalar, ana temalara ait alt temalar ve kodlar açıklanmıştır.

3.1. Ana Tema 1: Dini Bilgi ve Pratiklerin Yansıması

Araştırmamızın ilk ana teması “Dini Bilgi ve Pratiklerin Yansıması”dır. Bu ana temaya ait alt temalar ve kodlar Şekil 3.3’te sunulmuştur:

Şekil 3. 3: Dini Bilgi ve Pratiklerin Yansıması Ana Teması, Alt Teması ve Kodları

Şekil 3.3'te görüldüğü üzere “Dini Bilgi ve Pratiklerin Yansıması” ana teması üç alt tema altında toplanmıştır. Bu alt temalar; “Dini Bilgilerin Günlük Hayatta Kullanımı”, “Dini Bilginin Ailede ve Sosyal Ortamda Kullanımı” ve “Peygamber Örnekliğinin Kullanılması” şeklinde isimlendirilmiştir. Bu ana tema çocukların Kur'an kursunda edindikleri dini bilgi ve kazanımları aile içerisinde ve farklı ortamlarda nasıl aktardıklarını ortaya koymuştur.

“Dini Bilgi ve Pratiklerin Yansıması” ana temasına ait ilk alt tema “Dini Bilgilerin Günlük Hayatta Kullanımı”dır. Bu alt temada; besmele çekme davranışı, duaların tekrarı, duaların işlevsel kullanımı, dua ile kendini güvende hissetme, İslam'ın şartlarına dair bilgi, Kelime-i Tevhit/Şehadet bilgisi ve tekrarı kodları yer almıştır.

Besmele çekme davranışına ait verilerde, velilerin tamamı çocuklarının Kur'an kursu eğitimine başladıktan sonra besmele çekme davranışını günlük hayatlarında farklı alanlarda sergilediklerini ifade etmiştir. Bu kapsamda veliler, çocukların başta yemek yeme ve su içme olmak üzere oyun oynama, uyku öncesi ve çeşitli günlük aktiviteler sırasında besmele çekme davranışına daha fazla dikkat ettiklerini belirtmiştir. Bu davranışın, özellikle kurs sürecinde belirgin bir hale geldiği ve çocukların besmeleyi yaşamlarının bir parçası olarak kullanmaya başladıkları görülmüştür. Bu duruma ilişkin V12'nin şu görüşü dikkat çekmektedir:

“Evet çekiyor. Mesela su içerken, yemeğe başlarken, bir oyuna başlarken besmele çekerek başlıyor. Bu, kursa başladıktan sonra oldu.”

Bazı veli görüşleri ise (V2, V6) besmele çekme davranışının yalnızca çocuğun bireysel uygulamasıyla sınırlı olmadığını, aile bireylerini de etkileyen bir davranış haline geldiğini göstermektedir. Bu veliler, çocukların ebeveynlerini besmele çekmeye yönlendirdiklerini aktarmıştır. Bu duruma örnek oluşturan V6' nın görüşü şöyledir:

“Evet çekiyorlar. Özellikle yemek yerken besmele çekiyorlar ve bizi de uyarıyorlar. ‘Anne, baba çektiniz mi? Siz de çekin.’”

Bazı veliler ise (V4, V5), besmele çekme davranışının sürekli olmadığını, davranışta ilk zamanlara göre azalmalar olduğunu belirtmiştir. V5'in görüşü bu duruma örnek gösterilebilir:

“Zaman zaman, devamlı çekiyor desem yalan olur ama zaman zaman çekiyor. Dua okurken, mesela yaptığı şeyleri okuyorsa, ayakkabısını giyerken, bazen de sofraya otururken.”

Duaların tekrarına yönelik verilere bakıldığında ise, veliler çocuklarının Kur'an kursu sürecinde öğrendikleri duaları günlük hayatta farklı zamanlarda tekrar ettiklerini belirtmiştir. Dua tekrarlarının genellikle yemek öncesi-sonrası, uyku öncesi, oyun esnası ve günlük aktiviteler sırasında ortaya çıktığı veliler tarafından aktarılmıştır. Bazı veliler (V1, V2, V9, V11, V12, V13, V15, V16) bu dua tekrarlarının çocuklarda kendiliğinden gerçekleştiğini dile getirmiştir. Örneğin V2, çocuğunun duaları kendiliğinden tekrar ettiğini şu ifadelerle paylaşmıştır:

“Yani bazen bakıyorum kendi başına okumaya başlamış, Sübhaneke'yi falan...”

Benzer şekilde V9 ve V12 ise çocuklarının duaları kendi kendine oyun oynarken tekrar ettiğini şöyle açıklamıştır:

“Oyun oynarken tekrar ediyor, genelde oyun oynarken. Bize tekrar etmiyor. Eğer meşguliyeti varsa; oyunla, herhangi bir şeyle, o sırada tekrar ediyor. Yani bizim talimatımızla etmiyor.” (V9)

“Oyun oynarken, uğraşırken ya da uykuya dalmak üzereyken tekrar ediyor, okumaya çalışıyor.” (V12)

V13 de bu konuda çocuğunun özellikle yemek duasını çok sık tekrar ettiğini şu sözlerle aktarmıştır:

“Yani duaları söylemiyor da Sübhaneke’yi arada bir söylüyor. Yemek duasını çok söylüyor. İllaki yemeğe oturduğu zaman önce onunla başlıyor, onu gözlemliyorum sürekli.”

Diğer yandan velilerin bir kısmı ise (V3, V4, V5, V6, V7, V8, V10, V14) dua tekrarlarının çocuklarda ebeveynlerin teşvik etmesiyle gerçekleştiğini ifade etmiştir. Nitekim V3, çocuğunun dua tekrarlarını kendiliğinden etmediğini, kursta oluşturulan bir çizelge sayesinde veli teşviki ile gerçekleştirdiğini şu şekilde belirtmiştir:

O tekrar edeyim falan demiyor ama her hafta yeni bir sure ezberliyor. Bazen eğer kısa bir sureyse, haftada iki surede ezberlemiş, öğretmenine dersini vermiş oluyor. Biz mesela şey yapıyoruz: Bir tane sure çizelgesi yapmışlar kursta önlü-arkalı, basitten biraz daha uzun surelere doğru gidiyor. Biz o sure kartelasını alıyoruz. “Hadi gel bir geçmişe dönelim, hatırlayalım.” diyoruz. O da yani itiraz etmiyor. “Yok ben okumam.” falan demiyor. Eskilerden biz ona arada tekrar ettiriyoruz.

V10 da benzer şekilde çocuğunun dua tekrarlarını kendiliğinden değil ebeveyn yönlendirmesi ile yaptığını, bunun nedeninin de çocuğun yaşıyla ilgili olduğunu şu sözlerle vurgulamıştır:

*Bizim dışımızda kendisi yapmıyor ama biz yaptırınca yapıyor. Oyun çocukları oldukları için kendiliğinden onu yapacak bir yaşta değiller. Ama o sorumluluğunu biliyor, ders yapması gerekince tekrarlıyoruz. “Öbür ezberlerini de yapacağız E**** unutmaman gerekiyor. İleride namaz kılacaksın bunlar senin için faydalı olacak.” dediğimiz zaman oturup yapabiliyor.*

Duaların işlevsel kullanımına dair görüşlere bakıldığında, birkaç veli (V1, V3, V4) çocukların duaları günlük yaşamda karşılaştıkları zorluklarla baş etmede işlevsel bir araç olarak kullandıklarına değinmiştir. Örneğin V1, görüşünde şu ifadelerle yer vermiştir:

Rabbi Yessir duasını öğrendi, duanın anlamını biliyor. Bir işe başlarken kolaylık olması açısından okunduğunu bildiği için, mesela uykuya geçişte zorlanıyor, diyorum: “Anneciğim, Rabbi Yessir’i oku, daha kolay uyursun.” Ya da odasını toplamakta zorlanıyor, “İstersen o duayı okuyabilirsin, daha hızlı odanı toplarsın.

Dua ile kendini güvende hissetmeye yönelik verilerde, bazı veliler (V4, V12) görüşlerinde kendilerinin ve çocuklarının, dua aracılığıyla manevi huzur hissettiklerini

belirtmiştir. Bu duruma ilişkin V4, dualar sayesinde kendisinin ve çocuğunun güvende olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

Ben Kur'an'ın şifa olduğuna inanıyorum. Hayatımıza ona göre yön verirse her şeyin iyi olacağına, ben o gün o duayı okursam işlerimin rast gideceğine inanıyorum. Yani manevi olarak kendimi güvende hissediyorum. Bunu okuması, bunlara sahip olması, oğlumun da manevi olarak güvende olduğunu hissettiriyor.

Benzer şekilde bir diğer veli olan V12, çocuğunun korku duygusuyla baş etmek için duaları kullandığını şu şekilde aktarmıştır:

“Korktuğu zamanlarda ‘La havle’ çekip ‘Ben Allah’a güveniyorum.’ diye korkularını yendiği oldu.”

İslam'ın şartlarına dair bilgiye ilişkin görüşlere bakıldığında, velilerin çoğunluğu (V1, V3, V4, V5, V6, V8, V9, V10, V12, V13, V14, V15, V16) çocuklarının İslam'ın şartlarına yönelik temel seviyede bilgi sahibi olduklarını aktarmıştır. Bu veliler, çocukların İslam'ın şartlarının sayısını bildiklerini belirtmiştir. Bazı çocukların bu bilgiyi Kur'an kursunda gerçekleştirilen etkinlikler ve şarkılar aracılığıyla ritmik bir şekilde öğrendikleri, aile içerisinde ise oyun oynarken ya da aile fertleriyle sohbet sırasında tekrar ettikleri veliler tarafından ifade edilmiştir. Örneğin V3, bu durumu şu sözlerle açıklamıştır:

Evet sayıyor. Onu biraz böyle ritmik bir şarkıda öğrenmişler. Hani çocukların bu kuralları öğrenebileceği bir şarkı versiyonu yapmışlar. Hocaları onları dinletmiş; onunla daha kolay böyle şey yapıyor. Hatta bazen söyleyince ritmik söylüyor: “İmanın şartı altıdır, altı.” diyor veya “İslam'ın şartı beştir, beş.” gibi söylüyor.

Aynı şekilde V10 da bu durumu şu sözlerle belirtmiştir:

“Evet, özellikle para mevzusunda mesela, ‘Anne bu İslam'ın şartı ya, Hacca gideceğiz. Çünkü ben Umre parası biriktiriyorum.’ Tüm harçlıklarını mesela kumbarasına atar. ‘Kâbe param, bu benim Kâbe param, sakın dokunma!’ yani bu şekilde.”

Öte yandan, çocuğunun İslam'ın şartlarını sayabilmesine rağmen bunu sadece bilgi olarak bildiğini, bildiği şeyin farkında olmadığını düşünen V5'in görüşleri dikkat çekicidir:

Biliyor ama dediğim gibi İslam'ın şartının ne olduğunu bilmeden, bir şey ezberlemiş: "İslam'ın şartı beştir." diye bunu söylüyor ama onun anlamını, ne olduğunu tam olarak bilmiyor. Etkileşimde değil de bazen ne öğrendin dediğimde bunu sayıyor sırayla bu kadar. Mesela, Hacca gitmek dediğimde "Anne burası Kâbe mi?" onu biliyor sadece detay olarak.

Bazı veliler ise (V2, V7, V11) çocuklarının İslam'ın şartlarını bilmediklerini veya ev ortamında bu bilgiye yönelik bir tekrar gözlemlemediklerini ya da kendilerinin tekrar ettirmediklerini belirtmiştir. Bu duruma ilişkin V2, çocuğunun İslam'ın şartlarını bilmediğini çünkü ev ortamında çocuğundan bu bilginin varlığına dair bir şey duymadığını şu şekilde ifade etmiştir:

"İslam'ın şartlarını bilmiyor. Şu an öğrendiler mi tam olarak bilmiyorum. Açıkçası ne söylesem yalan olur. Ama bilmiyor, çünkü hiç tekrar ettiğini duymadım evde."

V7 ise çocuğunun bu bilgiye sahip olduğunu ancak evde kendileri tarafından tekrar ettirilmediğinden çocuğunun bilmediğini söylemiştir:

"Öğrendik ama bilmiyor. Bilmiyor derken şöyle; ben tekrar ettirmiyorum onu da."

Kelime-i Tevhid/Şehadet bilgisi ve tekrarına yönelik veriler kapsamında, velilerin tamamı, çocuklarının Kelime-i Tevhid ve Kelime-i Şehadeti bildiklerini belirtmiştir. Velilerin bir kısmı ise (V1, V2, V9, V13, V14) çocuklarının bu kavramları günlük hayatta her gün olmasa da bazı zamanlarda kendiliğinden tekrar ettiklerini aktarmıştır. Bu duruma ilişkin V1 ve V13, çocuklarının farklı ortamlarda kendiliğinden tekrar ettiklerini şu sözlerle açıklamıştır:

"Evet biliyor, anlamını da biliyor. Bir ezan sesi duyduğu zaman olabilir ya da mesela bir ortamın oluşmasına gerek yok; bir anda arabada giderken tekrar ettiğini duyuyoruz ya da ev içerisinde birimiz başladığı zaman..." (V1)

"Biliyor, söylüyor. Burada öğrendi, sürekli dilinde. Bir yere alışverişe gidiyoruz, sürekli söylüyor." (V13)

Bazı veliler ise (V3, V4, V5, V6, V7, V8, V10, V11, V12, V15, V16) çocukların Kelime-i Tevhid ve Kelime-i Şehadeti daha çok ebeveynin teşviki ile tekrar ettiklerini, çocuklarının kendiliğinden sıkça dile getirmediklerini aktarmıştır. Örneğin V3,

çocuğunun bu kavramları sure tekrarlarını gerçekleştirirken ebeveynin isteği üzerine tekrar ettiğine dair görüşünü şu ifadelerle paylaşmıştır:

“Biliyor evet. Pek tekrar ettiğini söyleyemeyeceğim. Sure tekrarlarına, geçmişe dönük; ‘Kelime-i Tevhid’i, Kelime-i Şهادetı söyler misin?’ diyorum o zaman biliyor, söylüyor ama gün içerisinde tekrarı pek olmuyor.”

V15 de aynı şekilde çocuğunun yönlendirme ile tekrar ettiğini şöyle açıklamıştır:

“Biliyor evet. Yani Kelime-i Şهادet/Tevhid’i ben ona sorarsam tekrar edip söylüyor ama sormadığımda besmele gibi sürekli bir işin arasında söylemiyor. ‘Söyler misin Kelime-i Şهادetı neydi?’ ya da sırayla ‘Hadi baştan bir ezberleri tekrar edelim’ dediğim zaman geri dönütü alıyorum.”

Bazı veliler ise (V7, V11) görüşlerinde çocukların Kelime-i Tevhid ve Kelime-i Şهادetı söyleyebildiklerini, ancak kavramsal olarak ayırt etmekte sıkıntı yaşayabildiklerini vurgulamıştır. Bu durumu ifade eden veliler görüşlerini şu şekilde bildirmiştir:

Yani hani “Gel tekrardan Kelime-i Tevhid’i söyle.” “Hadi gel Kelime-i Tevhid’i söyle.” söylüyordu. Aslında isimleriyle bilmiyor. Kelime-i Tevhid dediğimde değil de “La ilahe illallah...” Onunla başlayanı dediğimde getiriyor. Ya da “Eşhedü enla...” onun da devamını getiriyor. Şu anda ilk baştaki kadar sıklıkla tekrarlanmıyor ama arada bir hatırlatıyoruz. (V7)

Biliyor ama “Kelime-i Şهادetı getir kızım.” dediğimde “Eşhedü en lâ ilâhe illâllah ve eşhedü enne Muhammeden abdühû ve rasûlüh.” diyemiyor. Kelime-i Tevhit dediğimizde “La ilahe illallah” diyebiliyor ama Kelime-i Tevhid olarak onun olduğunu bilmiyor. Siz başladığınızda devamını getiriyor ama “Kelime-i Şهادetı getir kızım.” dediğimde getiremiyor. (V11)

V9 ve V14 ise çocuklarının bu kavramları bildiğine ancak çok sık tekrar etmediklerine dair görüşleri şöyledir:

“Yine aynı bahsettiğim gibi oyun oynarken... Her gün etmez. Tekerleme gibi, çocuklar bazı tekerlemeleri tekrar ederler ya onun şu an dilinde onlar var. Onları gün içinde tekrar ettiği için akşamda oyun oynarken diline onlar geliyor yani.” (V9)

“Şöyle; dua olarak onda değiliz, çok sık tekrarladığını söyleyemem.” (V14)

“Dini Bilgi ve Pratiklerin Yansıması” ana temasının ikinci alt teması “Dini Bilginin Ailede ve Sosyal Ortamda Kullanımı”dır. Bu alt temayı; dini bilginin aile içerisinde paylaşıma durumu, dini davranışta aile bireylerini yönlendirme, dini bilginin sosyal ortamda aktarımı ve dini bilgiyi oyunlaştırma kodları oluşturmaktadır.

Dini bilginin aile içerisinde paylaşılma durumuna ilişkin verilerde, genel olarak veliler çocukların Kur’an kursunda edindikleri dini bilgi ve kazanımları aile içerisinde paylaştıklarını dile getirmiştir. Bu paylaşımların bazı çocuklarda kendiliğinden gerçekleştiği, bazılarında ise ebeveynlerin soru ve yönlendirmeleriyle ortaya çıktığı görülmüştür. Nitekim V1’in, çocuğunun İslam’ın şartlarına ilişkin yaptığı etkinliği eve getirerek aile içerisinde anlattığına dair sözleri örnek gösterilebilir:

Evet, onunla ilgili yaptığı etkinlikleri eve getirdiği zaman, elini çizmişti, beş parmak ve İslam’ın şartı beş... Bunların neler olduğuna dair bir etkinlik vardı. Onu mesela evde gelip bize anlattı. İslam’ın şartının beş olduğunu, neler olduğunu, bize de bunu aktardı ev ortamında.

Benzer şekilde V15, çocuğunun Allah’ın yaratması ile ilgili öğrendiği bilgiyi aile ortamında paylaştığını belirtmiştir:

Mesela bazen diyor ki: “Allah arıları yaratmış, bize bal yapsın diye.” Hatta bu konuyu işlemişlerdi ve eve gelince normalde ben ona asla bal yediremiyordum. Hemen ballı süt içmek istedi. “Anne, bal kat çünkü ben artık balı seveceğim. Çünkü arılar bizim için bal yapıyor. Allah arıları bal yapsın diye yaratmış.” diye söylemeye başladı.

V16 ise çocuğunun Peygamber Efendimizin (sav) hayatına ilişkin paylaştığı bilgileri şu şekilde açıklamıştır:

Mesela Peygamber Efendimizin ailesinden bahseder. “Peygamber Efendimiz böyle yapıyormuş.” Kedileri çok sever mesela böyle bulduğu gördüğü bütün kedilere “Müezza” ismini veriyor Peygamber Efendimizin kedisiymiş diye. Böyle çok Peygamber Efendimizle alakalı duyuyorum yani. Fil olayından bahseder, sürekli onu anlatır, evde örnekler verir.

Bununla birlikte bazı veliler (V2, V4) çocuklarının kursta öğrendikleri bilgileri aile içerisinde yeterince paylaşmadığını ifade etmiştir. V2 çocuğunun okulda yaşadıklarını anlatma konusunda isteksiz olduğunu şu sözlerle dile getirmiştir:

“Açıkçası benim oğlumda biraz şu var: Okuldan geldikten sonra çok ne yaptıklarını anlatmaz. Bazı çocuklar vardır ya, okuldan gittikten sonra ‘Anne şunu yedik, şunu yaptık.’ ben oğlumda bunu hiç görmedim. Zorla, cımbızla ağzından laf alırım.”

V4 ise şu ifadeleri aktarmıştır:

Okulu çok fazla eve getirmiyor... Benim sırrım gibi, paylaşmıyor. Zaten mesela biz sabah bırakıp akşam alıyoruz ya çok da fazla bir aralığımız olmuyor. İşte yemek yiyor, kaldırıyor; o saati oyunlarla geçirmek istiyor. Sadece Kur'an dersini yarım saat okuyoruz. Onu şimdi bir görev gibi görüyor bence hani o sırada okulla ilgili hani bir şey istemiyor.

V7 ise çocuğunun öğrendiği bilgileri ev ortamında doğrudan paylaşmadığını, daha çok oyun oynarken tekrar ettiğini belirtmiştir:

Temel olarak öğrendiklerini tesadüf, oyun esnasında ya da başka bir şeyle uğraşırken... Yani bizimle direkt paylaşmıyor. Ben tesadüfen oyun esnasında o tekrar ederken fark ediyorum. Çünkü paylaşma yok. Belki biraz üzerine düşmekle alakalı. Belki düşmüyoruz, düşmüyoruz. Belki bizimle alakalıdır, bilmiyorum. Ama ben sorduğumda tekrar etmiyor.

Dini davranışta aile bireylerini yönlendirme kodunu oluşturan görüşlere bakıldığında, velilerin bir kısmı (V2, V6, V8, V12, V13, V14) çocuklarının öğrendikleri dini bilgileri sadece kendi davranışlarına yansıtmakla kalmayıp, aile üyelerini de yönlendirdiğini vurgulamıştır. Örneğin V12, çocuğunun ablaları ile olan bilgi paylaşımını şu ifade etmiştir:

“Mesela ‘Zemzem suyunu ayakta içeceğim’ Kibleye dönüp, ablalarına da ‘Siz de böyle yapın, böyle içilmesi gerekiyor.’ diye anlatıyor.”

Aynı şekilde V8 de bu durumu şu sözlerle açıklamıştır:

“Kuzenine, ‘Bak, besmeleyle başlamalısın, bağırarak konuşmamalısın, Kur'an öğrenmelisin, duaları öğrenmelisin çünkü bizim minik aklımız var.’ diyor.”

Dini bilginin sosyal ortamda aktarımına dair veriler kapsamında, V1, V8 ve V14 çocuklarının öğrendikleri bilgiyi sadece aile içerisinde değil, sosyal çevre ve arkadaş ortamında da aktardıklarını belirtmiştir. Bu duruma ilişkin V1'in görüşü şu şekildedir:

“Yemek yerken restoranda bile sesli yemek duaları yapıyor. Eûzû Besmele’yi çekiyor ya da mesela dün gittiğimiz zaman, mevlitlerde söylediğimiz ‘Allahümme salli alâ...’ salavatı sesli bir şekilde tekrar ediyordu.”

Dini bilgiyi oyunlaştırma kodunda ise V14 çocuğunun öğrendiği bilgileri oyun yoluyla uygulayarak aile içerisinde aktardığını şöyle örneklemiştir:

“Mesela bazen şey yapıyor; atletini giyinirken kolunun altında bırakıyor, ‘Biliyor musun ben ihrama girdim, erkek hacı oldum’ gibi gün içerisinde oyunlaştırıyor bunu.”

“Dini Bilgi ve Pratiklerin Yansıması” ana temasının üçüncü alt teması “Peygamber Örnekliğinin Kullanılması”dır. Bu alt temayı; Muhammed’ül Emin kavramını bilme, Peygamber davranışlarını bilme/içselleştirme ve Peygamberi model alma kodları oluşturmaktadır.

Muhammed’ül Emin kavramını bilme durumuna ilişkin veriler incelendiğinde, velilerin önemli bir kısmı (V1, V2, V4, V5, V7, V9, V10, V11, V13, V14, V15, V16) çocuklarının bu kavramı açık ve doğrudan tanımlayamadığını belirtmiştir. Nitekim V11 bu durumu “Söyleyemez diye düşünüyorum ya da gelmediler henüz o konuya.” şeklinde ifade ederken, V9 ise “Bence söyleyemez.” ifadelerini kullanmıştır.

Bazı veliler (V4, V5, V10, V15) çocukların Hz. Muhammed’in Peygamber olduğunu söyleyebileceğini, ancak Muhammed’ül Emin kavramını açıklamakta zorlandığını dile getirmiştir. Örneğin, V10 bu durumu şu sözlerle açıklamıştır:

“Yani ‘Emin’ de yapamaz. Peygamberimiz deyince belki yapabilir, salavat getirebilir ama ‘Muhammed’ül Emin’ olarak herhalde o tarz bir şey öğrenmediği için yapamaz yani.”

V15 ise çocuğunun Muhammed’ül Emin kavramını söyleyip söyleyememe durumunu “Muhammed dersek ‘Bizim Peygamberimizdir’ der. Muhammed’ül Emin olarak bilir mi onu çok bilmiyorum.” şeklinde belirtmiştir.

Bununla birlikte velilerin bir kısmı ise (V3, V6, V8, V12) çocuklarının “emin” kavramını güvenilirlik, yalan söylememe ve emanete sahip çıkma şeklinde davranış örnekleri üzerinden gösterdiklerini aktarmıştır. Örneğin V8, çocuğunun, “Peygamberimizin olduğunu söyler bence. Bazen mesela bir şeyi yaptım ya da yapmadım diyorlar ya o zaman diyor ‘Şaka yaptım, şaka yaptım. Peygamberimiz hiç yalan

söylemezmiş. Benim de yalan söylememem gerekiyor.’ falan diyor.” şeklindeki ifadelerinden bahsetmiştir.

V3 ise bu durumu “Söyler: ‘Muhammed’ül Emin.’ Kardeşi mesela evde bir olay yaşadık diyelim: ‘Yalan söylüyorsun, yalan söyleme. Hayır, yalan söylemek günah. Efendimiz de yalan söylemez. O Muhammed’ül Emindi.’ sözleriyle paylaşmıştır.

Peygamber davranışlarını bilme/içselleştirme durumuna ilişkin veriler incelendiğinde, velilerin bir kısmı (V1, V3, V4, V6, V7, V8, V11, V12, V14, V16) çocuklarının Peygamber davranışlarını bildiğini, bu konuda örnekler verdiğini ve uygulamaya çalıştıklarını vurgulamıştır. Nitekim V6 bu durumu şu sözlerle açıklamıştır:

Tabii ki, kesinlikle veriyorlar ve uyguluyorlar. Mesela; mutlaka su içerken otururlar, yemek yerken birbirimizi bekleriz. Mesela, ekmek konusunda kesinlikle yere düşmemesi, düşerse alınması konusunda, Kur’an-ı Kerim’in yukarıda durması konusunda, namaz kılarken kişinin önünden geçilmemesi konusunda... Daha çok örnek var yani Kur’an kursuna başladıktan sonra çok fazla aşırı biz de bunu hissedebiliyoruz evde de.

Benzer şekilde V16 da “Evet uygulamaya çalışıyor. Özellikle sünnetleri oturarak yemek yiyeyim hatta dün, ‘Sadece ayakta içebildiğimiz zemzemmiş onu öğrendim.’ dedi. Oturarak yiyip içmeye dikkat ediyor, besmele çekmeye dikkat ediyor, uyurken sağ tarafına yatmaya dikkat ediyor, özen gösteriyor.” ifadelerini kullanmıştır.

Bazı veliler ise (V2, V5, V9, V10, V13, V15) çocuklarının Peygamberimizin davranışlarını bildiğini, bu davranışları söylediğini ancak davranışlarına yansıtmakta sınırlı olduklarını aktarmıştır. Örneğin V5 bu durumu şu ifadelerle vurgulamıştır:

“Anne, su içerken besmele çekmeliyiz.” İşte “Evden çıkarken sağ ayağımızla çıkmalıyız.” diye bazen böyle kendisi arada bir ekleme yapıyor. Yok, sadece söylüyor. Uygulama da inşallah zamanla olacak.”

V13 ise çocuğunun Peygamberimizin davranışlarına ve ailesine dair bilgi sahibi olduğunu şu sözlerle açıklamıştır:

“Peygamberimizin annesi Âmine’ydi.” deyip bitiriyor. ‘Merhametliydi, hayvanlara merhametliydi.’ diyor. Kediyi seviyor, zaten seviyordu. ‘Peygamberimiz merhametliydi.’ diyor mesela o kadar.”

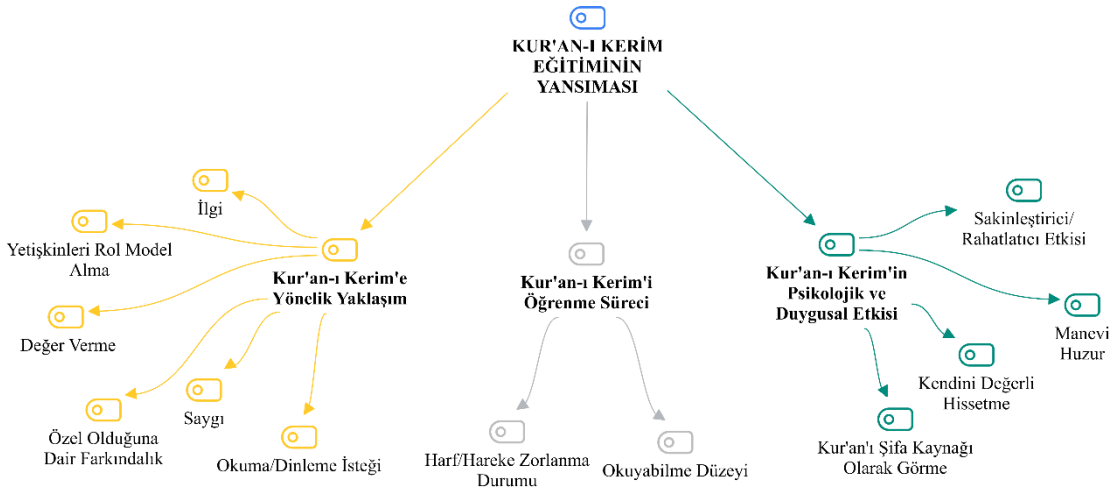
Peygamberi model alma koduna bakıldığında, bazı veliler (V4, V12, V14, V16) çocuklarının Peygamberimizi model aldığını ifade etmiştir. Bu duruma V14'ün sözleri örnek gösterilebilir:

Mesela, “Peygamberimiz kedilere şefkat gösterirmiş, hayvanlara vurmamamız gerekiyormuş, arkadaşlarımızın bizden emin olması gerekiyormuş.” gibi güncelliğe, özellikle Peygamberimizin hayatına doğru orantılı olarak burada bir şey işliyorlarsa onu da hayatına kattığını görüyorum. Ya da “Peygamberimiz ayakta su içmiyormuş, biz de böyle yapmalıyız.” gibi onu da hayatına adapte ettiğini görüyorum ve biz unuttuğumuz zaman bizi de uyarıyor. Mesela ben de o çok dikte değil de Ezan okunuyor, çok günah kavramlarından korkutma değil de bunu yaparsak daha iyi olur mantığında; Ezan okunurken yemek yemeyelim, vücudumuza zararlı olur.” vb. bu tarz gündelik hayatta.

3.2. Ana Tema 2: Kur'an-ı Kerim Eğitiminin Yansıması

Araştırmamızın ikinci ana teması “Kur'an-ı Kerim Eğitiminin Yansıması”dır. Bu ana temaya ait alt tema ve kodlar Şekil 3.4'te verilmiştir:

Şekil 3. 4: Kur'an-ı Kerim Eğitiminin Yansıması Ana Teması, Alt Temaları ve Kodları

Şekil 3.4'te görüldüğü üzere “Kur'an-ı Kerim Eğitiminin Yansıması” ana teması üç alt temadan oluşmuştur. Bu alt temalar; “Kur'an-ı Kerim'e Yönelik Yaklaşım”, “Kur'an-ı Kerim'i Öğrenme Süreci” ve “Kur'an-ı Kerim'in Psikolojik ve Duygusal Etkisi” şeklinde isimlendirilmiştir.

“Kur’an-ı Kerim Eğitimin Yansıması” ana temasının ilk alt teması olan Kur’an-ı Kerim’e Yönelik Yaklaşım; ilgi, yetişkinleri model alma, değer verme, özel olduğuna dair farkındalık, saygı ve okuma/dinleme isteği kodlarından oluşmaktadır.

İlgi koduna yönelik veriler incelendiğinde, genel olarak çocukların Kur’an-ı Kerim’e karşı ilgi, merak ve heves gösterdikleri dikkat çekmiştir. Bu duruma ilişkin V4, çocuğunun harflere olan ilgisinden dolayı Kur’an-ı Kerim’e karşı da ilgi duyduğunu şu şekilde açıklamıştır:

Sevgisi arttı ve farklı bir yazı dili olmasından dolayı, benim oğlumun harflere, rakamlara ve görsel sembollere çok ilgisi var. Kur’an-ı Kerim’deki Arapça harfler onun çok ilgisini çekti. Bunları birleştirip okumak da onun için büyük bir başarı oldu. Hani okuma zaten birinci sınıfa göndersem gidecek yaşta, alıyordu Milli Eğitim ben istemedim. Okumadaki o hevesini burası çok güzel doyurdu, Kur’an çok güzel doyurdu, ilgisi çok.

Benzer şekilde V16 da çocuğunun harflere ilgisini şu sözlerle aktarmıştır:

“Zaten böyle merakı vardı, Arap harflerini soruyordu öncesinde de. Buraya başlayınca severek öğretildi. Bu bizim için gerçekten çok önemli oldu.”

V13 de bu duruma ilişkin ifadelerini, “İnanılmaz meraklı, seviyor, her gördüğü yerde Kur’an harflerini tanıyor, tek tek söylüyor ve inanılmaz güzel.” şeklinde paylaşmıştır.

Yetişkinleri model alma durumuna bakıldığında, bazı veliler (V1, V7) çocuklarının Kur’an-ı Kerim’e yönelik ilgisinin oluşmasında çevresindeki bireylerin etkisinin olduğunu belirtmiştir. Nitekim V1, çocuğunun yetişkin bireylerin Kur’an-ı Kerim okumasına şahit olduğunda kendisini daha büyük hissettiğini ve yetişkinler gibi okumak istediğini şu şekilde aktarmıştır:

Yetişkinlerin elinde ya da bizim evde Kur’an okuduğumuz anlara şahit olduğunda, kendisini de daha büyük hissediyor. Çünkü anne-babanın, yetişkinlerin elinde var, çocukların elinde Kur’an-ı Kerim yok. Yani kendini daha iyi hissediyor. Kur’an-ı Kerim’e karşı daha böyle bir sempati oluştu, ilgi oluştu. Bir an önce normal bir yetişkin gibi Kur’an-ı Kerim okumak istiyor.

Benzer şekilde V7 de çocuğunun taklit davranışını “Ben Kur’an okurken mesela normalde küçük bir cüzünü alır, yanıma gelirdi. Muhakkak benim dediğim gibi tekrar etmeye çalışırdı. Yani o taklidi vardı.” şeklinde dile getirmiştir.

Değer verme koduna ilişkin görüşler incelendiğinde ise, bazı veliler (V1, V6) çocuklarının Kur’an-ı Kerim’e değer verdiklerini, aynı zamanda Kur’an-ı Kerim’e karşı diğer kitaplardan farklı bir önem gösterdiklerini aktarmıştır. Örneğin V1’in, “Ona değer veriyor, saygı gösteriyor. Dokunacağı zaman diğer kitaplarına zarar verirken ya da kenara bırakırken sert bir şekilde bırakabiliyorken, Elif-Ba kitabı olsun, Kur’an kitabına karşı daha hassas, daha saygılı davranıyor.” sözleri dikkat çekicidir.

Benzer şekilde V6 da bu durumu şu sözlerle açıklamıştır:

“Kur’an’ın kelamının Allah kelamı olduğunu, yani Allah sözü olduğunu, Allah ile ilişkilendirmiş durumdalar. Onun için Elif-Ba’larına bile değer veriyorlar. Mesela; yere koymama, yukarıda tutma tarzında onların genelde hareketleri var.”

Kur’an-ı Kerim’in özel olduğuna dair farkındalığa ilişkin verilere bakıldığında, bazı veliler (V1, V3, V4, V6, V7, V8, V9, V10, V11, V12, V13, V14, V15, V16) çocuklarının Kur’an-ı Kerim’in özel olduğunu fark ettiklerini dile getirmiştir. Nitekim V13, çocuğunun Kur’an-ı Kerim’in özel bir kitap olduğunu fark ettiğini, aynı zamanda onu yanından ayırmak istemediğini şu sözlerle ifade etmiştir:

“Farkında ama her yere onu taşımak istiyor. Yatağına bile onu getirip, onunla yatmak istiyor.”

V8 de çocuğunun farkında olduğunu, “Evet, ‘O bizim özel kitabımız diye söylüyor.’ şeklinde paylaşmıştır.

Bazı veliler ise (V2, V5) çocuklarının henüz Kur’an-ı Kerim’i özel bir kitap olarak fark etmediklerini dile getirmişlerdir. Bu durumu V2, “Ayrı bir kitap olarak gördüğünü düşünmüyorum.” sözleriyle açıklarken, V5 de aynı şekilde “Hayır, bence değil.” ifadelerini kullanmıştır.

Saygı koduna ilişkin veriler incelendiğinde, velilerin bir kısmı (V1, V4, V6, V7 V9, V12) çocuklarının Kur’an-ı Kerim’e karşı saygıyla yaklaştığını gözlemlediklerini belirtmiştir. Örneğin V4’ün şu sözleri dikkat çekicidir:

“Evet, ‘Onu oraya koyamazsın anne, onun üzerine bir şey koyamazsın anne.’ diye saygısı var.”

V12 ise çocuğunun Kur’an harflerine yönelik davranışını şu şekilde aktarmıştır:

“Bisküvi paketlerindeki Arapça yazıları bile ‘Bunlarda Kur’an yazısı, bunları yere atmayalım.’ Bunları okumaya çalışıyor, harfleri birleştirmeye çalışıyor. Tabii ki de saygı çok ön planda.”

Okuma/dinleme isteğine ilişkin verilerde ise velilerin tamamı çocuklarında Kur’an-ı Kerim okuma veya dinleme isteği oluştuğunu gözlemlemiştir. Nitekim V3, çocuğunun okuma isteğini şu sözlerle dile getirmiştir:

“Kendisi de istekli. ‘Dersimi okuyalım mı?’ diyor bazen.”

V15 de çocuğunun okuma isteğini şu şekilde ifade etmiştir:

Evet, çok fazla gözlemliyorum. O yüzden mesela bir an önce harfleri bitirmek istiyor. Geçen gün alıp eline o cep Kur’an’ını alıp... Zaten küçük yazılı, başladığında ondan okuyamaz ama okuyamadığında çok üzüldü. Fâtiha Sûresini ezberlemişti, o ilk sayfasını açtım. “Bak, burada senin bildiğin bir şey yazıyor.” dedim. Açtı, orayı kendi kendine okumaya çalıştı.

“Kur’an-ı Kerim Eğitiminin Yansıması” ana temasının ikinci alt teması “Kur’an-ı Kerim Öğrenme Süreci”dir. Bu alt tema; okuyabilme düzeyi ve harf/hareke zorlanma durumu olmak üzere iki koddan oluşmaktadır.

Çocukların Kur’an-ı Kerim’i okuyabilme düzeylerine bakıldığında, bazı veliler (V1, V2, V5, V6, V7, V8, V9, V11, V13, V15) çocuklarının henüz Kur’an-ı Kerim’e geçemediklerini, Elif-Bâ harflerini öğrendiklerini belirtmiştir. Bu duruma ilişkin V13 şu ifadeleri kullanmıştır:

“Bilmiyor, harfleri tanıyor şu an.”

Bazı veliler ise (V3, V4, V10, V12, V14, V16) çocuklarının Kur’an-ı Kerim okuyabildiklerini, bu kursta ikinci seneleri olduğunu ifade etmiştir. Bu durumu V10, “Yani şu an seri bir şekilde değil ama okuyabiliyor. 1. cüzü bitirmek üzereyiz. İkinci senemiz bizim bu sene. Geçen sene de gelmişti, ikinci senemiz olduğu için çok güzel öğrendi.” sözleriyle aktarmıştır.

Benzer şekilde V16 da çocuğunun Kur'an-ı Kerim okumayı bildiğini şu şekilde belirtmiştir:

“Evet, geçen sene geçti öğrendi. Yani daha başlangıç düzeyinde diyebiliriz. Çok hızlı bir şekilde değil ama böyle yanlış olmuyor, yavaş yavaş tane tane okuyabiliyor.”

Aynı şekilde V3 de çocuğunun Kur'an-ı Kerim'i okuyabildiğini şöyle açıklamıştır:

Evet, geçen yıl öğrenmişti. Düzeyini nasıl söyleyeyim... Hoca okumasını gayet düzgün buluyor. Seri, harfleri gayet iyi tanıyor, harf yanlışsı yok. 'Ufaktan tecvit kurallarına başlayabiliriz.' diye not yazmıştı hocası. Tecvit kurallarına ufaktan başlayacaklar, Tecvitli okumaya daha doğrusu.

Kur'an-ı Kerim öğrenme sürecinde çocukların harf/hareke zorlanma durumlarına ilişkin veli görüşleri incelendiğinde, velilerin bir kısmı çocuklarının bazı harflerde ve hareketlerde zorlandığını ifade etmiştir. Örneğin V15 çocuğunun Kur'an-ı Kerim'i doğru okuyabildiğini ancak bazen harflerde karışıklık yaşadığını şu şekilde paylaşmıştır:

Doğru okuyabiliyor. Harekelerin hepsini doğru okuyor, hareketlerde hiç zorlanmadı. Ama harflerde 'de' harfi var, 'dad' harfi, işte 'te' harfi... Bunların hepsi birbirine benzer. Özellikle mesela. 'se'ler işte, 'sin' harfi, 'se' harfi. Diyor ki: 'O da se, bu da se, neden iki tane var?' O konuda biraz karıştırıyor.

Öte yandan V6 da çocuklarının boğaz harflerinde zorlandıklarını, “Harekeli şekilde bütün harfleri okuyabiliyorlar. Var, çıkacak harfler özellikle ‘ayn, ğayn, ha’ gibi boğaz harflerinde evet biraz zorlanıyorlar.” sözleriyle aktarmıştır.

Benzer şekilde V7, çocuğunun başlangıçta bazı harflerde zorluk yaşadığını ancak bu durumun sonraki süreçlerde düzeldiğini şu şekilde belirtmiştir:

Harekelerde hiç zorlanmadı. Yani o harekenin harfe geldiği zaman nerede olması, o harfi nasıl çıkaracağını biliyor. İlk öğrendiği zamanlarda 'te' harfinde aşırı zorlanmıştık niyeyse bilmiyorum. 'se'yi 'cim'i geçtik, baya bir harfi geçtikten sonra bile 'te' de hâlâ böyle muallaktaydı. Ama şimdi oturdu.

“Kur'an-ı Kerim Eğitiminin Yansıması” ana temasının üçüncü alt teması “Kur'an-ı Kerim'in Psikolojik ve Duygusal Etkisi”dir. Bu alt temayı; kendini değerli hissetme, sakinleştirici/rahatlatıcı etkisi, manevi huzur hissetme ve Kur'an'ı şifa kaynağı olarak görme olmak üzere dört kod oluşturmuştur. Söz konusu alt tema altında genel olarak

incelendiğinde veliler görüşlerinde, Kur'an-ı Kerim eğitiminin çocukların bilişsel gelişiminin yanında duygusal ve psikolojik yönlerine de etki ettiğini vurgulamışlardır. Nitekim V1 görüşünde çocuğunun Kur'an-ı Kerim okuyan birini gördüğünde kendini değerli ve iyi hissettiğini belirtmesi bu konuya bir örnek teşkil etmektedir.

Sakinleştirici/rahatlatıcı etkisi koduna bakıldığında ise V2 ve V4 çocuklarının Kur'an-ı Kerim dinlerken ya da okurken daha sakin olduklarını ve rahatlatıcı etkisi olduğunu aktarmıştır. Bu duruma V2'nin şu sözleri örnek verilebilir:

“Mesela ağladığı zaman falan açıp çok dinletirdim, sakinleşirdi. Şu anda da aynı şekilde bir dua açıp dinletsem dinler, sakinleşir.”

Kur'an-ı şifa kaynağı olarak görme ve manevi huzur hissetme kodlarına bakıldığında V1'in hem kendisi için hem de çocuğu için Kur'an-ı Kerim'in manevi bir huzur hissettirdiğini şu sözlerle dile getirmiştir:

Kur'an-ı Kerim hayatımızın bir parçası. Kendi bile okuduğu zaman o manevi huzuru yaşadığını düşünüyorum. İçsel huzuru yaşadığını düşünüyorum. En basitinden bir duayı okuduğu zaman, o duanın gücüne, duanın anlamına inandığı için, inanarak okuduğu için, hani böyle psikolojik olarak da ruh sağlığı açısından da daha iyi geleceğini düşünüyorum.

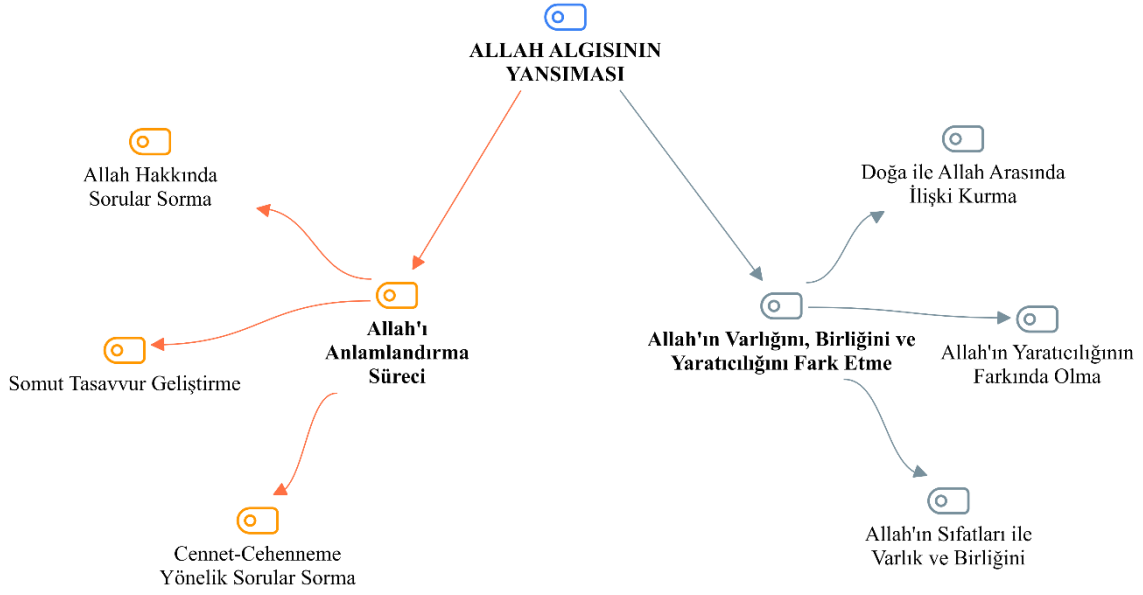
V4 de Kur'an'ı şifa kaynağı olarak gördüğünü ve aynı zamanda manevi olarak iyi hissettirdiğini, çocuğunun hastalık anlarında şifa ayetlerine yöneldiğini şu şekilde aktarmıştır:

“Hasta olduğunda ben ona şifa ayetleri falan dinletirim. Kendini çok kötü hissettiğinde onları açtırır. ‘Bunlar iyi geldi.’ der. Ona da inanır yani kendini iyi hisseder.”

3.3. Ana Tema 3: Allah Algısının Yansıması

Araştırmamızın üçüncü ana teması “Allah Algısının Yansıması”dır. Bu temaya ait alt temalar ve kodlar Şekil 3.5'te sunulmuştur:

Şekil 3. 5: Allah Algısının Yansıması Ana Teması, Alt Temaları ve Kodları

Şekil 3.5'te görüldüğü üzere “Allah Algısının Yansıması” ana teması iki alt tema altında toplanmıştır. Bu alt temalar; “Allah’ı Anlamlandırma Süreci” ve “Allah’ın Varlığını, Birliğini ve Yaratıcılığını Fark Etme” şeklinde isimlendirilmiştir.

“Allah Algısının Yansıması” ana temasına ait ilk alt teması “Allah’ı Anlamlandırma Süreci”dir. Bu alt temada; Allah hakkında sorular sorma, somut tasavvur geliştirme, Allah’ın büyüklüğünü anlamaya çalışma ve cennet-cehenneme yönelik sorular sorma kodları yer almıştır.

Allah hakkında sorular sorma koduna yönelik görüşler incelendiğinde, velilerin çoğunluğu (V2, V3, V4, V5, V6, V7, V10, V11, V12, V13, V15, V16) çocuklarının Allah kavramına dair merak geliştirdiklerini ve bu merakı soru yoluyla ifade ettiklerini vurgulamıştır. Bu konuda çocukların en fazla yönelttiği soruların “Allah nerede?”, “Allah’ı neden göremiyoruz?” “Allah bizi görüyor mu?” “Allah’ı kim yarattı?” gibi sorular olduğu anlaşılmıştır. Nitekim V10, çocuğunun yoğun soru sorma davranışını şu sözlerle açıklamıştır:

Çok çok fazla soruları var bu konuda. “Anne Allah bizi yarattıysa Allah’ı kim yarattı?” “Allah’ı neden göremiyoruz?” “Allah uçan bir şey mi?”, “Allah ayağımın altında mı?” “Allah anneannemde mi?” bu tarz sorularla çok karşılaşıyoruz. Burada okulda bir kitabımız vardı, beş seri şeklinde, onu alıp okuduk. Onun sonrasında soruları kesildi.

Benzer şekilde V6 da bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

“Allah nerede, niye yok, burada da var mı?” mesela onları çok uzatmadan kısa ve net cevaplar vererek cevaplamaya çalışıyorum diyeyim. Yani çok uzatmadan bazen ‘Anne kalbimizde mi Allah?’ ‘Evet kızım kalbimizde.’ diyorum, kapatıyorum.”

V3 ise çocuğunun aslında bildiği bilgileri çeşitli sorular yönelterek tekrar ettiğini şu şekilde aktarmıştır:

“Allah bir değil mi anne?”, İşte “O bizi görüyor.” falan bunları tekrar ediyor... “O insan gibi değil mi anne? Yemek yeme, içme gibi ihtiyacı yok mesela. O birdir, o zaten bizi hep görüyor, duyuyor, biliyor değil mi?” diyor. Yani hem biliyor hem de yine de onun bir teyidini istiyor gibi.

Diğer yandan V15 ise çocuğunun daha çok Allah’ın büyüklüğü hakkında konuşarak sorular sorduğunu şöyle paylaşmıştır:

Şu anda en büyük ilgi alanı: “Allah ne kadar büyük?”, “Allah bir tane mi?”, “İki tane olsaydı ne olurdu?” İşte böyle anlatıyoruz biz de sürekli. “O bir tane çünkü o en yüce, en büyük.” Allah kalbinin içinde yaşıyor zannediordu. “O zaman Allah küçüktür.” diyor. Sonra ben diyorum ki: “Hayır, kalbimizde sevgisi var. O bizi çok iyi tanıyor, biliyor. O aslında her yerde. O kadar büyük Allah. Çünkü gökyüzünü hep kaplıyor.” falan diye.

Somut tasavvur geliştirmeye ilişkin veriler incelendiğinde, bu konuda bazı veliler (V4, V15) çocuklarının Allah kavramından, insana yönelik ifadelerle bahsettiklerini aktarmıştır. Örneğin V15’in şu sözleri dikkat çekicidir:

Geçen insani sıfatlarla bahsetti, “Annecim Allah öyle bir şey değil. Yani şu an belki ileride daha iyi bunu anlayacaksın ama O çok güçlü bir kere. Onun gücü her şeye yeter; bir şey istediğinde dua ile ondan isteyebilirsin.” Diyorum. Ama o kafasında henüz tam oturmasa da onun ulvi bir yerde olduğunun, farklı olduğunun bir cazibesi var yani kavramın.

Cennet-cehenneme yönelik sorular sorma kapsamındaki verilerde ise V5 ve V14 çocuklarının günlük yaşamda cennet-cehennem konusunda konuşmaya ve sorular sormaya başladıklarını dile getirmiştir. Bu duruma ilişkin V5’in görüşleri şu şekildedir:

“Yalanla ilgili bir konuşma yapıyordum ben böyle kahvaltıda o zaman diyor: ‘Yalan söyleyen cehenneme mi girer?’ bu cennet-cehennem konusunu sormaya başladı şimdi.”

“Allah Algısının Yansıması” ana temasının ikinci alt teması “Allah’ın Varlığını, Birliğini ve Yaratıcılığını Fark Etme”dir. Bu alt temayı; Allah’ın sıfatları ile varlık ve birliğini bağdaştırma, Allah’ın yaratıcılığının farkında olma ve doğa ile Allah arasında ilişki kurma kodları oluşturmaktadır.

Allah’ın sıfatları ile varlık ve birliğini bağdaştırma koduna ilişkin verilerde, bazı velilerin (V1, V4, V14, V15) çocuklarının Allah’ın sıfatlarıyla O’nun varlığını ve birliğini birlikte ifade ettikleri görülmüştür. Veliler özellikle çocukların Allah’ın her şeyi görmesi, duyması, güçlü ve büyük olması gibi nitelikleri dile getirdiklerini açıklamıştır. Bu duruma V1’in şu sözleri örnek verilebilir:

“Anne sen okuldasin beni göremiyorsun, beni duyamıyorsun, ben de seni duyamıyorum telefonla konuşmadığımız zamanlar dışında. Ama Allah seni görüyor, beni görüyor, senin ettiğin duaları duyuyor, benim içimden söylediklerimi duyuyor. Çünkü Allah çok büyük, çok güçlü. İşte bizi Allah yarattı, her şeyi Allah yarattı; annemi, babamı, dedemi, arkadaşlarımı, bütün her şeyi Allah yarattı.”

Benzer şekilde V4 ise çocuğunun Allah’ı büyük bir güç olarak tanımladığını ifade etmiş ve görüşlerinde “Allah’ın büyük bir güç olduğunun farkında. Onunla ilgili sorularını sorarken çekinerek ya da aklına gelenin mantıklı olmadığını az çok kendisi bildiği zaman dikkatli soruyor.” sözlerine yer vermiştir.

Allah’ın yaratıcılığının farkında olma konusunda, velilerin büyük bir kısmı (V1, V3, V4, V6, V7, V8, V9, V10, V11, V12, V13, V15, V16) çocuklarının Allah’ı ‘yaratıcı, her şeyi yaratan’ olarak ifade ettiklerini belirtmiştir. Örneğin V9, çocuğu ile sohbet esnasında gerçekleşen konuşmasını şu şekilde paylaşmıştır:

“‘Sen ne kadar tatlısın, acaba sen baldan mı yapıldın?’ dedim ‘Hayır beni Allah yarattı.’ dedi.”

Benzer şekilde V8, çocuğunun bir yaratıcının var olduğunu bildiğini şu şekilde açıklamıştır:

“Allah’ın varlığını, bizi O’nun yarattığını biliyor ama o şekilde çok detaylı konuşmadık. ‘Allah yaratmış.’ diyor.”

V15 ise çocuğunun bu durumu daha somut örneklerle açıkladığını şöyle aktarmıştır:

“Bütün bu her şeyi Allah yarattı. Her şey Allah’ın. Dağları Allah yarattı.” diyor. Mesela bazen diyor ki: “Allah arıları yaratmış, bize bal yapsın diye.” Hatta bu konuyu işlemişlerdi ve eve gelince normalde ben ona asla bal yediremiyordum. Hemen ballı süt içmek istedi mesela. “Anne, bal kat çünkü ben artık balı seveceğim. Çünkü arılar bizim için bal yapıyor. Allah arıları bal yapsın diye yaratmış.” diye söylemeye başladı.

Doğa ile Allah arasında ilişki kurmaya yönelik veriler incelendiğinde ise çocukların Allah kavramını doğa üzerinden somutlaştırdıkları görülmüştür. Velilerin bir kısmı (V1, V3, V4, V6, V7, V8, V10, V11, V12, V13, V14, V15, V16) çocuklarının çiçek, hayvan, yıldız, yağmur ve gökyüzü gibi varlıklarla Allah arasında ilişki kurabildiklerini dile getirmiştir. Örneğin V14, çocuğunun gökyüzüne duyduğu ilgi üzerinden anlamlandırmaya çalıştığını “Mesela uzaya çok merakı var. ‘Ben astronot olacağım. Biliyor musun, uzayda yıldızlar kandilsiz askıda duruyor ama bunu kim yapar?’, ‘Güneş bizi ısıtıyor, ay bizi aydınlatıyor. Bunu Allah bu şekilde istemiş.’ Bunu söyleyebiliyor çünkü gezegenleri falan sayabiliyor.” sözleriyle aktarmıştır.

Benzer şekilde V11, çocuğunun doğadaki güzelliklerin bir rastlantı sonucu oluşmadığını anlayabildiğini şu şekilde dile getirmiştir:

“Ay ne kadar güzel bir çiçek, bunu kim yaptı? Bunu nasıl yarattı?” bu şekilde yaklaşıyoruz. Geçen seneden söylediğim gibi “Allah kavramı, Allah nerede? Allah bizi nasıl görüyor?” Bu şekilde, “Ne kadar güzel çiçek. Ne kadar güzel kuş şunun renklerine bak. Bunu çizen sanatçı, bunu yaratan sanatçı nasıl güzel” şeklinde çocuk soruyor. Çocuk gördüğü güzelliklerin rastlantı eseri olmadığının farkında.

Diğer yandan V2, V5 ve V9 çocuklarının henüz doğa ile Allah arasında bilinçli bir şekilde ilişki kurabilecek düzeyde olmadıklarını açıklamıştır. V2 bu durumu şöyle ifade etmiştir:

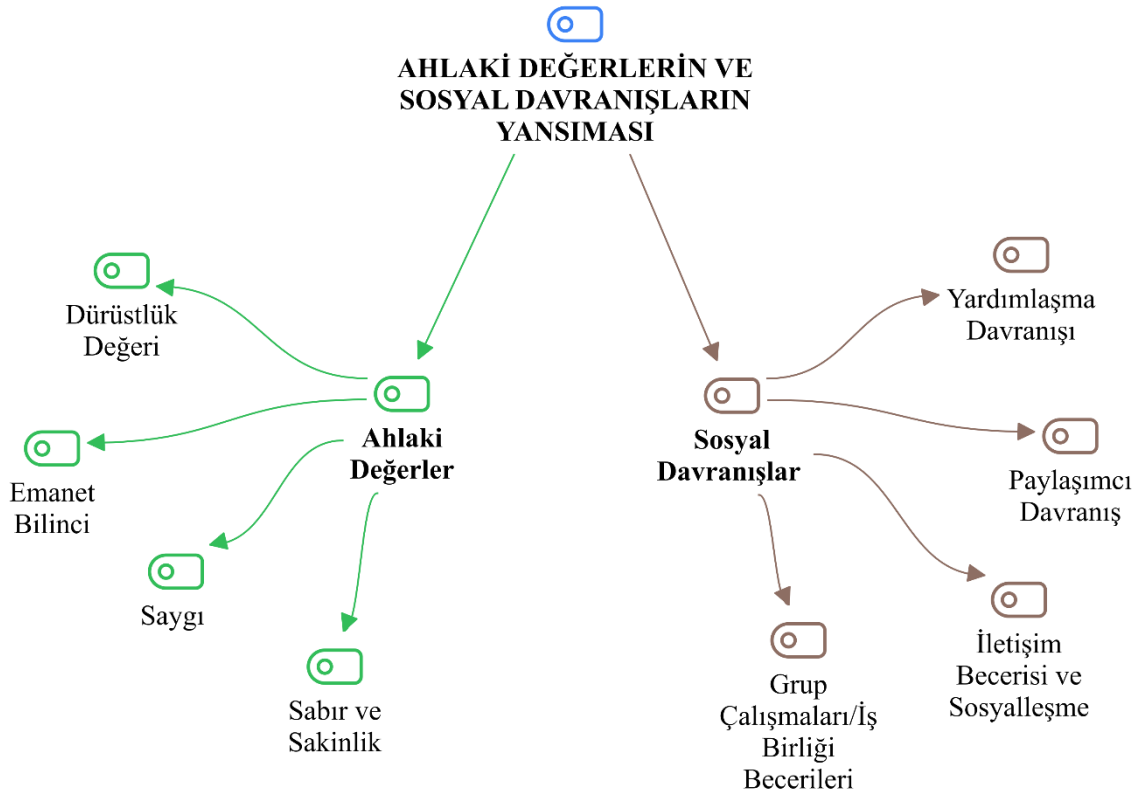
Yok, zannetmiyorum. Çünkü açıkçası bende böyle evde çok bu konularda bir fikrim olmadığı için çok bir şey yapmadım. Bu sene buraya geleceği için, burada daha iyi bilgi alır diye böyle konuşmalar geçirmedim; yanlış bir şey söylerim, yanlış yönlendiririm diye. O yüzden şu an bağdaştırabileceğini çok düşünmüyorum.

V9 ise bu konuya yönelik “Henüz değil, o kadar duygusal değil. O kadar farkındalığı olan bir çocuk değil.” ifadelerini kullanmıştır.

3.4. Ana Tema 4: Ahlaki Değerlerin ve Sosyal Davranışların Yansıması

Araştırmamızın dördüncü ana teması “Ahlaki Değerlerin ve Sosyal Davranışların Yansıması”dır. Bu ana temaya ait alt temalar ve kodlar Şekil 3.6’da verilmiştir:

Şekil 3. 6: Ahlaki Değerlerin ve Sosyal Davranışların Yansıması Ana Teması, Alt Temaları ve Kodları

Şekil 3.6’da görüldüğü üzere “Ahlaki Değerlerin ve Sosyal Davranışların Yansıması” ana teması, “Ahlaki Değerler” ve “Sosyal Davranışlar” olmak üzere iki alt tema altında ele alınmıştır.

“Ahlaki Değerlerin ve Sosyal Davranışların Yansıması” ana temasının ilk alt teması olan “Ahlaki Değerler” kapsamında velilerin görüşleri incelendiğinde, çocukların

Kur'an kursu eğitiminde edindikleri ahlaki değerlerin aile ortamında çeşitli davranışlarla ortaya çıktığı görülmektedir. Veliler çocukların dürüstlük, emanet, saygı, sabır ve sakinlik gibi değerlere yönelik farkındalık kazandıklarını, bu değerleri günlük hayatta daha sık ifade ettiklerini aynı zamanda davranışlarında da yansıttıklarını dile getirmişlerdir. Bu nedenle veriden hareketle dürüstlük değeri, emanet bilinci, saygı ile sabır ve sakinlik kodları oluşturulmuştur.

Velilerden bazıları (V1, V4, V8, V15, V16) dürüstlük değerine ilişkin görüşlerinde çocuklarının yalan söylemekten kaçındıklarını, bu durumu Peygamber Efendimizin hayatından örnekler vererek ilişkilendirdiklerini ifade etmişlerdir. Bu konuya ilişkin V1'in şu sözleri örnek gösterilebilir:

"Peygamberimiz hiç yalan söylemez. Hatta 'Peygamber Efendimiz' diye hitap ediyor. 'Hiç yalan söylemez, zaten yalan söylemek doğru bir şey değil. Her zaman doğruyu söylemeliyiz, dürüst olmalıyız.'"

Aynı şekilde V4 de çocuğunun yalan konusundaki hassasiyetini şu sözlerle dile getirmiştir:

"Hiç olmadık bir yerde söylediği bir şey, bizi de mesela biz bazen söylüyoruz evden çıkıyoruz annem arıyor, 'Gelmiyor musunuz?' 'Kapıdayız, gelmek üzereyiz.' falan 'Yalan söylüyorsun, Peygamber Efendimiz asla yalan söylemezdi.' diyor."

Saygı koduna bakıldığında ise, velilerin büyük bir kısmı (V1, V2, V3, V5, V6, V7, V8, V10, V12, V13, V14, V15, V16) çocukların büyüklerine ve çevresindeki diğer bireylere karşı daha saygılı bir tutum sergilediklerini dile getirmiştir. Veliler; selam verme, izin isteme, söz kesmeme ve büyüklerin ihtiyaçlarını fark etme gibi davranışların çocuklar tarafından daha fazla sergilendiğini belirtmiştir. Özellikle yaşlılara karşı duyarlılığın arttığı, bazı veliler tarafından ise (V8) engelli bireylere yönelik farkındalık geliştiği vurgulanmıştır.

Nitekim V2 çocuğunun büyüklerine karşı anlayışlı ve saygılı olduğunu belirterek, bu duruma ilişkin yaşadığı bir olayı şu şekilde aktarmıştır:

"Anne, büyüklerimize saygılı olmalıyız, küçüklerimize sevgili olmalıyız, yaşlılara yardım etmeliyiz." tarzında söylediğini duyuyorum ve bence faydasını da gördüm. Mesela geçen gün markette oldu bu: Marketteyiz, biz sıradayız,

arkamızda yaşlı bir teyze var. Oğlum hemen, “Anne, teyzeye yer verelim önce o geçsin, sonra biz ödeyelim.” dedi.

Benzer şekilde V6 ise ikiz çocuklarının yaşlılara karşı duyarlılığını, “Mesela, otobüse bindiğimizde ve yaşlıları gördüğünde mutlaka kendileri de küçük olmalarına rağmen, ayakta duramıyorlar mesela ama yer verme konusunda... Babaannelerini mesela bir yerden bir yere götürürken elinden tutarlar, babaanneleri düşmesin, bir zarar gelmesin diye.” sözleriyle ifade etmiştir.

V14 de bu duruma ilişkin, “Mesela, ‘Anne bu aralar çok kaba konuşuyorsun biliyor musun?’ diyor. ‘Neden?’ diyorum. ‘Ver dedin, verir misini unuttun.’ buna da dikkat ediyor ama buradaki ortamda bunu perçinlediğini, olumlu anlamda katkı sağladığını düşünüyorum.” ifadelerini kullanmıştır.

V8 ise görüşlerinde, çocuğunun kursta engellilere yönelik edindiği farkındalığın günlük hayat deneyimlerine yansıdığını şu şekilde belirtmiştir:

Çevresinde şöyle bir şey yaşadık: Engelli birisini gördük dışarıda, AVM’ye gitmiştik. Mesela görme engelliymiş. Kursumuza da görme engelliler geldiğinde, engelliler haftasında onlara saygı duymamız gerektiğini, onlarla dalga geçmememiz gerektiğini falan söyledi. O benim çok hoşuma gitmişti. En azından onlar için o farkındalık oluşmuş yani.

Bazı veliler ise (V4, V11) çocuklarının saygıya yönelik davranışında kurs öncesi ve sonrası arasında belirgin bir farklılık gözlemleyemediklerini belirtmiştir. Bu velilerin ifadeleri dikkat çekicidir:

Bunda bariz bir şey gözlemlediğimi söyleyemeyeceğim. Evet, çok iyi saygısı gelişti diyemeyeceğim. Önceki nasıldıysa şimdide öyle. Yakın büyüklerine tabii ki şımarıyor ama dışarıdan tanımadığı büyüklerine saygı duyar. Ama onu burayla çok bağdaştıramayacağım. Yani normal kendi düzeyinde. Nasıldıysa öyle gidiyor. Artı ya da eksi bir şey olmadı o konuda. (V4)

Benim kızım biraz değişik, benim kızım biraz farklı. Bir saygısızlığı yok çok şükür. Bir problemi yok öyle kaba davranışı yok, kötü söz ağzından çıkmaz ama buraya geldikten sonra büyük bir yumuşama oldu mu, sanmıyorum. Hani ben gözlemleyemedim belki de. Kızımın doğuştan itibaren kişiliğinde bir sertlik var. Abisiyle özellikle büyük bir çatışma içerisindeler. Pek yumuşadığını düşünmüyorum açıkçası. (V11)

Sabır ve sakinliğe yönelik veli görüşlerine bakıldığında ise, bazı veliler (V1, V2, V14) çocuklarının Kur'an kursunda almış oldukları eğitim sonrası daha sabırlı ve sakin bir tutum sergilediklerini aktarmıştır. Örneğin V1 bu duruma ait görüşlerinde şu ifadeleri kullanmıştır:

“Sabrı öğrendi, sakinlik mesela. Eminim bu kursta anlatılıyordur. Daha böyle sakin, daha sabırlı.”

Aynı şekilde V2 de çocuğunun eğitim almadan önceki haline göre daha sakin olduğunu şu sözlerle aktarmıştır:

“Açıkçası benim çocuğum biraz daha hırçın bir çocuktı, yalan söylemeyeyim. Ama şu an biraz daha durulduğunu hissediyorum.”

V14 de sabır ve sakinlik konusundaki olumlu etkilerini “Mükemmeliyetçi yapısı var. Bende biraz telkin ediyorum ama kendisi hızlı erkek olmasına rağmen, arkadaşını beklerken sabırlı veya sakin olma anlamında pozitif olarak etkiledi.” şeklinde paylaşmıştır.

Emanet bilincine ilişkin bulgularda ise veliler (V3, V4), çocuklarında emanet kavramına yönelik farkındalık oluştuğunu ve çocuklarının emanet bilincini günlük hayatlarında somut bir şekilde davranışlarıyla sergilediklerini aktarmıştır. Bu veliler, çocuklarının kendilerine ve arkadaşlarına ait eşyaları emanet olarak ayırt edebildiklerini ve bu eşyaların korunması konusunda sorumluluk bilinci oluşturdıklarını dile getirmiştir. Bu duruma bazı velilerin görüşleri örnek gösterilebilir:

“İşte ona bir şey emanet ettiğinde mesela, oyuncakını bana emanet ediyor, kardeşime verme. ‘Yok vermiyorum diyorum.’ İşte ‘Emanetli mi?’ diyorum, ‘Evet, Efendimiz de Muhammed’ül Emin’miş; emin, güvenilir bir insanmış. Herkes ona güvenirmiş.’ diyor.” V3

Dün arkadaşı ona bir kulaklığını vermiş, emanet olarak vermiş. “Ben sana güveniyorum, bunu sana emanet ediyorum. Götür, bana geri getirirsin. Ben biliyorum ki sen geri getirirsin.” demiş. Dün mesela öğretmenini aradım haber vereyim dedim. dedim ki, “Arkadaşı hediye...” dedi ki, “Hayır anne, o hediye değil. Hediye olarak verilmedi bana, emanet olarak verildi.” (V4)

“Ahlaki Değerlerin ve Sosyal Davranışların Yansıması” ana temasının ikinci alt temasını ise “Sosyal Davranışlar” oluşturmaktadır. Bu alt temadaki veriler incelendiğinde, çocukların Kur’an Kursu eğitim sürecinde edindikleri sosyal davranışların aile ortamlarına farklı şekillerde yansıdığı görülmektedir. Elde edilen verilerden hareketle; grup çalışmaları/iş birliği becerileri, iletişim becerisi ve sosyalleşme, paylaşımcı davranış ve yardımlaşma davranışı olmak üzere dört kod oluşturulmuştur.

Grup çalışmaları/iş birliği koduna yönelik görüşlere bakıldığında genel olarak çocukların iş birliği ya da grup çalışmaları konusunda olumlu gelişmeler gösterdikleri veliler tarafından aktarılmıştır. Bu duruma V13’ün şu sözleri örnek verilebilir:

“Çok bireysel bir çocuktur, kendi dünyasında olan bir çocuktur. Daha açıldı, daha paylaşımcı oldu. Oyunda kendi başına orada kenarda bizim apartmanın bahçesinde oynardı. Şimdi öyle değil, gruba katılıyor, dahil oluyor ve oynuyor.”

V9 da görüşlerini şu şekilde belirtmiştir:

Bahsettim ya biraz hırçın olduğu için paylaşım noktasında da sıkıntılı bir çocuktur. Şimdi burada toplu, bir şeyler yapma konusunda şimdi abisiyle ortak çalışmaya daha hevesli daha istekli. Benimle de öyle herhangi bir ödev getirdiğinde ve bunu birlikte yapma konusunda. “Abinle yap.” dediğimde abisiyle yapma konusunda da olumlu yani.

V8 da çocuğunun iş birliği davranışındaki gelişmeyi şu sözlerle aktarmıştır:

Abisiyle oynadığı oyunlarda da önceden daha çok ben odaklıydı; şimdi biraz daha abisiyle de paylaşmayı, burada yaptıkları paylaşmayı öğrendikleri için evde de abisiyle beraber çalışma yapabiliyorlar. Önceden yapıyorlardı ama abisine çok izin vermiyordu. “Ben yapacağım, benim.” diye odaklıydı. Ama şu an, biraz daha paylaşmaya ya da beraber yapmaya daha çok ılımlı.

Öte yandan grup çalışmaları ve iş birliği davranışında bir değişiklik gözlemlemeyen veliler (V12, V15) çocuklarının durumunu şu şekilde aktarmıştır:

Ablasıyla sürekli etkinlikler yapar. Benimle de iş yaptığım zaman “Anne ben de yardım edeyim.” makineyi boşaltırken, “Kaşıkları ben koyayım.” Yardımlaşmayı pekiştiriyor yani iş birliği yapıyoruz. Evet sürekli kardeşleriyle yaptığı için bir değişiklik gözlemlememiş olabiliriz. Çünkü daha önce de

paylaşımçı bir insandı, kardeşleriyle uyumlu bir insan olduğu için belki daha çok oturmuştur ama ben onu dışarıdan fark etmedim. Bu bir süreç 3 yıl içerisinde oturmuş bir şey. Bu senelik değil de geçen sene de buradaydı, zamanla oturmuş bir şey.

Evde bir abi olduğu için onunla zaten bir oyun oynuyordu. Tek başına da oyun oynayabiliyor. Ama arkadaşlarıyla bir araya gelse, on kişi de bir araya gelseler, birlikte de oyun oynayabiliyor. Hemen adapte olabiliyor. Bu kursun mu etkisi, evdeki kardeşle oynamanın mı, aynı yaş grubundan kuzenleri var, onlarla sürekli bir araya gelmenin mi etkisi... Hani bunu çok ayırt edemiyorum açıkçası.
V15

V1 ise çocuğunun iş birliğini sadece davranış olarak değil, kavrayarak öğrendiğini ve bu kazanımı günlük hayata aktarabildiğini belirtmiştir. Bu duruma yönelik görüşünü şöyle paylaşmıştır:

“İmece” kavramını öğrenmişler burada. İmecenin iş birliği olduğunu, ilişki kurmuşlar. Mesela evde oyuncakları birlikte topluyoruz: “Anne, biz şu an imece yapıyoruz değil mi?” masayı topluyoruz, “Anne, biz şu an seninle iş birliği yapıyoruz değil mi?” Hani bu şekilde. Demek ki kurstayken de günlük hayattan örnekler veriliyor, aklında kalsın diye, ilişki kursun diye. (V1)

Velilerden bazıları (V13, V16) Kur'an kursu sürecinin grup çalışmaları ve iş birliğinin yanı sıra çocuklarının iletişim becerilerinde ve sosyalleşme durumlarında da olumlu değişimler gözlemlediklerini belirtmişlerdir. V13'ün görüşü şu şekildedir:

*M***** çok içine kapanık bir çocuktü, bireysel bir çocuktü. Kendi başına hareket eden bir çocuktü. Okulda zaten iki-üç hafta öğretmeniyle konuşmadı. Göz teması bile kurmadı. İlk defa geldiği bir şeydi zaten, okula daha önce göndermedik onu. Şimdi açıldı grupta oynayabiliyor, konuşuyor, dışarıdan birisiyle iletişim kuruyor.*

V16 da bu duruma ilişkin şu ifadeleri kullanmıştır:

“Kreşe başladıktan sonra daha fazla içlerine girebildiğini, daha fazla muhabbet edebildiğini fark ettim. O grup çalışmasının muhtemelen çok faydası oldu. Arkadaşlarıyla nasıl iletişim kurması gerektiğini daha iyi öğrendi bence. Büyükleriyle de aynı şekilde, yani ben çok faydasını gördüm.”

Veliler, eğitim süresince çocukların paylaşımcı davranış geliştirdiklerini, özellikle kardeş ve akranlarıyla olan ilişkilerinde paylaşımcı olduklarını belirtmiştir. Nitekim V11 bu duruma yönelik görüşlerini şu sözlerle aktarmıştır:

“Mesela oyuncaklarını paylaşmakta zorlanıyordu buraya gelmeden önce, çok şükür o da yumuşadı.”

Benzer şekilde V15 de çocuğunun paylaşma konusunda gelişim gösterdiğini ve bu anlara şahit olduğunu şöyle belirtmiştir:

“Mesela abisiyle birlikte önceden, diyelim iki tane çikolata var. A***** inanılmaz derecede çok sevdiği için çikolatayı ve abur cubur herhangi bir şeyi, o hemen ikisini de alır yerd, düşünmezdi. Şu an mesela ‘Bir tanesi de abimin.’ diyor.

V14 ise paylaşımcı davranışın kursta oluşmasından ziyade alınan eğitim sayesinde daha olumlu bir yaklaşım sergilediğini şu şekilde paylaşmıştır:

“Buraya geldi de oluştu değil ama buranın olumlu katkısı var. ‘Cuma günü arkadaşlarımla kurabiye paylaşacağım.’ diyor.” (V14)

Tek çocuğa sahip olduğu için çocuğunun paylaşmaya yönelik çok bir bilgi sahibi olmadığını belirten V10’un ifadesi dikkat çekicidir:

*Genelde tek çocuk olduğu için paylaşmaktan yana değil zaten onu bilmiyor. Ama okulda olursa bir şeyleri hediye etmeyi falan öğrendi. “E***** verebiliriz bunu birisine ya da ihtiyacı olan birine.” Bunları aştık ama yalnız olduğu için çok öyle kardeş falan bilmiyor ne yapılacağını.*

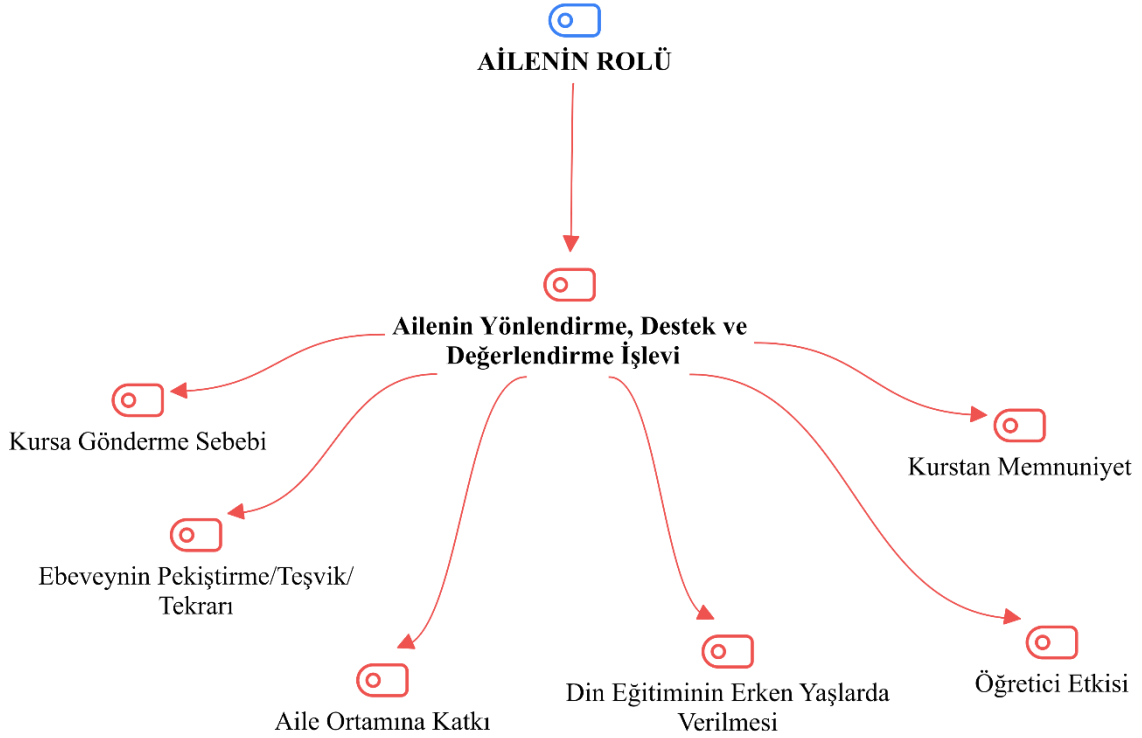
Yardımlaşma davranışına yönelik bulguları oluşturan veli görüşlerinde (V2, V6, V12, V14), veliler çocuklarının ev içerisinde ya da sosyal ortamlarda büyüklerine ve arkadaşlarına karşı yardımlaşma konusunda daha dikkatli olduklarını getirmiştir. V14’ün şu sözleri bu duruma örnek gösterilebilir:

“Arkadaşımız yapamıyorsa ona yardımcı olabiliriz değil mi anne? Herkes aynı şekilde yapamaz.”

3.5. Ana Tema 5: Ailenin Rolü

Araştırmamızın son yani beşinci ana teması Ailenin Rolüdür. Bu ana tema altındaki alt tema ve kodlar Şekil 3.7’ de sunulmuştur:

Şekil 3. 7: Ailenin Rolü Ana Teması, Alt Temaları ve Kodları

Şekil 3.7’de görüldüğü üzere “Ailenin Rolü” ana temasının alt teması “Ailenin Yönlendirme, Destek ve Değerlendirme İşlevi”dir.

“Ailenin Yönlendirme, Destek ve Değerlendirme İşlevi” alt teması; kursa gönderme sebebi, ebeveynin pekiştirme/teşvik/tekrarı, aile ortamına katkı, din eğitiminin erken yaşlarda verilmesi, öğretici etkisi ve kurstan memnuniyet kodlarından oluşmuştur.

Kursa gönderme sebebine yönelik veriler incelendiğinde bazı veliler (V4, V5, V7) çocuklarını kursa gönderme sebeplerini belirtmektedir. Bu sebeplerin ezber ve Kur’an-ı Kerimi öğrenmekten çok, dini ve ahlaki değerlerin kazanılmasına ve Allah sevgisine yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin V7, çocuğunu kursa gönderme sebebini kendi imkân ve yetersizliğinden kaynaklı olarak geçmişte yaşadıklarıyla ilişkilendirerek, “Ben diğer çocuklarıma da çok istedim ama yapamadım. Evde anne öğretsin, onu da yapamadım, olmadı. En azından böyle onlara yapamadığımı A*** S**** yaşamasın diye buraya göndermeyi tercih ettim.” sözleriyle açıklamıştır.

Benzer şekilde V5, çocuğunu kursa daha çok temel dini bilgileri ve ahlaki değerleri kazanması amacıyla gönderdiğini şu şekilde ifade etmiştir:

Bizim önceliğimiz işte kuralları öğrensin, yasakları, güzelleri, kötülerini ayırt etsin, ondan sonra inşallah seneye de gönderdiğimde Kur'an-ı Kerim'e odaklanacağız daha çok. Benim için şu anda önemli olan Peygamber Efendimizin sünnetlerini öğrensin. Nasıl davranılır, yasaklar falan onları öğrenmesi daha önemli ve onda da çok başarılı olduğunu görüyorum.

Aynı şekilde V4 de çocuğunun ezber ve Kur'an-ı Kerim'den çok ahlaklı olması için gönderdiğini, "Kur'an okuması, ezberlemesi çok umurumda değil. Allah'ı sevsin, onun o gücünü hissetsin zaten arkası gelir. Hani ahlak diyoruz ya önce, ahlakını alsın..." sözleriyle paylaşmıştır.

Ebeveynin pekiştirme/teşvik/tekrarına ilişkin görüşler incelendiğinde ise velilerin genel olarak çocuklarının kursta öğrendikleri bilgi ve kazanımları ev ortamında tekrar etmelerini ve pekiştirmelerini sağlamaya çalıştıkları görülmektedir. Nitekim V1 çocuğuna örnek olmaya çalıştığını vurgulayarak şu ifadeleri kullanmıştır:

*Hatırlaması için de önce biz örnek oluyoruz, model oluyoruz. Ve hatırladığı zaman, pekiştirerek de daha kolay hatırlamasını sağlıyoruz. Çünkü pekiştireç bu yaş grubunda çok etkili. Bu şekilde destek oluyoruz. Mesela bir iş yaparken, "Hadi kızım, Kelime-i Şehadet getirelim," "Hadi kızım, Kelime-i Tevhid getirelim," ya da eşimle birbirimize söylüyoruz; sonra "Hadi B***** şimdi sıra sende, sen de söyle," işte bu şekilde dediğimiz zaman o da söylemek istediği zaman söylüyor.*

V6 ise çocuklarının öğrendikleri bilgileri birlikte tekrar ederek pekiştirdiklerini şu şekilde belirtmiştir:

"Onlardan getirmelerini istediğim zaman da söylerler. 'Hadi beraber söyleyelim mi?' derim. Ben Kelime-i Şehadet'in anlamını söylerim, o Türkçesini söyler ya da ben Türkçesini söylerim o Arapçasını söyler."

Benzer olarak V14 de çocuğunun öğrendiklerini aile ortamında tekrar ederek pekiştirmesi için farklı yöntemler uyguladığını aktarmıştır. Bu durumu şu sözlerle ifade etmiştir:

Şu an Kâfirun ve bir tane sure kaldı, diğerlerinin hepsini öğrendi. Şöyle, babasıyla özel olarak hem tecvidini hem de kendisi hocamızın söylediği bir hoca bey var, oradan açıyoruz arka fonda yemek yerken ya da oyun oynarken ya da oyun şeklinde oyunlardan açmaya çalışıyoruz. Mesela her akşam açıyoruz.

Aynı zamanda öğrenilen bilgilerin evde tekrar edilmesinin önemini şu şekilde vurgulamıştır:

Gün içerisinde burada bir şey işlediyse, özellikle o gün ve ben de onunla ilgili bir kitabımız ya da Peygamberler tarihi var, hayatı var. Hemen pekiştirmek için eve gidince de hikâye şeklinde okuyorum. Genellikle burayla irtibatlı olarak o gün işlediyse konuşuyoruz üzerine. Yani evet, taze tazeyken bilgiler. Ama daha sonra unutuyor tabii ki. Bizim de tekrarlamamız gerekiyor. Öğrendiği bir bilgi varsa bir iki gün onu yapmaya çalışıyor ya da bize söylüyor. “Bu şekildeymiş, şöyleymiş.” Yani bizim de tekrar etmemiz, pekiştirmemiz lazım.

V15, çocuğunun günlük öğrendiklerini sorarak geri bildirim almaya çalıştığını, “Genellikle okuldan sonra ‘Neler yaptınız?’, ‘Bugün ne öğrendiniz?’, ‘Neler çok ilginçti?’ diye biz soru soruyoruz o da biz soru sorduğumuz zaman geri dönüt olarak söylüyor.” sözleriyle açıklamıştır.

V7 ve V9 ise çocuklarının öğrendiği bilgileri ev ortamında tekrar etmesi için yönlendirmede sınırlı kaldıklarını belirtmiştir. Nitekim bu durumu V7 şu şekilde aktarmıştır:

“Keşke ben de bunları not etseydim de sonradan çocukla konuşabileceğim şeyleri. Bu soruları ona yöneltmediğim için şimdi bunun cevabını da veremiyorum. Keşke böyle bir ortam oluşturup, karşıma alıp konuşsaydım.”

Benzer şekilde V9 da bazı konularda çocuğuna destek olmada sınırlı olduğunu aktarmak için, “Çok olduğumuzu söyleyemem ya. Bence olmuyoruz... Yani bizimle direkt paylaşmıyor. Ben tesadüfen oyun esnasında o tekrar ederken fark ediyorum. Çünkü paylaşma yok. Belki biraz üzerine düşmekle alakalı. Belki düşemiyoruz, düşmüyoruz. Belki bizimle alakalıdır, bilmiyorum. Ama ben sorduğumda tekrar etmiyor.” ifadelerini kullanmıştır.

Aile ortamına katkı kodundaki veli görüşleri incelendiğinde, 4-6 yaş Kur'an kursu eğitiminin aile ortamına çeşitli şekillerde ve olumlu olarak yansıdığı görülmektedir. Veliler genel olarak çocuklarının kurs sürecinde edindikleri dini bilgi ve davranışları ev ortamında da sürdürdüklerini ifade etmiştir. Bu duruma ilişkin V3 çocuğunun öğrendiği bilgi ve edindiği kazanımlarla kardeşine de örnek olduğundan şu şekilde bahsetmiştir:

*Dediğim gibi üç yaşında kardeşi var; ona çok güzel örnek oluyor. Spontane gelişmiş, biz sonradan farkına vardık. İşte Fil Suresi'ni ezberliyordu. Üç yaşında Fil Suresi'ni ezberledi mesela. A*****'ye takıldığı bir nokta vardı; surenin bir ayetinde durduk işte A*****'nin söylemesini bekliyoruz. Bir anda kardeşi o ayeti tekrar etmeye başladı, kaldığı yerden. Çok şaşırdık, çok da mutlu olduk. Öyle detayları kardeşine örnek oluyor. Ondan çok etkileniyor E***** ablasından. Ona çok güzel örnek oluyor o noktada.*

Benzer şekilde V12, çocuğunun aldığı eğitimin aile ortamlarına olumlu katkılarının olduğunu, aile bireylerinin de bu süreçten faydalandıklarını belirtmiştir. Veli, çocuk sayesinde kendilerinin de hem tekrar yaptıklarını hem de yeni bilgiler öğrendiklerini şu şekilde paylaşmıştır:

Tabii ki ben bile bilmediğim şeyleri ondan öğrenebiliyorum. Mesela Peygamberimizin devesinin ismini bile ondan öğrendim. Yani tabii ki o zamanlar kitap yoktu, eski zamanlarda öğrenme şeyimiz yoktu. Yani anne-babamızın anlattıklarından biliyorduk. Ama şimdi daha çok kaynak var. Çocuk bunu öğreniyor, biz de ondan öğreniyoruz.

V9 da çocuğunun kursta öğrendiği dini değerlerin, bilgilerin ve davranışların ev ortamında olumlu katkılarının olduğunu ve çocuğun bu eğitimden ne kadar faydalandığını göstermek için, “Evet, çok faydalı oldu. Bu okul bizim için çok etkili oluyor. Hem bizim açımızdan... En ufak bir su içse mesela, ‘Anne oturarak içmem gerekiyordu.’ Biz bunun faydalarını çok gördük.” ifadelerini kullanmıştır.

V15 ise çocuğunun okuma yazma öğreniminde Arap harflerle Türkçe harfleri karıştırabileceği konusunda tedirginlik yaşadığını ifade etmiş, ancak genel olarak kurs eğitim sürecinin olumlu katkılar sağladığını şu şekilde belirtmiştir:

Biraz tedirgindim. Arap harfleri öğrenirse bunu Türkçeyle önümüzdeki yıl karıştırarak, harfleri... Ki bunu çok görüyoruz okulda. Şu an o tarafa doğru da gidiyor. Her evdeki nesne mesela dolap: “dı, du”, “dı ile başlıyor.” diyor. Arapçadaki “de” harfini gösteriyor. Mesela diyor ki: “Anne, şemsi...” “şe”yi öğrendik, “şe” ile başlıyor şemsiye.” Arapça harflerle önümüzdeki yıl biraz karışıklık yaşanacak. O açıdan biraz da olumsuz bir taraf aslında ama yani inşallah onu da atlatır.

Din eğitiminin erken yaşlarda verilmesine yönelik görüş kodunu oluşturan verilere bakıldığında, bazı velilerin (V4, V6, V8, V9, V10, V14) din eğitiminin küçük yaşlarda verilmesine dair görüşlerinin yer aldığı görülmektedir. Örneğin V4 bu durumu şu şekilde açıklamıştır:

Kur'an kursları iyi ki bu yaş için var. Çünkü yine söylüyorum en ezbere ve alıma yakın olan bir zaman, çocukların en alıcı oldukları bir dönem. Onlara hem farklı bir kazanım şeyi hem ufukları geliyor hem de dini açıdan belki öğrenemeyeceği şeyleri burada öğreniyorlar ve unutmayacaklar. Burada öğrenilenler daha kalıcı olacak ilerleyen zamanlara göre ve o yüzden memnunum yani burada aldığı şeylerden.

V6 ise çocuklarının Kur'an eğitimi almasını istediğini belirtmiş ve bu eğitimin 4-6 yaşlarda başlamasının uygun olduğunu, “Yani ben elbette çocuklarımın Kur'an eğitimi almasını istiyordum. Ama acaba 4-6 yaş mı diye düşünüyordum. Gerçekten 4-6 yaşta alınması gerekiyor.” şeklindeki sözleriyle ifade etmiştir.

Benzer şekilde V8, küçükken alınan din eğitiminin daha kalıcı ve anlamlı olduğunu şu sözlerle vurgulamıştır:

Benim için küçük yaşta öğrenmesi çok anlamlı. Çünkü ben de mesela kaç yıl Kur'an kursuna gittim, kaç yaşıma geldim. Ne öğrenirsem öğreneyim hâlâ annemin küçükken öğrettiği “Yattım sağıma...” vardır ya dua, ilk onu okuyorum. O yüzden çocuklarda küçükken verilen eğitimin kalıcı olduğunu, anlamlı olduğunu düşünüyorum.

Öğretici etkisine yönelik görüşlere ilişkin veriler incelendiğinde, V6, V10 ve V16 çocuklarının aldığı eğitim süresince öğretici etkisinin ve yaklaşımlarının da çocuğa olumlu şekilde yansıdığını belirtmiştir. Bu durumu V10 şu şekilde aktarmıştır:

“Ben kursun da öğretmenlerin de çok etkili olduğunu düşünüyorum. Bu kurs esnasında yapılan eğitimde öğretmenlerin bu yaşlarla ilgili olması, benim çok hoşuma gidiyor. Dini değerler eğitimi özellikle çok fazla yansıyor çocuğa.”

V16 ise çocuğunun Kur'an-ı Kerim öğrenmesinde özellikle öğreticilerin olumlu katkılarının olduğunu, “Sağ olsun buradaki hocalarımız da çok ilgililerdi ve mahreç konusunda da çok hassaslardı. Bakıyorum mahreçleri, tecvitleri çok düzgün bir şekilde çıkarabiliyor, okuyabiliyor.” sözleriyle paylaşmıştır.

Kurstan memnuniyet kodundaki verilere bakıldığında ise, bazı veliler (V4, V5, V10, V12, V16) bizzat kurstan memnuniyetlerini dile getirirken diğer veliler ise bu konuda olumlu ya da olumsuz ifadelerde bulunmamıştır. Memnuniyetini dile getiren velilerden bazılarının ifadeleri şu şekilde örnek gösterilebilir:

“Ben çok faydasını gördüm, çok memnunum.” (V10)

“Ben memnunum kursumuzdan tabii ki hiçbir yer dört dörtlük değildir, eksiklerimizde vardır ama gözlemlediğim kadarıyla bize çok güzel şeyler kattı, çocuğumuza çok güzel şeyler kattı.” (V5)

V12 de özellikle kurs saatlerinden dolayı kurstan memnun olduğunu şu sözlerle dile getirmiştir:

“Biz çok memnunuz, kursumuzdan da eğitimden de sistemden de özellikle 08.00-17.00 olması bizim için çok büyük bir avantaj.”

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

4-6 yaş Kur'an kursu ile ilgili yapılan bu araştırmada "4-6 Yaş Kur'an Kursu eğitiminin aile ortamındaki yansımaları nelerdir?" sorusuna cevap aranmıştır. Elde edilen verilerin analizi sonucunda, araştırmanın ilk ana teması olan "Dini Bilgi ve Pratiklerin Yansıması" kapsamında elde edilen bulgular, 4-6 yaş grubu çocukların Kur'an kursu eğitiminde edindikleri kazanımları hayatlarının bir parçası olarak kullanmaya başladıklarını göstermektedir. Bu durum kazanımların sadece bilişsel düzeyde kalmadığını, aynı zamanda çocukların davranışlarına da belirli şekilde yansıdığını ortaya koymaktadır. Özellikle besmele çekme, dua etme ve duaların tekrarı gibi davranışlar, okul öncesi dönemde verilen din eğitiminin çocukların günlük hayattaki dini pratikleri üzerindeki etkisini destekler niteliktedir. Bununla birlikte bu davranışların bazı çocuklarda süreklilik göstermemesi, bazı zamanlarda anne-baba rehberliğine ihtiyaç duyulması, öğrenilen bilgilerin kalıcı olması için tekrara ihtiyaç duyulduğuna ve öğrendikleri bilgilerin de davranışa yansıtma düzeylerinin bütün çocuklarda aynı olmadığına işaret etmektedir.

Veliler tarafından dile getirilen besmele davranışının çocuklar tarafından günlük hayatta yemeğe başlarken veya su içerken dikkat edilen bir davranış haline gelmesi, Öztürk'ün¹⁹⁰ yapmış olduğu çalışma sonuçları ile yüksek oranda tutarlıdır. Öztürk, Kur'an kursu eğitiminin çocukların nezaket kuralları ve adab-ı muaşeret üzerindeki olumlu etkisine dikkat çekerek sofrada adabının en sık yansıyan kod olduğunu saptamıştır. Bunun yanı sıra, çocukların öğrendikleri bilgileri ve davranışları aile bireylerine de hatırlatmaları ve ebeveynlerini besmele çekme gibi davranışlara yönlendirmeleri Öztürk'ün bulgularıyla paralellik arz etmektedir. Bu durum, çocukların pasif öğrenici değil, öğrendikleri bilgileri ailelerine ve sosyal çevrelerine aktaran, bu süreçte aktif bir role sahip bireyler haline gelmeye başladıklarını ortaya koymaktadır.

Çocukların duaların işlevsel olarak kullanımı ve dualar sayesinde kendilerini güvende hissetmeye yönelik eğilimli olmaları araştırmanın dikkat çeken diğer bulgularından biridir. Bu konuda görüş bildiren velilerin aktardığı üzere, çocukların hayatlarında karşılaştıkları zorlu durumlarda "Rabbi Yessir" duasını kullanmaları veya

¹⁹⁰ Öztürk, *Veli Görüşleri Göre 4-6 Yaş Kur'an Kurslarında Verilen Eğitimin Öğrencilerin Aile Ortamındaki Davranışlarına Etkisi*.

korku hissettikleri anlarda “La havle” çekerek bu duyguyu yendiklerini belirtmeleri, dini ifadelerin çocuk üzerinde psikolojik yönden olumlu etkilerinin olduğunu göstermektedir. Bu açıdan bakıldığında okul öncesi dönemde din eğitimi, çocuklara sadece teorik olarak bilgi sunmanın yanında, onların psikolojik olarak olumsuz duygularla baş edebilmelerine ve kendilerini kötü hissettikleri durumlarda huzur bulabilmelerine yardımcı olan manevi bir sığınak olabilmektedir.

Dini bilgilerin günlük hayatta kullanımına yönelik bulgular birlikte ele alındığında, çocukların öğrenilen bilgileri genelde tekrar yoluyla sürdürdükleri, ancak bilgilerin anlamlarını kavrama konusunda sınırlılıklar yaşayabildikleri anlaşılmaktadır. Bazı veli görüşlerine göre, çocuklarının İslam’ın şartları veya Kelime-i Tevhid/Şehadet gibi kavramları şarkı olarak ya da ritmik şekilde söyleyebilmelerine rağmen, anlamlarını tam olarak ifade edememeleri veya bu kavramları ne olduğunu bilmeden öğrenmeleri, kavramları anlamada sınırlılıklar olduğunu net bir şekilde açıklamaktadır. Piaget’nin “işlem öncesi dönem” diye adlandırdığı bu dönem, soyut kavramları anlamlandırmada güçlük yaşanan bir dönem olduğundan, çocuklar tekrar ederek ve model alarak öğrenmektedir. Söz konusu durum, çocukların gelişimsel özellikleri ile ilişkilendirilebilir. Ayrıca bazı çocukların günlük hayatta bu kavramları kendiliğinden tekrar ederken, bazılarının ebeveynlerinin teşviki ile yapması ya da anne-babanın bu konuda çocuklarını tekrar ettirmeye yönelik herhangi bir tutum sergilememesi; sadece Kur’an kursu eğitiminin değil, eğitim süresince okul-aile iş birliğinin belirleyici bir rolü olduğunu göstermektedir.

Çocukların Kur’an kursunda edindikleri bilgileri aile içerisinde ve sosyal ortamlarda kullanma durumları araştırmanın başka bir yönüdür. Bulgular incelendiğinde, genel olarak çocukların Kur’an kursunda öğrendikleri bilgileri aile içerisinde paylaşılarak etkileşimde bulundukları görülmektedir. Özellikle bazı çocukların kursta yapılan etkinlikleri ev içerisinde anlatmaları, zemzemin nasıl içilmesi gerektiğine dair bilgileri öğrenip uygulamaya çalışmaları, Allah’ın yaratıcılığını dile getirmeleri, Peygamberimizin (sav) hayvan sevgisinden ve “Müezza” isimli kedisinden bahsederek edindikleri sünnetleri kendi dünyalarında somutlaştırmaları bu durumu kanıtlamaktadır. Ayrıca bazı çocukların edindikleri bilgi ve kazanımları sadece aile içerisinde değil, restoran gibi sosyal ortamlarda duaları tekrar ederek ya da akran ilişkilerinde aktararak başkalarına yönlendirmeler yaptıkları anlaşılmaktadır. Velilerin görüşleri bu

paylaşımların bazı çocuklarda kendiliğinden gerçekleşirken bazılarında ise ebeveynlerin soru ya da yönlendirmesiyle ortaya çıktığını göstermektedir. Bazı velilerin ise çocuklarının kursta öğrenilen bilgileri paylaşmak istemediklerini belirtmeleri çocukların karakteristik özellikleriyle açıklanabilir.

Literatüre bakıldığında Camadan ve Demir'in¹⁹¹ çalışmasında çocukların öğrenilen bilgileri paylaşma durumlarının mizaçla alakalı olduğu kanaatine varılmıştır. Benzer şekilde Kurt'un¹⁹² çalışmasında da çocukların öğrendikleri bilgileri %83 oranında aileleriyle paylaştıkları belirtilmiştir. Özçulha¹⁹³ da çocukların genel olarak kurs sürecinde öğrendikleri bilgileri aile ortamında paylaştıkları, paylaşmayan çocukların ise paylaşmama sebebinin utangaçlık, çekingenlik, içe kapalılık gibi bireysel farklılıklardan kaynaklandığı sonucuna ulaşmıştır. Araştırmamız sonucunda, çocukların 4-6 yaş Kur'an kursunda aldıkları eğitimi yakınlarıyla ve çevresindeki insanlarla paylaştıkları görülmüş, benzer çalışmalarla aynı sonuç elde edilmiştir. Ayrıca mevcut çalışmamızda, bir velinin çocuğunun kıyafetleriyle ihrama giriyormuş gibi yaparak hacı rolünü canlandırmaya çalıştığı anları ifade etmesi ya da bazı çocuklar tarafından bilgilerin oyun oynandığı esnada tekrar edilmesi, edinilen bilgilerin oyunlaştırıldığını göstermektedir. Bu durum, okul öncesi dönemde oyunun öğrenme üzerinde etkili olabileceğini ortaya koymaktadır.

Araştırmada Peygamber örnekliğinin kullanılmasına ilişkin bulgular ise, çocukların Hz. Muhammed'i (sav) tanıma ve model alma süreçlerinin gelişimsel seviyelerine uygun bir şekilde gerçekleştiğini, bu dönemde yine taklit ve modelin önemli olduğunu göstermektedir. Bazı velilerin belirttiği üzere, çocukların Muhammed'ül Emin kavramını tanımlarken güçlük yaşamaları, 4-6 yaş grubundaki bu çocukların Piaget'in işlem öncesi dönem özelliklerini yansıtmaktadır. Çocukların bu kavramı tanımlamada zorluklar yaşamasına rağmen Peygamberimiz (sav) hakkında bilgi sahibi olmaları; O'nu kendilerine rol model alarak davranışlarını örnek alma eğiliminde olduklarını ortaya koymaktadır. Nitekim bazı çocukların oturarak su içme, uyuma şekli ve hayvanlara karşı merhametle yaklaşma gibi Peygamber (sav) sünnetlerini uygulamaya çalıştıkları, bazı çocukların ise teorik bilgiye sahip olmalarına rağmen henüz davranışlarına yansıtmakta sınırlı kaldıkları anlaşılmaktadır. Bu durum, okul öncesi dönemde çocukların bireysel

¹⁹¹ Camadan - Demir, "4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları Ebeveyn Memnuniyeti: Bayburt İl Örneği".

¹⁹² Kurt, *Velilerin 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kurslarından Memnuniyet Düzeyleri ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma (Ankara Örneği)*.

¹⁹³ Özçulha, *4-6 Yaş Kur'an Kursu Eğitimi Hakkında Veli Görüşlerin Değerlendirilmesi (Çorum Örneği)*.

öğrenme hızlarının farklılıklarından kaynaklandığını ve bilgilerin davranışa dönüşebilmesi için belirli bir sürenin geçmesi gerektiğini düşündürmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, çalışmanın bulguları 4-6 yaş grubu Kur'an kursu sürecinde edinilen dini bilgi ve pratiklerin çocukların hayatına belirli şekilde yansıdığı anlaşılmaktadır. Bu yansımanın tekrar etme ve model alma yoluyla olduğu görülmektedir. Ayrıca Kur'an kursu eğitim sürecine ailenin katılımının, çocuğun öğrendiği davranışların kalıcı olmasında ve içselleştirilmesinde büyük önemi olduğu söylenebilir.

Araştırmanın ikinci ana temasını oluşturan "Kur'an-ı Kerim Eğitiminin Yansıması" kapsamında elde edilen bulgular, 4-6 yaş grubundaki çocukların Kur'an-ı Kerim'e karşı tutumlarının olumlu yönde geliştiğini göstermektedir. Özellikle çocukların Kur'an-ı Kerim'e karşı ilgi, saygı ve öğrenme isteği geliştirmeleri, bu dönemde verilen din eğitiminin duyuşsal bir etkisi olduğuna işaret edebilmektedir.

Araştırma bulgularından, çocukların Kur'an-ı Kerim'e yönelik tutumlarının model alma ve taklit yoluyla şekillendiği anlaşılmaktadır. Veli görüşlerine göre, çocukların yakınlarını ya da aile bireylerini Kur'an-ı Kerim okurken gözlemlemeleri, onların Kur'an-ı Kerim'e karşı ilgi ve merak geliştirmelerinde önemli rol oynamaktadır. Nitekim bu durum, 4-6 yaş döneminde çocukların öğrenme sürecinde gözlem ve taklidin önemini ortaya koyarken aynı zamanda Bandura'nın sosyal öğrenme modeli de bu durumu desteklemektedir.

Çocukların Kur'an-ı Kerim'e değer verme, saygı gösterme ve onu diğer kitaplardan ayırabilmeleri araştırmanın diğer bulguları arasındadır. Bazı çocukların Kur'an-ı Kerim'in özel bir kitap olduğunu anlayabilmeleri ve onu diğer kitaplardan farklı olarak görmeleri, bu konuda erken yaşlarda bir farkındalığın oluşmaya başladığına işaret etmektedir. Bu durum, literatürde yer alan benzer çalışmalarla da desteklenmektedir. Nitekim, Şen'in¹⁹⁴ çalışmasında çocukların %83'ünün Kur'an-ı Kerim'i diğer kitaplardan ayırt edebildiği, %17'sinin ise ayırt edemediği belirlenmiştir. Söz konusu çalışmada, farkındalık kazanmada cinsiyetin belirli bir etken olmadığı ancak yaş arttıkça Kur'an-ı Kerim'in özel bir kitap olduğuna dair farkındalığın oluştuğu tespit edilmiştir. Ayrıca

¹⁹⁴ Süleyman Şen, *4-6 Yaş Grubu Çocuklarda Kur'an Tasavvuru* (Uşak: Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018).

Şen'in çalışmasında çocukların Kur'an-ı Kerim'i ayırt edebilme becerisi öne çıkarken; çalışmamızda bu ayırt edebilme becerisinin günlük hayatta Kur'an-ı Kerim'e değer vererek, Arapça harflere saygı göstererek ve ona karşı koruma bilinci geliştirerek gerçekleştiği söylenebilir.

Çalışmada Kur'an-ı Kerim öğrenme sürecine yönelik bulgulara bakıldığında çocukların genel olarak “Elif Ba” harflerinde olduğu, sadece bazılarının kurstaki ikinci yılı olması sebebiyle Kur'an-ı Kerim okuyabildikleri görülmektedir. Dönem olarak bakıldığında, kurs eğitim sürecinin program ile uyumlu bir şekilde ilerlediği anlaşılmaktadır.

Öğrenme sürecinde harf/harekelerde zorlanma durumlarında ise, veli görüşlerinde çocukların genellikle “sin-se, de-dad” vb. gibi birbirine benzer sesli harflerde karışıklık yaşaması ve boğaz harflerinde zorlanması dikkat çekicidir. Harf ve harekelerde yaşanan bu zorluklar çocukların sesleri çıkarmadaki becerilerinin henüz tam olarak gelişmediği şeklinde açıklanabilir. Nitekim, Gün'ün¹⁹⁵ yapmış olduğu çalışmada, öğretmenlerin %78,6'sının ve velilerin %50'sinin çocukların öğrenme güçlüğüne en fazla harfleri tanıma konusunda olduğunu belirtmesi, mevcut araştırmanın bulgularıyla paralel olduğunu yansıtmaktadır. Genel olarak bakıldığında çocukların harf ya da harekelerde zorluk yaşamaları gelişimsel bir süreç olarak değerlendirilebilir.

Öne çıkan diğer bir önemli nokta ise Kur'an-ı Kerim'in çocuklar üzerinde psikolojik ve duygusal etkisidir. Velilerin açıklamaları, Kur'an kursunda alınan bu eğitimin çocukları yalnızca bilişsel değil, duyuşsal ve ruhen de etkilediğini göstermektedir. Çocukların Kur'an-ı Kerim sayesinde kendilerini değerli hissetmeleri, Kur'an-ı Kerim dinlerken sakinleşerek manevi huzur bulmaları ve hastalık zamanlarında Kur'an-ı şifa kaynağı olarak görmeleri son derece önemli olan bulgular arasındadır. Bu bulgular, okul öncesi dönemde verilen din eğitiminin çocukların iç huzuruna katkı sunduğuna işaret etmektedir.

Araştırmanın üçüncü ana teması olan “Allah Algısının Yansıması” kapsamında elde edilen bulgulardan, çocukların erken yaşlardan itibaren yaratıcıya dair zihinlerinde bir figür oluşturmaya başladıkları, bu süreci merak ederek ve sorgulayarak

¹⁹⁵ Gün, “Veli ve Öğretici Görüşleri Doğrultusunda 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Eğitimi: Samsun İli Örneği”.

gerçekleştirdikleri net bir şekilde anlaşılmaktadır. Başka bir ifadeyle çocukların Allah'ı anlamlandırma sürecinde somutlaştırma eğilimi içerisinde oldukları görülmektedir. Özellikle bazı velilerin görüşlerinde çocuklarının Allah'ı insani sıfatlarla tasavvur etmeleri, literatürde yer alan bazı çalışmalarda çocukların Allah'ı “sakallı bir dede” olarak betimlemeleriyle doğrudan benzerlik göstermektedir.¹⁹⁶ Aynı zamanda çocukların “Allah nerede?”, “Allah'ı neden göremiyoruz?”, “Allah bizi görüyor mu?”, “Allah'ı kim yarattı?” ve “Allah ne kadar büyük?” gibi sorular yöneltmeleri onların bu dönemde soyut kavramları anlamlandıramadıklarına işaret etmektedir.

Çocukların soyut kavramları anlamakta sınırlı kaldıkları ve bu nedenle sorular sorarak somut örnekler bulmaya çalıştıkları görülmektedir. Bu noktada özellikle velilerden bazılarının bu sorulara cevap verebilmek amacıyla kurs öğreticileri ile iletişim içerisinde olmaları dikkat çekmektedir. Bazı velilerin ise çocuklar tarafından yöneltilen sorulara cevapsız kalması ya da kendilerini eksik hissederek çekingen yanıtlar vermesi, çocukların zihinlerindeki yaratıcı figürünün ve anlam arayışının yarım kalmasına veya dini kavramlara karşı kaygı geliştirmesine neden olabileceğini düşündürmektedir. Velilerin yanlış bilgi vermekten korkarak soruları geçiştirmeleri veya tamamen cevapsız bırakmaları, okul öncesi dönemdeki çocuğun merak duygusunu köreltebileceği gibi aynı zamanda sorularının yanıtlarını zihinlerinde kendi çabalarıyla doldurmalarına yol açabileceği unutulmamalıdır. Nitekim, Nas'ın¹⁹⁷ çalışmasında 4-11 yaş aralığındaki çocukların büyük bir çoğunluğunun Allah'ın varlığını sorgularken, somut bir varlık arayışı içerisinde oldukları belirtilmektedir. Bulgularda çocukların Allah'ın büyüklüğünü anlamaya çalışırken O'nun kalplerde yaşadığını ya da gökyüzünü tamamen kapladığını düşünceleri, Nas'ın çalışmasındaki “Allah nerede yaşamaktadır?” sorusuna verilen Allah'ın yukarıdan her şeyi görebileceği düşüncesiyle “Allah gökyüzündedir” ifadeleriyle paralellik arz etmektedir. Bu durum, çocukların Allah algısı sürecinin antropomorfik bir yapıdan, gelişim dönemlerinin ve eğitim sürecinin etkisiyle zamanla daha soyut bir düzeye gelebileceğini düşündürmektedir.

Velilerin Allah'ın varlığını, birliğini ve yaratıcılığını fark etme durumuna ilişkin görüşlerine bakıldığında, çocukların Allah'ın varlığını ve birliğini O'nun sıfatlarıyla ifade ettikleri anlaşılmaktadır. Özellikle velilerin aktardığına göre bazı çocukların Allah'ın her

¹⁹⁶ Ay, *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım?*

¹⁹⁷ Nas, *Çocukluk Dönemi Gelişimi ve Din Eğitimi*.

şeyi gördüğünü, her şeyi duyduğunu ve O'nun büyük bir güce sahip olduğunu belirtmeleri bu duruma işaret etmektedir. Bu konuda bazı çocukların “arıların bal yapmasını” veya “yıldızların gökyüzünde asılı olmasını” Allah ile ilişkilendirmeleri, onların doğadaki varlıkların Allah tarafından meydana getirildiğini anlamaya başladıklarını göstermektedir. Ayrıca çocukların doğadaki canlı ve cansız cisimlerle yaratıcı arasında bağlantı kurmaya başlamaları, bazılarının evrendeki düzenin tesadüfen değil bir yaratıcı tarafından oluşturulduğunu anlama çabaları önemli bir gelişim sürecinin başladığının göstergesi olabilmektedir. Buna karşı, bazı çocukların ise henüz doğa ile Allah arasında bilinçli bir şekilde bağlantı kuramaması, okul öncesi dönemde dini gelişim sürecinin her çocukta aynı olmadığını, bireysel farklılıklar gösterebileceğini ortaya koymaktadır.

Dördüncü ana temamız “Ahlaki Değerlerin ve Sosyal Davranışların Yansıması” kapsamındaki velilerin görüşlerinde, çocukların Kur'an kursu eğitiminde edindikleri ahlaki değer ve sosyal davranışların aile ortamına farklı şekillerde yansıdığı görülmektedir. Velilerin ifadelerinden çocukların büyük çoğunluğunun, dürüstlük, emanet bilinci, yardımlaşma, paylaşma, saygı ve sabır gibi değer ve davranışları teorik olarak öğrenmekle kalmayıp, aynı zamanda bunları günlük yaşamlarına aktarabildikleri anlaşılmaktadır. Bu durum, literatürdeki nicel araştırma sonuçlarıyla yüksek oranda benzerlik göstermektedir. Akgül¹⁹⁸ tarafından yapılan çalışmada, velilerin %90'ı verilen Kur'an kursu eğitiminin çocukların ahlaki gelişimine katkı sağladığı yönündeki görüşleri, mevcut çalışmamızdaki velilerin ifadelerinde yer alan yalan söylememe, arkadaşlarıyla ve aile bireyleriyle yardımlaşma, yaşlılara karşı duyarlılık, engelli bireylere yönelik farkındalık gibi somut eylemlerle nitel olarak desteklenmektedir. Ayrıca bazı çocukların yalan söylememe konusundaki yaklaşımlarını ve emanet alınan eşyanın korunmasına yönelik hassasiyetlerini “Muhammed'ül Emin” ile ilişkilendirmeleri, 4-6 yaş döneminde din ve değerler eğitiminde model alma yönteminin son derece etkili olduğunu göstermektedir.

Elde edilen sonuçlar, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Kur'an Kursu Öğretim Programı'nda kazandırılması hedeflenen sevgi, saygı, yardımlaşma ve sorumluluk alma

¹⁹⁸ Akgül, 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Eğitiminin Veli Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi (Amasya Örneği).

gibi temel değerlerle uyum sağlamaktadır.¹⁹⁹ Nitekim Öztürk'ün²⁰⁰ çalışmasında da çocuklarda nezaket ve saygı davranışlarında artış olduğu sonucu bulgularımızı destekleyen niteliktedir. Benzer şekilde Özçulha'nın²⁰¹ çalışmasında, veli görüşlerine dayalı olarak çocukların kurs sonrası paylaşma, sakinlik ve kurallara uyma gibi konularda gelişim sergilemeleri, araştırmamızın sonuçlarıyla paralellik göstermektedir. Bununla birlikte, araştırmamızda bazı velilerin çocuklarının saygı ve sosyal davranışlarında kurs öncesi ve sonrası arasında belirgin şekilde bir farklılık gözlemlememeleri dikkat çekmektedir. Bu durum, çocuklarda saygı davranışlarının gelişiminde çocuğun doğuştan getirdiği mizaç ve kişilik özelliklerinin ve önceki sosyal yaşantılarının etkili olabileceği, alınan eğitiminin ise her çocukta aynı düzeyde bir değişim oluşturmayaabileceği şeklinde açıklanabilir. Nitekim, Özçulha da velilerin çocuklarda değişim gözlemlenmemesini; ailenin dinî ve ahlaki hassasiyetlerinin zayıf olması ve çocukları pekiştirme konusunda eksik kalmaları ile ilişkilendirmektedir.

Diğer yandan sosyal davranışlara yönelik bulgularda, çocukların grup çalışmaları ve iş birliği becerilerinde olumlu şekilde ilerleme kaydettikleri anlaşılmaktadır. Özellikle kurstaki eğitimden önce içe kapanık, hırçın ya da bireysel bir yapıya sahip olan bazı çocukların, alınan eğitim süresince akran gruplarına dahil olabilme, göz teması ve iletişim kurabilme yeteneklerinin gelişmesi kurstaki din ve değer eğitiminin yanı sıra çocukların sosyal gelişimlerine olumlu şekilde yansıdığını göstermektedir. Velilerden birinin çocuğunun “imece” kavramını öğrenerek günlük yaşamında içselleştirdiğini belirtmesi, verilen eğitimin sosyal beceriler üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır.

Son ana tema olan “Ailenin Rolü” kapsamındaki bulgular incelendiğinde, bu konuda görüş bildiren velilerin; çocuklarını 4-6 yaş Kur'an kurslarına gönderme sebeplerinin Kur'an-ı Kerim öğrenmekten ziyade, ahlaki farkındalık ve dini kimlik oluşturulmasına katkı sağlamak için olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda velilerin; çocuklarının kuralları öğrenmesini, yasaklar ile güzellikleri anlayabilmesini ve Allah'ı sevmesini öncelikli hale getirmeleri, bu yaş grubunda din eğitiminin ahlak ve değerler eğitimiyle birlikte verilmesinin, aileler için kursları seçmede öncelikli tercih sebebi

¹⁹⁹ Diyanet İşleri Başkanlığı, *4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları Öğretim Programı*.

²⁰⁰ Öztürk, *Veli Görüşleri Göre 4-6 Yaş Kur'an Kurslarında Verilen Eğitimin Öğrencilerin Aile Ortamındaki Davranışlarına Etkisi*.

²⁰¹ Özçulha, *4-6 Yaş Kur'an Kursu Eğitimi Hakkında Veli Görüşlerin Değerlendirilmesi (Çorum Örneği)*.

olduğunu göstermektedir. Nitekim Ecer'in²⁰² yapmış olduğu çalışmada velilerin çocuklarını bu kurslara gönderme sebeplerinde, çocukların temel olarak bir dini eğitim almaları önce çıkmaktadır. Ayrıca Tüfekçi'nin²⁰³ çalışmasında da velilerin çocuklarını iyi bir din ve değerler eğitimi almalarını sağlamak için bu kurumları tercih ettiği görülmektedir. Benzer şekilde Çiftçi²⁰⁴, 4-6 yaş Kur'an kurslarının değerler eğitimine önem vermesinden dolayı veliler tarafından kabul gördüğü görüşündedir. Öztürk²⁰⁵ de çalışmasında annelerin kursları tercih etme nedenleri arasında en sık tekrar eden kodların dini bilgileri kazanması ve ahlak ve değerler eğitimi alması olduğu sonucuna ulaşmaktadır. Kasar ve Aydın'ın²⁰⁶ yapmış olduğu çalışmada ise velilerin kursları tercih etme sebeplerinin çocuklarının Kur'an-ı Kerim öğrenmelerini istemelerinin yanı sıra, erken yaşlarda dini bilgi ve değerlerin kendilerine güven veren kişiler tarafından öğretilmesini istemeleri, mevcut araştırma bulgularıyla paralellik oluşturmaktadır. Öte yandan bir velinin de dini eğitimini çocuğuna ev ortamında kendi imkanlarla vermekte zorlanması, onu bu kurumları tercih etmeye yönlendirdiğini açıkça ortaya koymaktadır. Genel olarak bakıldığında çalışmamızda elde edilen sonuçlarla, bu konuda yapılan diğer çalışmaların benzer olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Araştırmadaki bulgulardan bazı velilerin din ve Kur'an-ı Kerim eğitiminin erken yaşlarda verilmesine yönelik bir görüşü olduğu açıktır. Nitekim bu veliler 4-6 yaş döneminde alınan eğitimin kalıcılığına, uygunluğuna ve önemine dikkat çekmektedir. Velilerin bu yaklaşımları okul öncesi dönemin kritik bir dönem olarak kabul edilmesi gerçeğiyle örtüşmektedir. Özellikle velilerin bu yaşlarda alınan eğitimin unutulmadığını belirtmeleri, bu dönemde çocukların dini ve ahlaki bilgilerin temelinin atıldığını ve ilerleyen dönemlere etki edebileceğini göstermektedir.

Araştırmanın bir başka bulgusu, 4-6 yaş Kur'an kursu eğitimi sürecinde ebeveynin pekiştirme, teşvik ve tekrar işlevinin son derece önemli olduğunu ortaya

²⁰² Münir Ecer, "Velilere Göre 4-6 Yaş Kur'an Kursları (Van Örneği)", *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 15 (28 Haziran 2023), 151-172.

²⁰³ Tüfekçi, *Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 Yaş Kuran Kursları Eğitiminin Öğretici ve Veli Görüşlerine Göre İncelenmesi*.

²⁰⁴ Turgay Çiftçi, *Veli Görüşleri Doğrultusunda Okul Öncesi (4-6 Yaş) Verilen Değerler Eğitimine Bakış (Karasu Örneği)* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2024).

²⁰⁵ Öztürk, *Veli Görüşleri Göre 4-6 Yaş Kur'an Kurslarında Verilen Eğitimin Öğrencilerin Aile Ortamındaki Davranışlarına Etkisi*.

²⁰⁶ Gülcan Kasar - Yusuf Aydın, "Ebeveynlerin 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kurslarından Memnuniyet ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma: Muş İli Örneği", *Amasya İlahiyat Dergisi* 20 (2023).

koymaktadır. Özellikle velilerin, eğitim sürecinde verilen dua ezberlerini çocuklarıyla birlikte ev ortamında tekrar ettikleri, çocuklara verilen ödevlerin gün içerisinde takibini yaparak onları ödev yapmaya teşvik ettikleri ve öğrenilen bilgilerin kalıcı olması için gün içerisinde uygun zamanlarda pekiştirmeler yaptıkları anlaşılmaktadır. Bu durum, kurstaki eğitimin sadece kurs ortamında ya da çocuk üzerinde etkili olmadığını aynı zamanda aile üzerinde de bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Ancak, bazı velilerin ise çocuklarını öğrendikleri bilgiyi tekrar ettirme konusunda sınırlı kalmaları, velilere yönelik rehberlik çalışmalarını gerektirmektedir.

Araştırmada 4-6 yaş Kur'an kursu eğitiminin aile ortamındaki katkılarına bakıldığında, verilen eğitimin aile içerisinde genelde olumlu ve manevi bir atmosfer ortamı oluşturduğu görülmektedir. Velilerin görüşlerinden de anlaşıldığı üzere, çocukların kursta öğrendiği bilgi, değer ve kazanımları aile ortamına taşınmaları, aile bireyleri arasında bir etkileşim yaratmaktadır. Özellikle çocukların öğrendikleri dua ve sureleri evde tekrar etmesi, ebeveynlerin de bilgilerini tazelemesinde yardımcı olması ve evdeki diğer kardeşlerine farkında olmadan bilgi aktararak öğrenmesini sağlaması, kurs eğitiminin aile ortamına yansımalarının olumlu yönde olduğunu kanıtlamaktadır. Diğer yandan Kur'an-ı Kerim harflerinin ses benzerliklerinden dolayı Türkçe harflerle karıştırılabileceğine yönelik tedirginliklerin azaltılması için, velilerin çocukların gelişim dönemleri hakkında ve çocukların çoklu dil öğrenme yetenekleri hakkında bilgilendirilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Araştırmada öğretici etkisine yönelik görüş bildiren veliler, bu eğitim süresince öğretici niteliğinin ve pedagojik yeterliliklerinin çocukların başarısında önemli yeri olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim öğreticilerin çocuklara karşı ilgiyle yaklaşmaları veli memnuniyetini doğrudan etkilemektedir. Bu durum, öğreticinin sadece bilgi aktaran değil, çocuğa sevgi ve şefkatle yaklaşarak aynı zamanda güven veren, rehberlik eden ve onlar için bir rol model olabileceğini göstermektedir. Ayrıca, Bayka²⁰⁷ tarafından yapılan çalışmada velilerin programın daha etkili yürütülebilmesi için öğreticilerden beklentilerine yönelik yanıtlarında; oyunla öğrenme, iyi örnek teşkil etme, sabırlı olma gibi ifadeler belirtmeleri araştırmamızdaki veli görüşleriyle paralellik arz etmektedir. Bu

²⁰⁷ Hatice Bayka, *Öğretici ve Veli Görüşleri Açısından Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu)'nın Değerlendirilmesi* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019).

durum 4-6 yaş Kur'an öğreticilerin pedagojik formasyonlarının yanı sıra duygusal zekaya ve temsil yeteneğine sahip olmalarının eğitimin niteliği bakımından son derece önemli olduğunu teyit etmektedir.

Son olarak bazı velilerin kurstaki eğitimden memnuniyetlerini belirtmeleri, programın ve uygulanan sistemin veli beklentilerini karşıladığını göstermektedir. Özellikle anne-babanın çalışıyor olması, kurs saatlerinin "08.00- 17.00" şeklinde planlanması açısından avantaj olarak görülmektedir. Kursların bu anlamda veliler tarafından çocuklarını emin bir yere bırakabilme kaygısını gidermekle birlikte, olumlu din ve değerler eğitiminin verildiği temel bir merkez haline geldiği anlaşılmaktadır.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda, 4-6 yaş Kur'an kursu eğitiminin niteliğini ve aile ortamına sağladığı katkıları artırabilmek amacıyla şu öneriler sunulabilir:

- Velilerin, çocukların yönelttiği "Allah nerede?", Allah her yerde mi?" gibi sorularına uygun, kaygı ve endişe duymadan doğru cevaplar verebilmeleri için kurslar aracılığıyla rehber kitaplar oluşturulabilir.
- Çocukların kursta edindikleri dini bilgilerin, sosyal ve ahlaki değerlerin aile ortamında pekiştirilebilmesi için kursta yapılan etkinliklerin veli bilgilendirme metinleri basılı veya sms yoluyla gönderilebilir.
- Velilerin pedagojik açıdan ve din eğitiminin nasıl verilmesi gerektiği yönünden bilgi ve rehberlik ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından velilere yönelik "Ailede Din ve Değerler Eğitimi" seminerleri düzenlenebilir.
- Çocukların doğadaki varlıkları ve bu varlıkların rastlantı eseri olmadığını keşfedebilmesi için velilerin de sürece dahil olacağı açık hava gezileri düzenlenebilir.
- Katılımcıların genelinin (V11 hariç) çocuğun annesi olması sebebiyle, babaları da sürece dahil edebilmek için baba-çocuk etkinliklerinin yapılması sağlanabilir.
- Kursun aile ortamındaki yansımaları hem nicel hem de nitel yöntemler kullanılarak daha geniş örneklemeler üzerinden incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Abdurrezzak b. Hemmâm, *el-Musannef*, thk. Habîbürrahman el-A'zamî. Beyrut: el-Mektebetü'l -İslâmî, 1403/1983.
- Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, thk. Şuayb el-Arnaûd vd. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 200.
- Akdağ, Fatma. *4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları Üzerine Bir Araştırma (Denizli İli Örneği)*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Akgül, Merve. *4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Eğitiminin Veli Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi (Amasya Örneği)*. Amasya: Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Akyürek, Süleyman. "Kur'an Kursu Öğreticisinin Mesleki Yeterlikleri". *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1/18 (2005), 175-192.
- Allport, Gordon Willard. *The Individual And His Religion*. New York, London: Macmillan; Collier- Macmillan, Tenth Printing., 1960.
- Altıok, Fusun. "Çocukta Dilin Oluşumu ve Gelişimi". *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 4/1 (1971), 115-132.
- Aral, Neriman vd. *Çocuk Gelişimi 1*. İstanbul: YA-PA Yayın, 2001.
- Aral, Neriman vd. *Okul Öncesi Eğitim- 1*. İstanbul: Ya-Pa Yayınları, 1. Basım, 1981.
- Arı, Meziyet. "Türkiye'de Erken Çocukluk Eğitimi ve Kalitenin Önemi". *Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitim Yeni Yaklaşımlar*. ed. Müzeyyen Sevinç. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları, 2003.
- Arı, Ramazan. *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Nobel Yayınları, 4. Basım, 2008.
- Arıcı, İsmail. "Çocukluk Dönemi Dini Eğitim". *Din Eğitimi*. ed. İbrahim Turan - Bayramalı Nazıroğlu. 235-250. Ankara: Bilimsel Araştırma Yayınları, 5. Basım, 2023.
- Aslan, Hatice Selcen. *48-66 Aylık Çocuklarda Dil Gelişimi ve Sosyal Beceri İle İlişkili Değişkenlerin Araştırılması*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Ay, Mehmet Emin. *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım?* İstanbul: Timaş Yayınları, 15. Basım, 2012.
- Aydın, Muhammed Şevki. *Bir Din Eğitimi Kurumu Olarak Kur'an Kursu*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2. Basım, 2010.
- Aydoğan, Didem. "Gelişimle İlgili Temel Kavramlar". *Eğitim Psikolojisi*. ed. Şerife Işık. 23-44. Ankara: Pegem Akademi, 9. Basım, 2021.
- Aydoğan, Yasemin - Koçak, Nurcan. "Okul Öncesi Çocukların Dil Gelişimlerine Etki Eden Faktörlerin İncelenmesi". *Milli Eğitim Dergisi-159*. 2003. Erişim 06 Mayıs 2026.
https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/159/aydogan-kocak.htm
- Ayhan, Halis. *Eğitim Bilimine Giriş*. İstanbul: Şûle Yayınları, 2. Basım, 1997.
- Bacanlı, Hasan. *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Pegem Akademi, 19. Basım, 2013.

- Balbay, Emine. *4-6 Yaş Kur'an Kurslarının Öğretici Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Diyarbakır ve Batman Örneği)*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2022.
- Bayka, Hatice. *Öğretici ve Veli Görüşleri Açısından Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu)'nın Değerlendirilmesi*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Bilgin, Beyza. *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*. Ankara: Yeni Çizgi Yayınları, 3. Basım, 1995.
- Bilgin, Mehmet. "Bedensel ve Devinsel Gelişim". *Eğitim Psikolojisi: Gelişim-Öğrenme-Öğretim*. ed. Binnur Yeşilyaprak. 57-80. Ankara: Pegem Akademi, 9. Basım, 2012.
- Bukatko, Danuta - Daehler, Marvin W. *Child Development: A Thematic Approach*. Boston; New York: Houghton Mifflin Company, Fifth Edition., 2004.
- Camadan, Rabia - Demir, Ömer. "4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları Ebeveyn Memnuniyeti: Bayburt İl Örneği". *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9 (2019), 7-38.
- Can, Gürhan. "Kişilik Gelişimi". *Eğitim Psikolojisi: Gelişim-Öğrenme-Öğretim*. ed. Binnur Yeşilyaprak. 123-162. Ankara: Pegem Akademi, 9. Basım, 2012.
- Canay, Ayşe. *Çocuğunuz ve Siz*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları, 2004.
- Cebeci, Suat. *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2. Basım, 2005.
- Cevherli, Kübra. *Okul Öncesinde Değerler Eğitimi: Boğaziçi Eğitim Modeli*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Cihandide, Zeynep Nezahat. *Okul Öncesi Din ve Ahlâk Eğitimi*. İstanbul: Dem Yayınları, 2. Basım, 2014.
- Cüceloğlu, Doğan. *İnsan ve Davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 15. Basım, 2006.
- Çiftçi, Turgay. *Veli Görüşleri Doğrultusunda Okul Öncesi (4-6 Yaş) Verilen Değerler Eğitimine Bakış (Karasu Örneği)*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2024.
- Dayan, Mücahide. *4-6 Yaş Kur'an Kursları Öğretim Programının Dini Bilgiler-İ Öğrenme Alanının Kazanımlar Açısından Değerlendirilmesi*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Diyanet İşleri Başkanlığı. *4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları Öğretim Programı*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2022.
- Diyanet İşleri Başkanlığı. *2025-2026 Eğitim Öğretim Yılı Uygulama Esasları- Yaygın Din Eğitimi ve Çocukluk Dönemi Yaygın Din Eğitimi-*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2025.
- Diyanet İşleri Başkanlığı. *2025-2026 Öğretim Yılı Kur'an Kursu 4-6 Yaş Yıllık Ders Planı*. Ankara, 2025.
[https://webdosyasp.diyanet.gov.tr/muftuluk/UserFiles/antalya/UserFiles/Files/4-6%20Ya%C5%9F%20Y%C4%B1ll%C4%B1k%20Plan%202024-25%20\(AA\)_59a29009-28e5-4d9e-81c0-561ee548df60.pdf](https://webdosyasp.diyanet.gov.tr/muftuluk/UserFiles/antalya/UserFiles/Files/4-6%20Ya%C5%9F%20Y%C4%B1ll%C4%B1k%20Plan%202024-25%20(AA)_59a29009-28e5-4d9e-81c0-561ee548df60.pdf)
- Diyanet İşleri Başkanlığı. *Kur'an Kursları Öğretim Programı (04-06 Yaş Grubu)*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2013.

- Diyanet İşleri Başkanlığı. *Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu)*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2014.
- Diyanet İşleri Başkanlığı. *Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu)*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2018.
- Durukan, Melek Güleç. *4-6 Yaş Kur'an Kursu Öğreticilerinin Materyal Hazırlama Durumları*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2025.
- Ecer, Münir. "Velilere Göre 4-6 Yaş Kur'an Kursları (Van Örneği)". *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 15 (28 Haziran 2023), 151-172. <https://doi.org/10.53112/tudear.1229108>
- Elkind, David. *Çocuk ve Toplum: Gelişim ve Eğitim Üzerine Denemeler*. çev. Demet Öngen. Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, 1999.
- Erden, Münire - Akman, Yasemin. *Eğitim Psikolojisi Gelişim-Öğrenme- Öğretme*. Ankara: Arkadaş Yayınevi, 20. Basım, 2012.
- Erikson, Erik H. *İnsanın 8 Evresi*. çev. Gonca Akkaya. İstanbul: Okyanus Yayınevi, 6. Basım, 2022.
- Erken, Deniz. *Üç-Altı Yaş Grubu Çocuklarında Din Eğitimi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2003.
- Göksu, Mehmet Zeki. "Okul Öncesi Kurum Yöneticileri ve Veli Görüşleri Işığında Okul Öncesinde Din Eğitimi". *EKEV Akademi Dergisi* 89 (2022), 121-140.
- Gül, Merve. *Diyanet İşleri Başkanlığı'nın 4-6 Yaş Kur'an Kursları Eğitiminin Velilerin Beklentileri Açısından Değerlendirilmesi (Sivas İli Örneği)*. Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2024.
- Gün, Ayşegül. "Veli ve Öğretici Görüşleri Doğrultusunda 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Eğitimi: Samsun İli Örneği". *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7 (2016), 33-66.
- Gündüz, Turgay. "Türkiye'de Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Öğretimi Kronolojisi (1923-1998)". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/7 (1998), 543-557.
- Gürmeşe, Merve. *4-6 Yaş Kur'an Kursu Öğretim Programındaki (2018) Kazanımların Çocukların Gelişim Düzeyi Açısından İncelenmesi*. Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Güven, Ahmet. *Çocukta Benlik Gelişiminde Aile İçi İletişimin Rolü: İslam Dini Açısından Bir İnceleme*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2013.
- Güzel, Zehra. *4-6 Yaş Kuran Kursu Öğreticilerinin Yeterlilik Düzeyleri Görüşleri ve Beklentilerinin Tespit Edilmesi*. Mardin: Mardin Artuklu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2025.
- Hökelekli, Hayati. *Din Psikolojisi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 15. Basım, 2020.
- İbn Sa'd, Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Hâşimî. *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, çev. ed. Adnan Demircan, çev. Hikmet Akdemir. 3. cilt. İstanbul: Siyer Yayınları, 2014.

- İnanç, Banu Yazgan vd. *Gelişim Psikolojisi: Çocuk ve Ergen Gelişimi*. Ankara: Nobel Kitabevi, 2005.
- İsaoğlu, Emine. *Velilerin 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kurslarından Beklentileri Ve Memnuniyet Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma (Trabzon İli Örneği)*. Trabzon: Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- İşgören, Kadriye. *Diyanet 4-6 Yaş Kur'an Kurslarında Değerler Eğitiminde Uygulanan Aile Katılım Etkinlikleri ve Bu Konuya İlişkin Öğretici Görüşleri (Kocaeli İli Örneği)*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Kandemir, Mehmet. "Bilişsel Gelişim". *Eğitim Psikolojisi*. ed. Şerife Işık. 81-138. Ankara: Pegem Akademi, 9. Basım, 2021.
- Karaca, Faruk. *Din Psikolojisi*. Trabzon: Eser Ofset Matbaacılık, 4. Basım, 2014.
- Kasar, Gülcan - Aydın, Yusuf. "Ebeveynlerin 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kurslarından Memnuniyet ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma: Muş İli Örneği". *Amasya İlahiyat Dergisi* 20 (2023).
- Kaya, Alim (ed.). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2007.
- Kaymakcan, Recep. "Türkiye'de Erken Çocuklukta Din ve Ahlak Eğitiminin İmkânı". *Erken Çocuklukta Dini-Ahlaki Gelişim ve Öğrenme*. ed. Recep Kaymakcan. 12-38. İstanbul: Dem Yayınları, 1. Basım, 2023.
- Kaymakcan, Recep. *Türkiye'de Okul Öncesi Din ve Ahlak Eğitimi Raporu*. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi (EBSAM), 2021.
- Kazıcı, Ziya. *Osmanlı'da Eğitim Öğretim: Osmanlı Medeniyet Tarihi-I*. İstanbul: Kayıhan Yayınları, 2020.
- Kazıcı, Ziya - Ayhan, Halis. "Tâlim ve Terbiye". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 08 Kasım 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/talim-ve-terbiye>
- Keyifli, Şükrü. "Eğitim ve Din Eğitimi". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/2 (2013), 103-126.
- Koç, Ahmet. "Diyanet İşleri Başkanlığı ve Yaygın Din Eğitimi". *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 8 (2001), 139-170.
- Koç, Mustafa vd. *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Nobel Yayın, 1. Basım, 2001.
- Korkmaz, Mehmet. "Kur'an Kurslarında Din Eğitimi ve Sorunları". *Türkiye'de Din Eğitimi ve Sorunları*. ed. Mustafa Köylü. 319-368. İstanbul: Dem Yayınları, 1. Basım, 2018.
- Köylü, Mustafa. "Çocukluk Dönemi Ahlak Gelişimi". *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 12 (2003), 69-87.
- Köylü, Mustafa. "Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11 (2004), 137-154.
- Köylü, Mustafa - Oruç, Cemil. *Çocukluk Dönemi Din Eğitimi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 3. Basım, 2022.
- Kuhl, Patricia K. "A New View of Language Acquisition". *Proceedings of the National Academy of Science* 97/22 (2000), 11850-11857.

- Kurt, İbrahim. *Velilerin 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kurslarından Memnuniyet Düzeyleri ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma (Ankara Örneği)*. Çorum: Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Milli Eğitim Bakanlığı. *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Okul Öncesi Eğitim Programı*. Ankara, 2016.
- Milli Eğitim Temel Kanunu, Milli Eğitim Temel Kanunu. 1739 (14 Haziran 1973).
- Nas, Mehmet. *Çocukluk Dönemi Gelişimi ve Din Eğitimi*. İzmir: İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Oktay, Ayla. "Türkiye'de Okul Öncesi Eğitimin Dünü ve Bugünü". *Eğitim ve Bilim Dergisi* 7/42 (1983), 3-7.
- Oruç, Cemil. "Okul Öncesi Dönem Çocuğunda Ahlaki Değerler Eğitimi". *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama* 1/2 (2010), 37-60.
- Özçulha, Eda. *4-6 Yaş Kur'an Kursu Eğitimi Hakkında Veli Görüşlerinin Değerlendirilmesi (Çorum Örneği)*. Çorum: Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2024.
- Özeri, Zeynep Nezahat. *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Din ve Ahlâk Eğitimi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2001.
- Öztürk, Mehmet. *Veli Görüşleri Göre 4-6 Yaş Kur'an Kurslarında Verilen Eğitimin Öğrencilerin Aile Ortamındaki Davranışlarına Etkisi*. Uşak: Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2024.
- Peker, Hüseyin. *Din Psikolojisi*. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2. Basım, 2008.
- Sayar, Kemal - Dinç, Mehmet. *Gelişim Psikolojisi*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2008.
- Saygılı, Sefa. *Çocuk Psikolojisi (0-7 Yaş)*. İstanbul: Nesil Yayınları, 2012.
- Seçer, Zarife vd. (ed.). *Bilişsel ve Dil Gelişimi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, ts.
- Selçuk, Mualla. *Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2. Basım, 1991.
- Selçuk, Mualla. "Çocuk Eğitiminde Dini Motifler (Okul Öncesi Çağ)". *İslami Araştırmalar Dergisi* 4/2 (1990), 105-117.
- Senemoğlu, Nuray. *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim: Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Anı Yayıncılık, 27. Basım, 2020.
- Senemoğlu, Nuray. "Okulöncesi Eğitim Programı Hangi Yeterlikleri Kazandırmalıdır?" *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 10/10 (1994), 21-30.
- Sheridan, Marry D. *From Birth to Five Years: Children's Developmental Progress*. thk. Ajay Sharma - Helen Cockerill. London: Routledge, 2008.
- Şen, Ayşenur. *4-6 Yaş Kur'an Kurslarında Uyum Süreci İçerisinde Karşılaşılan Problemler: İstanbul Örneği*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Şen, Süleyman. *4-6 Yaş Grubu Çocuklarda Kur'an Tasavvuru*. Uşak: Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Şengün, Mustafa. "Ahlak Gelişimin Psiko-Sosyal Dinamikleri", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 23/23 (2007), 201-220.

- Şimşek, Rumeysa. *5-6 Yaş Çocukların Dini Kavramları Algılama Düzeyleri (Arifiye Örneği)*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Taştekin, Osman. *Kavram Atlası: Eğitim ve Din Eğitimi I*. Ankara: Gazi Kitabevi, 1. Basım, 2020.
- Tatar, Asiye Fatma. *Okul Öncesi Eğitiminde (5-6 Yaş) Hoşgörü Eğitimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Tavukçuoğlu, Mustafa - Erdem, Hüsamettin. *Eğitim Fakülteleri İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 1. Basım, 2005.
- Taylı, Aslı. "Ahlak Gelişimi". *Eğitim Psikolojisi*. ed. Şerife Işık. 175-212. Ankara: Pegem Akademi, 9. Basım, 2021.
- TDV İslâm Ansiklopedisi. "Ahlâk". Erişim 17 Mayıs 2026. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ahlak>
- TDV İslâm Ansiklopedisi. "Din". Erişim 21 Ekim 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/din>
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. *17. Millî Eğitim Şûrası: Raporlar, Görüşmeler ve Kararlar*. Ankara, 2007.
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. *Ondördüncü Millî Eğitim Şûrası: Raporlar, Görüşmeler, Kararlar*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi, 1993.
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü. *Okul Öncesi Eğitim Programı*. Ankara, 2024. <https://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/guncellenenokuloncesiegitimprogrami.pdf>
- Temizyürek, Fahri. "Çocukta Dil Gelişim Süreci". *Hacettepe Üniversitesi Türkiye Araştırmaları (HÜTAD)* 7 (2007), 169-176.
- Tirmizî, Muhammed b. İsâ. *Sünen*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Tosun, Cemal - Çapcıoğlu, Fatma. "4-6 Yaş Kur'an Kursları Öğretim Programının Dini Gelişim Kuramları Çerçevesinde İncelenmesi". *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi* 5/5 (2015), 705-720.
- Tüfekçi, Kevser. *Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 Yaş Kuran Kursları Eğitiminin Öğretici ve Veli Görüşlerine Göre İncelenmesi*. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Türk Dil Kurumu. "Eğitim". *Türk Dil Kurumu | Sözlük*. Erişim 24 Kasım 2025. <https://sozluk.gov.tr/>
- Türk Dil Kurumu. "Yeterlilik". *Türk Dil Kurumu | Sözlük*. Erişim 23 Ekim 2025. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=yeterlilik>
- Wilson, Valerie. "Infant and Preschoolers", *Christian Education: Foundations for the Future*, ed. Robert E. Clark - Lin Johnson - Ally K. Sloat. 200-210 Chicago: Moody Press, 1991.
- Yavuz, Kerim. *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi (7-12 Yaş)*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 3. Basım, 2012.
- Yavuzer, Haluk. *Bedensel, Zihinsel ve Sosyal Gelişimiyle Çocuğunuzun İlk 6 Yılı*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2. Basım, 1998.

- Yavuzer, Haluk. *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 26. Basım, 2004.
- Yıldırım, Ali - Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Arştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 8. Basım, 2011.
- Yıldız Bıçakçı, Müdriye - Durualp, Ender. “Sosyal ve Duygusal Gelişim”. *Çocuk Gelişimi*. ed. Neriman Aral. 128-157. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, 2018.
- Yıldız, İlhan. “Hz. Peygamber’in Mekke Dönemi Yaygın Eğitim Çalışmaları- Din Eğitimi Açısından Bir Temellendirme Denemesi-”. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/2 (1998), 301-335.
- Yılmaz, Hüseyin. *Din Eğitimi ve Sosyal Barış*. İstanbul: İnsan Yayınları, 1. Baskı., 2003.
- Yorulmaz, Bilal. *Kur’an Kursları Öğretici Kitabı 4-6 Yaş Grubu*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2014.
- Yörükoğlu, Atalay. *Çocuk Ruh Sağlığı* İstanbul: Özgür Yayınları, 1998.
- Zembat, Rengin. “Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Yönetici Özellikleri”. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 6/6 (1994), 313-323.
- Zengin, Zeki Salih. “Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Kur’an Kurslarının Kurulması ve Gelişimi”. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/2 (2011), 1-24.

EKLER

EK 1: Etik Kurul Onayı

T.C
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
İNSAN ARAŞTIRMALARI SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER
ETİK KURULU KARARI

Etik Kurul Toplantı Tarihi	01/07/2025
Protokol No	07/08
Araştırma Başlığı	Veli Görüşleri Doğrultusunda 4-6 Yaş Kur'an Kursu Eğitiminin Aile Ortamındaki Yansımaları: Erzincan İli Örneği
Araştırma Türü	Nitel- Diğer (Olgubilim)
Araştırmacılar	Büşra ŞİMŞEK (Sorumlu Araştırmacı) Doç. Dr. Mehmet Zeki GÖKSU (Danışman)
Karar	Başvuru dosyanıza ait araştırmanız etik açıdan uygun bulunmuştur.
Açıklama: - Etik Kurul Onayı, uygulama ve/veya veri toplama için araştırmacının ilgili kurum veya kuruluşlardan izin alma sorumluluğunu ortadan kaldırmaz. - Kurul üyelerine ait araştırma önerileri görüşülürken, ilgili yönerge gereğince, öneri sahibi üye görüşmelere katılmamış ve oy kullanmamıştır.	

e-imzalıdır

Prof. Dr. Haydar EFE
İnsan Araştırmaları Sosyal ve Beşeri Bilimleri
Etik Kurul Başkanı

EK 2: Araştırma İzin Talebi

T.C.
ERZİNCAN VALİLİĞİ
İl Müftülüğü

Sayı : E-97272998-600-6572152
Konu : Araştırma İzin Talebi (Büşra ŞİMŞEK)

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : Büşra ŞİMŞEK'in 11.07.2025 tarihli başvurusu.

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Din Eğitimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Büşra ŞİMŞEK ilgi dilekçesinde Müftülüğümüze bağlı İbrahim Duman 4-6 Yaş Kur'an Kursu ve Pir-i Sami 4-6 Yaş Kur'an Kursu'nda eğitim-öğretim gören çocukların velilerine yönelik tez çalışması yapmak istemektedir.

Bu itibarla Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Din Eğitimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Büşra ŞİMŞEK'in bahse geçen Kur'an Kurslarımızda "Veli Görüşleri Doğrultusunda 4-6 Yaş Kur'an Kursu Eğitiminin Aile Ortamındaki Yansımaları: Erzincan İli Örneği" konulu tez çalışması yapması hususunu;
Olurlarınıza arz ederim.

İsmail FAKİRULLAHOĞLU
İl Müftüsü

OLUR
Nurullah KAYA
Vali a.
Vali Yardımcısı

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doğrulama Kodu: 376B001D-A783-4E33-876D-A31ACBACF218

Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/>

Adres: Atatürk Mah. Fevzipaşa Cad. No:33 24030 ERZİNCAN

Telefon: 0 446 223 08 07 . Belgegeçer: 0 446 214 87 37

Eposta: erzincan@diyanet.gov.tr

KEP Adresi: erzincanmufdulugu@hs03.kep.tr

Bilgi için: İsmail İZGİ
Veri Haz.ve Kont.İşl.

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Büşra ŞİMŞEK	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Fakülte	İlahiyat Fakültesi
Bölümü	İlahiyat Fakültesi
Yüksek Lisans	
Üniversite	
Enstitü Adı	
Ana Bilim Dalı	
Programı	
Makale ve Bildiriler (Varsa)	